UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

Bc. Marie Minksová

Česká filologie

PRODUKTIVITA SLOVOTVORNÝCH SUFIXŮ VE STAROSLOVĚNŠTINĚ

(PRODUCTIVITY OF WORD-FORMING SUFFIXES IN OLD CHURCH SLAVONIC)

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce

doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškerou použitou literaturu i informační zdroje.

V Olomouci ……. ……..

Datum Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. Mgr. Miroslavu Vepřkovi, Ph.D., bez kterého by tato práce nemohla nikdy vzniknout. Děkuji za veškerou spolupráci, trpělivost a ochotu a rovněž za cenné rady, nápady a připomínky a doporučení odborné literatury. Velké poděkování patří také Šimonovi Vršanskému za jeho morální podporu, trpělivost a technickou pomoc a Ing. Romanu Kuršnerovi za poskytnutí podmínek k dokončení práce.

Obsah

1. Úvod....6
2. Charakteristika slovotvorných sufixů....8
2.1. Sufixy u maskulin....11
2.1.1. -telь (¬тєль)....11
2.1.2. -arь (¬аρь)....11
2.1.3. -ьсь (¬ьць)....13
2.1.4. -ьсь (¬ьць) – deminutivní....13
2.1.5. -(ьn)ikъ (¬ьнꙗикъ)....14
2.1.6. -ištь (¬ищь)....15
2.1.7. -či(i) (¬ꙗи(и)....16
2.1.8. -ъ (¬ъ)....16
2.1.9. -ьca, -jьca (¬ьца, ¬ица)....17
2.1.10. -ota (¬ота)....17
2.1.11. -atai, -tai (¬атаи, ¬таи)....17
2.2. Sufixy u feminin....18
2.2.1. -ostь (¬остъ)....18
2.2.2. -ьba, -oba (¬ьба, ¬оба)....18
2.2.3. -ica (¬ица)....19
2.2.4. -yn´i (¬ъıни)....20
2.2.5. -ota (¬ота)....21
2.2.6. -izna (¬изна)....21
2.3. Sufixy u neuter....22
2.3.1. -ije (¬иѥ)....22
2.3.2. -ьstvo, -ьstvije (¬ьствѡ, ¬ьствиѥ)....23
2.3.3. -lo (¬лѡ)....24
2.3.4. -ę (¬ѧ)....25
2.3.5. -ište (¬ищѥ)....26
3. Metodologie excerpce a následné analýzy....27
4. Analýza vyhledávání jednotlivých sufixů....30
4.1. Maskulina....30
4.1.1. -telь....30
4.1.2. -arь....33

4.1.3. -ьсь 35
4.1.4. -(ьn)ikъ 38
4.1.5. -ištь 40
4.1.6. -či(i) 42
4.1.7. -ъ 43
4.1.8. -ьca (-jьca) 44
4.1.9. -ota 46
4.1.10. -tai 47
4.2. Feminina 49
4.2.1. -ostь 49
4.2.2. -ьba (-oba) 51
4.2.3. -ica 53
4.2.4. -ьin'y 55
4.2.5. -ota 57
4.2.6. -izna 59
4.3. Neutra 61
4.3.1. -ije 61
4.3.2. -ьstvo, -ьstvije 63
4.3.3. -lo 65
4.3.4. -ę 67
4.3.5. -ište 69
5. Statistiky 71
6. Závěr 77
Bibliografie 80
Seznam zkratek 83
Seznam památek a jejich zkratek 86
Seznam tabulek a grafů 89
Přílohy 90
Kompletní seznam excerpovaných substantiv z e-SJS 90
Anotace 145

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá staroslověnskými slovotvornými sufixy, zejména jejich výskytem a produktivitou. Distribuce přípon je zkoumána na základě vyhledávání v *Elektronickém slovníku jazyka staroslověnského*[1] (GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny*)[2], což je unikátní veřejná databáze, jejímž základem je čtyřdílný *Slovník jazyka staroslověnského*. Tato digitalizovaná verze slovníku, stejně jako verze tištěná, obsahuje úplnou staroslověnskou slovní zásobu. Vyhledávání v databázi je uskutečňováno prostřednictvím prezentačního prostředí *„Gulliver"* a svými funkcemi a dostupnými filtry umožňuje využívat a realizovat různé vyhledávací metody.

Tematicky tato práce navazuje na monografii R. M. Cejtlin – *Leksika staroslavjanskogo jazyka*[3], která rovněž analyzuje staroslověnské lexikum z hlediska slovotvorných sufixů, vychází však přitom pouze ze *Slovníku nejstarších staroslověnských památek*, jež zachycuje omezenou slovní zásobou (zahrnuje pouze lexikum kanonických památek 10. – 11. století). Cílem práce je podat komparativní a zároveň rozšiřující pohled na tuto problematiku, jelikož vyexcerpovaný jazykový materiál se bude zakládat na *Slovníku jazyka staroslověnského*, respektive na jeho elektronické verzi, která, jak bylo výše zmíněno, pokrývá úplnou slovní zásobu staroslověnštiny.

Pokud zde hovoříme o omezené a úplné slovní zásobě staroslověnštiny, je nutné předejít sporným otázkám a blíže tuto problematiku objasnit hned v úvodu. Dalo by se říct, že i *Slovník nejstarších staroslověnských památek* shromažďuje úplnou slovní zásobu, avšak pouze z určitého a, oproti *Slovníku jazyka staroslověnského*, omezeného souboru textů. Na druhou stranu, vezmeme-li v úvahu množství památek i množství lexémů, se kterými nakládá *Slovník jazyka staroslověnského*, dala by se slovní zásoba *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* označit za omezenou. I přes to, že si uvědomujeme diskutabilnost označení „úplný", budeme zmíněné adjektivum v této práci používat, a to s odkazem na autory portálu GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny*[4], kde je *Elektronický slovník jazyka staroslověnského* tímto způsobem charakterizován.

[1] V této práci je užívána neoficiální zkratka „e-SJS".
[2] GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny* [online]. ©2020 Dostupné z: http://gorazd.org/?q=cs
[3] CEJTLIN, R. M.: Leksika staroslavjanskogo jazyka. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1977.
[4] GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny* [online]. ©2020 Dostupné z: http://gorazd.org/?q=cs/node/20

Teoretický oddíl práce se věnuje obecné charakteristice jednotlivých staroslověnských slovotvorných sufixů, zejména v komparaci se současnými českými variantami. Sledovány jsou především hláskové změny vzhledem k současné podobě, význam, rekonstrukce a etymologie přípon apod.

Praktická část se zaměřuje na samotnou excerpci jazykového materiálu z e-SJS. Popisována jsou vyhledávací kritéria, postupy zadávání dotazů, výsledky vyhledávání, konkrétní příklady vyexcerpovaných hesel i kupříkladu problémy, se kterými jsme se v průběhu setkali. Nakonec přistoupíme ke srovnání námi získaného materiálu s daty, která popisuje R. M. Cejtlin a rovněž ke zhodnocení celkové produktivity staroslověnských slovotvorných sufixů. Součástí práce je i kompletní seznam vyexcerpovaných substantiv s jednotlivými sufixy, který se nachází na konci mezi přílohami.

2. Charakteristika slovotvorných sufixů

V této kapitole se budeme zabývat charakteristikou substantivních slovotvorných sufixů, jejichž výčet je primárně čerpán z monografie R. Večerky[5]. Zároveň však bylo využito komparace s publikací R. M. Cejtlin[6], která se rozsáhle zabývala problematikou staroslověnského lexika. Ke zmíněné komparaci jsme přistoupili z toho důvodu, že Večerka popisuje pouze produktivní přípony, zatímco Cejtlin uvádí i ty méně frekventované. Oba autoři popisují přípony ze staroslověnských kanonických památek.

Při charakterizování sufixů jsme postupovali na základě několika zásad, které jsme si na začátku stanovili. V první řadě bylo klíčové určit český ekvivalent k danému staroslověnskému sufixu, vyskytoval-li se, a následně mohl být dále popisován z hlediska významu, vzniku, etymologie a hláskových změn. Etymologie přípon a jejich rekonstrukce je převzata z *Etymologického slovníku jazyka českého*[7], který obsahuje etymologický přehled přípon a koncovek a pro doplnění je čerpáno i z Večerkova *Uvedení do etymologie*[8], v němž Večerka rekonstruuje indoevropské derivační sufixy, které jsou podloženy slovanským materiálem.

Předtím, než přejdeme k samotnému popisu přípon, je třeba odlišit tři nejčastěji se vyskytující způsoby sufixace, které jsou pro tuto práci relevantní – tvoření jmen ze substantiv, tvoření jmen z adjektiv a tvoření jmen z verb. Vznikají tak substantiva desubstantivní, deadjektivní a deverbativní.

Podle Dokulilovy onomaziologické slovotvorné teorie[9] je nutné rozlišovat jména činitelská a konatelská.

„Jmény činitelskými, jmény dějového činitele (*nomina agentis*) nazýváme obecně pojmenování bytosti, zpravidla osoby, řidčeji jiné živé bytosti, podle činnosti pro ni charakteristické. Jen okrajově přisuzujeme činnost i věcem neživým, v takovém případě bývá podkladem takového pojetí personifikace. (…) Ve shodě se svým významem jsou činitelská jména tvořena vždy z kmenů slovesných: opírají se častěji přímo o slovesa, řidčeji

[5] VEČERKA, R.: Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc: Univerzita Palackého; Praha: Euroslavica, 2006, s. 236–239.
[6] CEJTLIN, R. M.: Leksika staroslavjanskogo jazyka. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1977.
[7] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 449–479.
[8] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006.
[9] DOKULIL, M.: Tvoření slov v češtině. Teorie odvozování slov. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.

o podstatná jména dějová. (…) Názvy odvozené od jmen dějových jsou činitelskými jmény jen tehdy, jestliže pojmenovaná osoba je sama skutečným vykonavatelem činnosti.“[10]

Jména konatelská (*nomina actoris*) označují „živé bytosti (nejčastěji opět osoby) zabývající se určitou činností nikoli přímo podle této činnosti, nýbrž podle předmětu v širokém slova smyslu, k němuž se tato činnost vztahuje, který je do této činnosti nějak zapojen, ať již jde konkrétně o výtvor, materiál, nástroj apod., nebo o místo, zařízení, prostředí nebo vůbec okolnosti této činnosti. (…) Ve shodě s tímto vymezením tvoří se jména konatelská vždy jen od substantiv, a to především od konkrétních názvů předmětů (osob, zvířat, rostlin a neživých věcí), řidčeji též od abstraktních názvů vlastností a činností.“[11]

Podle Dokulila[12] souvisí se jmény činitelskými i významová kategorie názvů prostředků/nástrojů činnosti. Jedná se o jména odvozená od slovesného kmene, která označují převážně neživé objekty, které jsou určeny k vykonávání určité činnosti.

Mezi níže popisovanými sufixy se taktéž nacházejí desubstantivní zástupci názvů míst, jména přechýlená, kolektiva, deminutiva a jména potomků/mláďat. Ze skupiny substantiv deadjektivních to jsou názvy nositelů vlastností a abstrakta, přičemž abstrakta se částečně mohou tvořit i deverbalizací.

Jak již bylo zmíněno, výčet sufixů je čerpán ze dvou zdrojů, jimiž jsou: R. Večerka – *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* a R. M. Cejtlin – *Leksika staroslavjanskogo jazyka*. Při excerpci sufixů jsme primárně vycházeli z Večerkovy monografie a poté jsme přistoupili ke srovnání s údaji R. M. Cejtlin, podle níž jsme do výčtu doplnili dosud nezmiňované přípony. V následujících podkapitolách budou všechny sufixy charakterizovány společně, rozděleny podle rodů. Pro lepší srovnání a ucelenost práce je však nutné uvést přehled přípon obou autorů. Níže jsou proto vyhotoveny dvě tabulky (Tabulka č. 1 a 2.), ve kterých jsou zanesena příslušná data.

[10] DANEŠ, F. a kol.: Tvoření slov v češtině. Odvozování podstatných jmen. Praha: Academia, 1967, s. 13.
[11] Tamtéž, s. 125.
[12] DOKULIL, M.: Některé typy názvů osob podle činnosti v českém jazyce. Naše řeč, 1956, roč. 39, č. 3–4, s. 59–75.

R. Večerka – Přehled přípon:

Tabulka č. 1

Maskulina	**Feminina**	**Neutra**
-telъ	*-ostъ*	*-ije*
-arъ	*-ьba, -oba*	*-ьstvo, -ьstvije*
-ьcь	*-ica*	*-lo*
-ьcь (deminutivní)		*-ę*
-(ъn)ikъ		*-ište*
-ištъ		
-či(i)		
-ъ		

R. M. Cejtlin – Přehled přípon:

Tabulka č. 2

Maskulina	**Feminina**	**Neutra**
-ьnikъ, -jenikъ	*-ica, -ьnica*	*-ьstvo, -ьstvije*
-(i)telъ	*-yn΄i*	
-ьcь	*-ostь, -jestь*	
-arъ	*-ota, -jeta*	
-čii	*-izna*	
-ьca, -jьca		
-ota		
-atai, -tai		

2.1. Sufixy u maskulin

2.1.1. -telь (¬тєлъ)

Česká varianta sufixu je *-tel*. Měkký jer na konci se nachází ve slabé pozici, proto podle Havlíkova jerového pravidla zaniká (10. – 13. století). Příponou *-tel* se tvoří jména činitelská, vzniklá deverbalizací, a pojí se k životným maskulinům měkkého vzoru „*muž*“.

„Činitelský význam je specifikován na činitele vykonávající práci především duševní, nikoliv fyzickou. Rozdíl vynikne srovnáním s jinými typy, zejména s názvy s příponou *-č*, výrazně pak u dvojic odvozenin od téhož slovesa: *sběratel – sběrač, nositel – nosič, ředitel – řidič*.“[13]

Slovotvorným základem, k němuž se přípona připojuje, je vokalicky zakončený infinitivní kmen převážně imperfektivních sloves většiny typů. Jedná se o velmi produktivní typ. V některých případech se substantiva na *-tel* mohou tvořit i od sloves perfektivních, v takovém případě pak jména označují činitele jednoho aktu (např. *osvoboditel, sjednotitel*).

Podle výkladu Holuba – Kopečného[14] je sufix všeslovanský, vycházející z psl. základu **-te'jo-* (v sg.) a **-tel* (v pl.). Srovnání s csl. *prьjatelь*: pl. *prьjatel-e*, gen. *prьjatelь*, zbytek toho jeh gen. *přátel* a arch. instr. *přátely*. A dále stnem. *friu-dil* (*přítel*) a hetit. sufix *-taloš*. Významově srovnatelné s lat. *-or/-tor*, fr. *-eur*.

Podle Večerky je „původní konsonantická flexe zachována jen v nom. pl. *(-tel-e*), resp. ještě i v gen. pl. (*-tel-ъ*), v ostatních pádech je *-tel-* rozšířeno o sufix *-jo-*. Příbuzný sufix je ještě v hetitštině (*-talaš*), ostatní indoevropské jazyky tvoří činitelská jména pomocí paralelního sufixu *-ter-*.“[15]

2.1.2. -arъ (¬ѧрь)

Český ekvivalent je *-ař/-ář*, případně *-íř* (srov. např. stsl. *vinarъ – vinař*, ale i *grъnьčarъ – hrnčíř*). Podle Havlíkova jerového pravidla jery v lichých pozicích od konce slova zanikají (od 10. stol.), následkem čehož zůstává na konci slova palatalizovaný

[13] KOMÁREK, M. a kol.: Mluvnice češtiny. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986, s. 236.
[14] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 474.
[15] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 129.

konsonant *-arь > -ar´*. Během 13. století dochází k asibilaci měkkého *r´ > ř* a sufix se tak přibližuje současné podobě (stará čeština ještě rozlišovala znělé a neznělé *ř*, což mohlo být rozlišeno spřežkou *rz* nebo *rʃ*). Pro některé případy je relevantní taktéž přehláska *á > ie* a následná monoftongizace *ie > í* (např. *hrnč-ář > hrnč-ieř > hrnč-íř*).

Sufix *-ař/-ář* se připojuje k substantivům mužského rodu životného měkkého vzoru „muž“ a připojením této poměrně velmi produktivní přípony vznikají desubstantivní jména konatelská. Dvojí kvantita sufixu a jeho distribuce je následující: názvy jednoslabičné, trojslabičné a víceslabičné mají *-ář* (*sklář, zahrádkář, železničář*), názvy dvojslabičné mívají varianty obě – dlouhou i krátkou, přičemž jejich rozložení není snadno postižitelné. Podle Mluvnice češtiny[16] by se dalo uvažovat o tom, že názvy starší s krátkou kořennou samohláskou mají variantu *-ář* (*hvězdář, rybář*), jména s dlouhou kořennou samohláskou a názvy nověji vzniklé mívají *-ař* (*houbař, lyžař, mlékař*).

Přípona *-ař/-ář* se uplatňuje i u jmen činitelských, tyto názvy jsou však málo produktivní. Fundujícím základem jsou častěji dějová substantiva než samotná slovesa. Kvantita je distribuována podobně jako u názvů konatelských: krátká varianta je u substantiv dvojslabičných (*tesař, písař*, výjimečně dlouhá varianta u *kovář, čtenář*), dlouhá se vyskytuje u jednoslabičných a trojslabičných slov (*lhář, opravář*).

Výklad Holuba – Kopečného:[17] Sufix je všeslovanský: csl. *grъnьčarь* (*hrnčíř*), r. *zvonár* (*zvoník*), st. *rybár* (vedle *rybák*), p. *piekarz*, srbochor. *pekar* atd. Vykládá se z latinského *-árius* (*molinárius - mlynář*) a do češtiny přešlo z germánských jazyků (got. *bokareis - písař*, stněm. *rihtári - rychtář*). Srovnání taktéž s gruzin. typem *-ari* (*meomari - bojovník*). Staročeská varianta *-íř*: *-ieř, éř* (*šenkéř, haléř, žertéř*) ze stněm. *-aere* (nyní *-er*) a to z původního *-árí* (got. *-areis*, lat. *-arius*).

Večerka[18] ve shodě s výše uvedeným zmiňuje, že sufix *-arjь*, který je ve slovanštině cizího původu (v jiných jazycích vznikl z **-aryo-*) pochází z latinského *-árius* a prostřednictvím jazyků germánských přešel do slovanštiny (*pekarjь – pekař* od *pekǫ – peču*, *zidarjь – zedník* od *zьdati, zidjǫ – stavět*).

[16] KOMÁREK, M. a kol.: Mluvnice češtiny. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986, s. 261–262.
[17] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 451.
[18] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 134.

2.1.3. -ьсь (¬ьць)

Do dnešní podoby *-ec* se přípona dostala v důsledku vývoje jerů. Slabý jer na konci sufixu zaniká a silná pozice jeru se vokalizuje jako *-e-*.

Sufix *-ec* se řadí ke všem třem derivačním typům (deverbalizace, desubstantivizace i deadjektivizace), jména s tímto sufixem se tvoří nejčastěji od verb a adjektiv a sporadicky od substantiv.

Jména konatelská jsou v tomto případě odvozována pouze od kompozit, řadí se sem názvy oborů jako např. *dějepisec, přírodozpytec, bohoslovec* apod. Dalším typem jsou názvy nositelů vlastností, které vznikají na základě pojmenování vztahů nebo vlastností vyjádřených adjektivem např. *světec* < *svatý, zbabělec* < *zbabělý, lakomec* < *lakomý, učenec* < *učený* atd. Poslední kategorií je tvoření ze sloves. „Základová slovesa jsou vesměs nedokonavá. Slovotvorným základem je jejich infinitivní kmen zavřený: *hud-ec, lez-ec*, nebo je jím primární kmen od sloves s infinitivní příponou *-i-: věšt-ec, -e/ě-: běžec, -a-: plavec, -ova-: kupec* nebo přítomný kmen sloves vzoru „*kryje*“: *bijec*.“[19] Názvy označují činitele vykonávající nějakou obvyklou činnost např. zaměstnání, nebo pojmenování souvisí s pohybem např. *jezdec, letec, chodec* atd.

Sufix *-ьсь* je všeslovanský: csl. *borьсь, pěvьсь*, r. *starec*, s. *starac, pjevac*, p. *kupiec, dzwoniec*, bulh. *gorec (horák*), *graždanec* (*měšťan*). Srovnání s lit. *jaunikis* (*ženich, jaunas - mladý*), *šventikas* (*světec*), stprus. *maldenikis* (*mládenec*).[20]

Večerka[21] rekonstruuje sufix *-ьсь* jako **-iko-* a do výčtu zahrnuje jména činitelská: stsl. *lovьсь* (*lovec*), *šьvьсь* (*švec*), *kupьсь* (*kupec*), substantiva od adjektiv: *slěpьсь* (*slepec*), *studenьсь* (*studna* – od *studený*) a deminutiva, o kterých bude pojednáno níže.

2.1.4. -ьсь (¬ьць) – deminutivní

Sufix *-ьсь* má ve staroslověnštině také deminutivní význam (např. *oblačьсь – obláček, kamenьсь – kamínek*, česky: *chlapec, sloupec* a zvláště ve staré češtině: *stolec,*

[19] KOMÁREK, M. a kol.: Mluvnice češtiny. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986, s. 239–240.
[20] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 454–455.
[21] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 132.

mlýnec, měšec, telec, ščenec atd.) Ve staré češtině je sufix *-ec* poměrně produktivní, v současnosti jsou tyto výrazy buď archaické (*chlebec, koláčec, kolovratec*) a nebo přestávají být pociťovány jako deminutiva – dochází u nich k sémantickému posunu (např. *vlas - vlasec/vlásek*).

Deminutiva obecně „jsou desubstantivní odvozeniny, jejichž formant je nositelem přídatného významového znaku menšího rozměru anebo pragmatického rysu hodnocení, častěji pozitivního než negativního. (…) Tvoří se častěji od konkrét než od abstrakt. (…) Deminutivní význam lze velmi často zesilovat pomocí rozšířených (sekundárních) sufixů. Některé odvozeniny s deminutivními sufixy přídatný význam menších rozměrů nebo pragmatický význam nemají a plní funkci specifikační, např. *ručička* (*hodinek*).“[22]

Holub – Kopečný[23] vykládají sufix *-ec* jako všeslovanský. Jedná se podle nich o sufix indoevropský, především ve funkci příslušnosti (zpravidla u tvoření adjektiv, např. ř. *hipp-ikos – koňský,* lat. *amicus – přátelský*), nikoliv ve funkci deminutivní.

2.1.5. -(ьn)ikъ (¬ьнꙗикъ)

Sufix *-(ьn)ikъ*, varianta u R. M. Cejtlin též *-jenikъ*, se v dnešní češtině objevuje v podobě *-ík/-ník*. Podle Havlíkova jerového pravidla oba jery zanikají, jelikož slabika *-ni-* narušuje souvislou jerovou řadu.

Pomocí této přípony se tvoří jména konatelská, činitelská, i názvy nositelů vlastností. Názvy konatelské, jimiž jsou především osoby (*pomocník, zahradník, zámečník*), ale zastoupena jsou i pojmenování zvířat a rostlin, mají koncovku mužského rodu vzor „*pán*“, případně „*hrad*“. U názvů rostlin a zvířat konatelský význam ustupuje a pojmenování je utvářeno spíše na základě vztahu k dané věci, např. *mravenečník, laločník, jahodník, kakaovník* apod. Dále se sufix *-ík/-ník* připojuje k adjektivům, jejichž základ je zakončen nejčastěji na dva konsonanty (*usedlík, smrtelník*, ale i od primárních adj. *mladík, vraník* atd.) U činitelských názvů se sufix připojuje především k infinitivnímu kmeni neprefigovaných sloves na *-ovat* (*pracovník, následovník, bojovník*). Méně často se odvozuje od dějových jmen se sufixem *-ba* (*služebník, hudebník, prosebník*). Jde o typ produktivní.

[22] KARLÍK, P. a kol.: Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 125.
[23] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 454–455.

Jedná se o všeslovanský sufix z psl. *-*ikъ*, csl. *učenikъ*, srbochor. *pomoćnik*, r. *učenik*, p. *pomocnik*. Indoevropský je *k-ový* prvek, který je velmi běžný morfologický prostředek. Přípona může mít taktéž deminutivní význam, zpravidla v podobě *-ek/-ík, -ka, -ko* (csl. *nožikъ*, p. *mężyk*, r. *bratik, maľčik – chlapec*). Deminutivizační formant *-k-* je v indoevropských jazycích neproduktivní, narozdíl od turko-mongolských a ugrofinských jazyků (fin. *peni-kka – psík*).[24]

Večerka[25] rekonstruuje sufix jako *-ikъ* < *-*iko-* a udává zástupce deminutiv: csl. *nožikъ* (stsl. *nožъ*), č. *vozík, vozíček, větřík, koník*, dále substantiva od adjektiv: stsl. *učenikъ – žák* (*učenъ – učený*), *zlatikъ – zlaťák* (*zlatъ – zlatý*). U činitelských názvů předkládá rekonstrukci *-ьnikъ* < *-*iníko-*, příklady pak: stsl. *grěšьnikъ – hříšník*, *dlъžьnikъ – dlužník*. Srovnat lze s lit. *úkininkas – hospodář*, *darbininkas – dělník*. Údajně existuje vedle spisovného výrazu *-ininkas* i nářeční varianta *-inykas*, jež přesně odpovídá slovanskému sufixu.

2.1.6. -ištь (¬ищь)

Sufix *-ištь* má v současné češtině podobu *-ic*, ve svém původním významu se však již nepoužívá a tento typ tvoření je uzavřen. Jeho význam je patronymický, tvořily se jím názvy potomků: *dědic* – v původním významu *potomek dědův*, archaické *kněžic, panic, sousedovic, Lobkovic* atd.

Své nynější podoby nabyl na základě změny, při které se praslovanské skupiny **tj* a **dj* mění v západoslovanských jazycích na *-c-* a *-dz-* (psl. *-*tj-* > stsl. *-št-*, česká paralelní střídnice *-c-*). Koncový jer pak ve slabé pozici zaniká podle Havlíkova jerového pravidla.

Rekonstrukce Holuba – Kopečného:[26] csl. *robištь – syn raba*, s. *pasić – štěně*, r. *carevič* a v osobních jménech *Petrovič, Nikolájevič* (označení po otci). Sufix je nejspíše původem deminutivní *(*-ítio-*), srovnání s lit. *vilkítis – vlček*. *T-ový* prvek s významem deminutivním není v indoevropských jazycích příliš produktivní. Tvoření patronymik je prastaré, nachází se již v řečtině (*Atreides – syn Atreův*) a je příznačné také pro širokou

[24] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 460–461.
[25] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 133.
[26] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 459.

evropskou oblast severovýchodní (norsky *Amund-sen*, dánsky *Ander-sen*, švédsky *Peters-son – syn Petrův* atd.). V češtině se sufix nachází v místních jménech na *-ice* již od 13. století.

Podobně na sufix nahlíží i Večerka,[27] podle kterého má rekonstruovaný tvar podobu **-ityo-*. Příponou *-ištь* se tvoří názvy potomků a také mláďat: stsl. *lьvištь – lvíče, dětištь – dítě, chlapec* (psl. *dětę*), česky *dědic* (od *děd*), archaické *kněžic – knížecí syn* (*kněz* – ve významu *kníže*), r. *popovič – popův syn, Ivanovič* apod. Srovnání také s litevským *vilkytis – vlče, žasytis – house*.

2.1.7. -či(i) (¬ꙗи(и)

Tento sufix nemá v současné češtině ekvivalent. Večerka[28] ho zmiňuje spíše okrajově jako projev teritoriálně nářeční diferenciace pozdní praslovanštiny. Je to sufix, který byl protobulharského (turkotatarského) původu a užíval se v živém jazykovém úzu bulharských Slovanů. Z příkladů můžeme uvést: *sokači(i) – kuchař, korabьči(i) – lodník, námořník, krъmьči(i) – kormidelník, kъnigъči(i) – písmák, učenec, šarъči(i) – malíř*.

2.1.8. -ъ (¬ъ)

V češtině se tvrdý jer po svém zániku ve slabé pozici na konci slova realizuje v podobě nulové přípony, z morfologického hlediska v podobě koncovky (pádová koncovka nom. sg. m. *o-/u- kmenů*, ak. sg. m. *o-/u- kmenů*, gen. pl. *o-* a *a- kmenů*). Holub – Kopečný[29] podávají srovnání se stind. *vrkas – vlk*, ř. *theos – bůh*, lat. *equus – kůň*. Tvrdý jer je součástí i jiných formantů (csl. *zvǫ-kъ, dy-mъ, sta-nъ* i *nes-lъ, nes-enъ*). Dále např. stsl. *rabъ, sǫsědъ, godъ*, č. *prostor*, stč. *potvor*, s. *zavor – závora*, č. *provaz* (**po-vorzъ*), csl. *činъ*, *gromъ*, *vozъ (vezti)*, *grobъ* (**greb-*, **grob-*), č. *bod* (stč. *bósti*), *strom* (to, co *strmí*).

[27] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 132.
[28] VEČERKA, R.: Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc: Univerzita Palackého; Praha: Euroslavica, 2006, s. 239.
[29] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s.478.

2.1.9. -ьca, -jьca (¬ьцѧ, ¬ицѧ)

Český ekvivalent sufixu *-ьca* je *-ce*, přičemž dochází k zániku jeru v liché pozici a k přehlásce *a* > *e* na konci slova před měkkým konsonantem. Názvy s příponou *-ce* (vzor „*soudce*“) řadíme ke jménům činitelským, fundujícími slovy jsou tedy verba bez infinitivní kmenotvorné přípony nebo dějová substantiva. Sufix je všeslovanský: csl. *jadьca – jedlík*, p. *sprawca*, sl. *sudca*, č. *soudce* – od *souditi*, *strůjce, vládce, vůdce* atd. Jedná se o *ja-kmenovou* variantu k příponě *-ec*, s níž se někdy sbližuje (*správce* – nespisovně *správec*, *tvůrce* – staročesky *tvořec*).[30]

2.1.10. -ota (¬ѡтѧ)

V současné češtině se maskulinní sufix *-ota* nevyskytuje (jen u feminin), R. M. Cejtlin jej zmiňuje pouze okrajově se dvěma příklady: *sirota – sirotek* a *junota – mladík, jinoch*.

2.1.11. -atai, -tai (¬ѧтаи, ¬таи)

V současném jazyce nemá sufix *-(a)tai* ekvivalent. Holub – Kopečný[31] zmiňují neproduktivní příponu *-taj* s příklady: stč. *rataj – oráč* z **or-tajь*, *vozataj*, lit. *arto-jis*, srovnání se substantivem *ratejna* – ubytovna čeledínů a místním jménem *Rataje*. Večerka[32] rekonstruuje sufix jako *-tajь* < **-tóyo-* a podává příklady činitelských jmen: stsl. *ratai – oráč (*or-tajь, *or-ati)*, psl. **chodatajь – posel, prostředník (*choditi)* apod. Srovnání taktéž s lit. *artojas – oráč (arti – orat), mokytojas – učitel (mokyti - učit)*.

[30] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 452.
[31] Tamtéž, s. 474.
[32] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 131.

2.2. Sufixy u feminin

2.2.1. -ostь (¬ѡсть)

Sufix má v současném jazyce formu *-ost*, přičemž koncový měkký jer zaniká podle Havlíkova jerového pravidla. Varianta u R. M. Cejtlin je *-jestь* (z psl. **-estь*), kde proběhla praslovanská přehláska na **-ostь*. Přípona *-est* je v současném jazyce neproduktivní, ze zástupců můžeme uvést např. substantiva *svěžest, bolest*.

Pomocí této přípony se tvoří abstraktní substantiva vzoru „*kost*“, která pojmenovávají vlastnosti. Názvy vlastností „jsou pojmenování, která vlastnost či vztah vyjádřené fundujícím adjektivem, chápané jako příznak substance, převádějí do slovního druhu substantiv, přičemž se příznak pouze emancipuje od svého nositele a chápe jako nezávislý. Vznikají tak tedy pojmenování abstraktní.“[33]

Fundujícími slovy jsou tedy adjektiva, a to především kvalitativní, řidčeji relační, nikdy však posesivní typu *-ův, -in, -í*, procesuální (např. *nesoucí*), účelová (např. *psací)*, komparativy a superlativy. Příponu bychom mohli v dané kategorii zařadit k jedné z těch vůbec nejproduktivnějších.

Podle Holuba – Kopečného[34] jde o sufix všeslovanský (psl. **-ostь*). Srovnávají s lit. formantem *-estis* (*kalbestis – řeč*) a zvláště s hetit. *-ašti* (*dalug-ašti – délka*).

Tvoření deadjektivních abstrakt u Večerky:[35] stsl. *mǫdrostь* od *mǫdrъ* (*moudrost* od *moudrý*), csl. *mladostь* od *mladъ* (*mladost* od *mladý*), česky *milost, budoucnost*. Srovnání s lit. *amžinastis – věčnost* (*amžinas – věčný*) a podobně jako předchozí s hetit. *dalugašt-i-* (*délka* od *dlouhý – daluki-*).

2.2.2. -ьba, -oba (¬ьбѧ, ¬ѡбѧ)

Po zániku jeru ve slabé (liché) pozici se přípona v současné češtině nachází v podobě *-ba (-oba)*. Substantiva se sufixem *-(o)ba*, vzor „*žena*“, se odvozují od základů neprefigovaných sloves typu *prosit* bez infinitivní kmenotvorné přípony (např. *malba,*

[33] KARLÍK, P. a kol.: Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 138.
[34] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 469.
[35] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 132.

tvorba, prosba). Řidčeji se odvozují od sloves prefigovaných (např. *výsadba*) a verb jiných typů (např. *skladba, vazba, řezba*). Prostřednictvím této přípony se tvoří jména, která pojmenovávají děje. Od sloves se ovšem tato pojmenování liší tím, že ztrácejí dynamický příznak a děj je v tomto případě pojat jako předmět nebo stav.

Podle Holuba – Kopečného[36] jde o příponu všeslovanskou s významem dějovým z původního *-ьba. Csl. *tatьba – krádež* (r. *taťba*), p. *służba*, s. *družba – společenství*. Lit. *kaba – řeč, gražibe – krása*, srovnání však i s gruzin. *mzrachveloba – řeč, mzidvel-oba – nesení*.

Večerka[37] popisuje indoevropský derivační sufix *-bha-*, z kterého pak vychází staroslověnské *-ьba, -oba* (*služьba – služiti, strělьba – strěliti, družьba – drugъ, zъloba – zъlъ*). Příbuzné sufixy má i baltština: lit. *taryba – rada* (*tarti – mluvit, říkat*), *gerybe – dobro* (*geras – dobrý*), *baisybe – hrůza* (*baisus – hrozný*). Foném *-b-* je údajně poměrně vzácný, původně šlo zřejmě o *-bh-*, a i v indoevropských jazycích je prvek s labiální hláskou ojedinělý.

2.2.3. -ica (¬ица)

V češtině nacházíme variantu *-ice*. Během 13. století došlo v koncových slabikách po měkkém konsonantu k přehlásce *a > ä > ě* a následně ve století 14. ke ztrátě jotace[38] (*ica > icě > ice*).

Substantiva s příponou *-ice* vznikají z adjektiv a náleží do kategorie názvů nositelů vlastností, které „pojmenovávají živé bytosti i věci podle vnějšího znaku nebo vnitřních charakteristických rysů chápaných jako vlastnost.“[39] Adjektiva v tomto případě mohou být prvotní (např. *jalovice, bělice, vepřovice*) nebo odvozená od substantiv (*příponami -ový, -ný, -ní, -atý, -ěný, -í*: např. *borovice, makovice, okenice, plachetnice*) a verb (příponami *-ný, -ební, -ný*: např. *ornice, učebnice, dojnice*). Velká část feminin je pak také přechýlená z názvů mužských (např. *holubice, světice, mladice*).

[36] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 451–452.
[37] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 129.
[38] Taktéž depalatalizace.
[39] KOMÁREK, M. a kol.: Mluvnice češtiny. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986, s. 266.

Holub – Kopečný[40] uvádějí u sufixu *-ice* kromě etymologie také význam deminutivní, který je ovšem neproduktivní a archaický, např. *hlavice*, stč. *rybicě*, r. *sestrica*, s. *matica*. Sufix je všeslovanský z psl **-ica* (staročesky *-icě*). Vychází z indoevropského femininního formantu na **-í* a pravděpodobně souvisí i s latinským *regína – královna*. Ve slovanštině je rozšířen dalším formantem **-ca* (vzniklý progresivní palatalizací z **-ka*).

Podle Večerky[41] se pomocí sufixu *-ica* (< **-ika-*) tvoří feminina k substantivům zakončeným na *-ikъ* i k jiným typům: stsl. *grěšьnica – hříšnice* (od *grěšьnikъ*), *vlъčica – vlčice* (od *vlъkъ*), *vladyčica – vládkyně* (od *vladyka*), *golǫbica – holubice* (od *golǫbь*). Dále substantiva různého významu: *děvica (děva), lěvica (levá ruka)* od *lěvъ – levý* atd. Přechylující *-ica* lze chápat jako spojení starobylého femininního sufixu *-í-* se sufixem *-ká-* (podobně v latině *-í-* + *-k-* ve *victrix – vítězka*). Sufix *-í-* (*-ya/-ye*) obecně sloužil v indoevropském období k přechylování ženských protějšků k maskulinům (např. sti. *vrkí – vlčice* od *vrka – vlk*).

2.2.4. -yn´i (¬ъıни)

Sufix *-yn´i* se do dnešní podoby *-yně* dostal přechodem k jinému deklinačnímu typu, a to sblížením s deklinací *ja-kmenovou* (srov. *bogyńi* > *bogyńa* > *bohyně*). Pomocí této přípony se tvoří jména přechýlená, tedy femininní desubstantiva k mužským protějškům.

Výklad podle Holuba – Kopečného:[42] csl. *bogyn'i, pustyn'i* (též staročesky *hospodyni*, p. *bogini, gospodyni* se starobylou koncovkou, srovnání s *pan-í* a stč. *knieni*), r. *knjagínja, pustýnja*, s. *kneginja, pustinja* (též p. *pustynia, świetynia*). Zřejmě jde o variantu k maskulinnímu **unъ (-oun)* z dob už nejstarších, jak by dosvědčovalo r. expresivní *dev-unja – stará panna, bakunja – žvanil* nebo české *pel-un, pel-yn* (dnes *pelyněk*), ukr. *polyn, polun* atd. Dále je zde vztah, i když ne zcela jasný, k přivlastňovacímu sufixu **-inъ (matčin)*.

[40] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 460.
[41] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 133.
[42] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 477.

Večerka[43] pod heslem *-yn'i* zmiňuje jména ženských bytostí: stsl. *bogyn'i – bohyně (bogъ – bůh), gospodyn'i – paní (gospodь – pán)*. Jde o spojení obsahující dva typické indoevropské sufixy feminin: *-ū-* a *-ī/yā*.

2.2.5. -ota (¬ѡта)

Sufix *-ota* si zachoval touž podobu i v současném jazyce. Tvoří se jím abstrakta (vzor „*žena*“) od adjektiv, ojediněle i od zájmen nebo číslovek (např. *jednota, nicota, samota*).

Holub – Kopečný[44] připomínají sémantickou podobu s příponou *-ost*. Jako zástupce jmen s tímto sufixem uvádějí např. *slepota* (od *slepý*), *němota, jednota, dobrota, drahota*, metonymické *sirota (sirotek)*, csl. *junota – jinoch*, s významem kolektivním *pěchota, holota* a zároveň zde zmiňují i stará příjmení jako *Mladota, Radota, Mirota, Janota* a odtud i místní jména *Mladotice, Mirotice, Radotín*. Sufix se nachází i v jiných slovanských jazycích: r. *krasotá, gramota (psaní a čtení)*, s. *krasota, lepota*, p. *ślepota*. Srovnávají i s lit. typem *pilnatis – plnost*, got. *hauhitha* (stněm. *hohida*) – *výška*, stind. *nagnata – nahota*, s významem kolektivním *devata – božstvo*, ale i *božství*.

Podle Večerky[45] se pomocí sufixu *-ota* tvoří jména od adjektiv i substantiv: psl. **gluchota (*gluchъ)*, stsl. *črъnota (črъnъ), rabota – otroctví (rabъ – otrok)*, psl. **morkota – temnota (*stsl. *mrakъ)*. Srovnává se sti. *kršnata – černota (kršna – černý)*, lit. *sveikata – zdraví (sveikas – zdravý)*.

2.2.6. -izna (¬изна)

Přípona *-izna* si v dnešní češtině svou podobu zachovává, není však příliš produktivní (např. *divizna, podobizna*) a v některých případech má i expresivní příznak (např. *babizna*). Sufix můžeme najít i v jiných slovanských jazycích: csl. *glavizna – počátek* (srovnání i

[43] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 131.
[44] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 469.
[45] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 131.

s českým *hlava – kapitola*), p. *ojczyzna – otčina, vlast*, r. *novizna – novota, novina*, sl. *otcovizeň (otcovizňa)*, srovnání i se stč. *přiekořizn – příkoří*. Příbuzný je sufix *-zeň*.[46]

2.3. Sufixy u neuter

2.3.1. -ije (–ие)

V průběhu 10. století probíhá hlásková změna, kontrakce, která nastala důsledně u seskupení *vokál + j + vokál*, a to tím způsobem, že intervokalické *-j-* zaniká a oba zbývající vokály splývají v jeden dlouhý. Pokud nebyly samohlásky stejné, došlo zpravidla nejdříve k jejich asimilaci, přičemž na výslednou kvantitu měl vliv vokál druhý. V našem případě vzniká dlouhé měkčící *-é-* s užší výslovností, u kterého se později rozvinula jotace a diftongizovalo se na *-ie-*. Během 15. století začala převažovat *i-ová* složka a došlo k monoftongizaci *ie > í*. V současné češtině má tedy sufix *-ije* podobu *-í*.

Pomocí sufixu *-í*, vzor „*stavení*“, se tvoří názvy hromadné, tzv. kolektiva, a odvozují se od neživotných jmen (často jsou to rostliny a jejich části, např. *listí, doubí, rákosí*). Kolektiva obecně označují soubor jednotlivin téhož druhu fundovaných jménem jedince. Do této kategorie patří taktéž velmi početná vrstva verbálních substantiv tvořených od trpných participií zakončených na *-nъ* a *-tъ* nebo od slovesných základů rozšířených *n-ovým* nebo *t-ovým* sufixem, např. *kolěbanije, pětije, učenije* atd.

K sufixu *-í* podávají Holub – Kopečný[47] následující výklad: význam je dějový a abstraktní: *čtení, psaní, pití* (od příčestí trpného), *zdraví, veselí*, csl. *milosrъdьje, žitьje,* anebo kolektivní: *kamení*, hojně se tvoří od adjektiv na *-ový*: *stromoví, vrboví*, csl. *korenьje* (*kořeny*), *prǫtьje* (*proutí*), *trъnьje* (*trní*) a taktéž zmiňují význam místní: *přímoří, poříčí, údolí, Polabí*, csl. *pomorьje, ǫdolьje*. V ruštině je pak *zdoróvie, pisánie* vedle kolektivního *korénja, kaménja, listʹja*, p. *korzenie, czytanie*, s. *pogorje, čitanje*.

Indoevropská rekonstrukce podle Večerky[48] je *-(i)yo-* a tvoří se tak kolektiva a od příčestí minulého trpného abstrakta: *kamenije* (od *kamy – kámen*), *listije* (od *listъ*), *ǫglije* –

[46] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 463.
[47] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 459.
[48] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 128.

uhlí (*ǫglъ – uhel*), *sъdravije – zdraví* (*sъdravъ – zdráv*), *veselije – veselí* (od *veselъ – veselý*), *čutьje – vnímání* (od *čutъ – vnímat*), *dviženije – pohyb* (od *dvižьnъ*).

2.3.2. -ьstvo, -ьstvije (¬ьство, ¬ьствиѥ)

Podle Večerky[49] jsou oba staroslověnské sufixy synonymní. Sufix *-ьstvije* měl údajně silnou oporu v místním jazykovém úzu staré Moravy a dávala se mu částečně přednost právě před synonymním *-ьstvo*. Jako příklad uvádí některé dublety z kanonických památek, např. *veličьstvo / veličьstvije – velikost, cěsarьstvo / cěsarьstvije – království, pijanьstvo / pijanьstvije – opilství*. Bez dublet tu jsou pak substantiva jako *prišьstvije – příchod, podobьstvije – podoba*, nebo naopak *děvьstvo – panenství, poslušьstvo – svědectví, ubiistvo – vražda*. V češtině mají podobu *-(s)tvo* a *-(s)tví*, liší se však svou sémantikou i způsobem tvoření derivovaných jmen.

Hlásková změna, která proběhla u obou sufixů je zánik jeru ve slabé pozici. U sufixu *-ьstvije* dochází ještě navíc ke kontrakci, stejným způsobem, jako u předchozího *-ije*, a to tak, že seskupení *vokál + j + vokál* se stahuje, intervokalické *-j-* zaniká a vokály splývají v jeden dlouhý. Vzniká dlouhé měkčící *-é-* s užší výslovností, u kterého se později rozvinula jotace a diftongizovalo se na *-ie-*. Následně probíhá monoftongizace *ie* > *í*.

Jak již bylo zmíněno, v dnešní češtině nemůžeme v žádném případě označit obě přípony za synonymní. Sufix *-stvo* řadíme ke kolektivům (skloňovací typ „*město*“) a uplatňuje se při tvoření názvů odvozených od jmen osob (např. *božstvo, lidstvo, družstvo*), okrajově i jiných entit (např. *vodstvo, loďstvo*, i zvířat – *ptactvo, včelstvo*). „Varianta *-tvo* se připojuje ke jménům zakončeným na *-k* a *-c*, koncové *-k* přitom ovšem pravidelně alternuje s *-c*, např. *dělnictvo*. Varianta *-stvo* se uplatňuje v ostatních případech (alternace *ch : š* nebo *h : ž*).“[50] Sufix *-ství* (vzor „*stavení*“) náleží do kategorie názvů vlastností. Odvozuje se především od adjektiv na *-ský/-cký* a vznikají abstraktní pojmenování (např. *božství, otroctví, kacířství*, i názvy živností – *knihkupectví, klempířství, natěračství*).

[49] VEČERKA, Radoslav: Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc: Univerzita Palackého; Praha: Euroslavica, 2006, s. 239.
[50] KARLÍK, Petr a kol.: Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 124.

Podobné rozlišení najdeme i u Holuba – Kopečného[51], podle kterých *-ství* označuje zaměstnání (živnost) nebo vlastnost, *-stvo* má pak význam kolektivní. Varianty u obou sufixů jsou *-ctví* a *-ctvo*. Csl. *nevěrьstvьje – nevíra, božьstvo*, r. a s. *bratstvo*, p. *bogactwo, malarstwo, sasiedztwo*. Odvozeno od adjektiv na *-ský* dalším formantem **-tvьje/-tvo*.

Rekonstrukce podle Večerky[52]: kolektiva a abstrakta na *-ьstvo* < **-îstvo-* (*božьstvo – božstvo, ljudьstvo – lidstvo, běžьstvo – útěk*) a abstrakta na *-ьstvьje* < **îstvîyo-* (*cěsarьstvije – císařství*).

2.3.3. -lo (¬ʌѳ)

Ekvivalent staroslověnské přípony *-lo* najdeme v současné češtině ve formě *-dlo*. Původní praslovanská podoba měla pravděpodobnou formu **-dlo*, v různých jazykových větvích však dochází k diferenciaci. Západoslovanská větev, do které patří čeština, zachovává formu *-dlo*, jihoslovanské jazyky zjednodušují souhláskovou skupinu na *-lo*.

Pomocí sufixu *-dlo* se tvoří názvy prostředků činnosti (skloňovací typ „*město*“). Tyto názvy pojmenovávají neživotné objekty, které slouží k nějaké činnosti jako nástroj. Vyznačují se příznakem účelu. Jména derivovaná touto příponou se tvoří ze sloves, sufix se připojuje k infinitivnímu kmeni imperfektivních sloves všech typů kromě *tisknout, minout* a *tnout*.

Sufix je všeslovanský: csl. *ralo* (též r. a s. oproti p. *radlo*, psl. **or-dlo*), *cědilo – cedník*, r. *čerpalo*, bulh. *bilo – bidlo*. Spojuje se s indoevropským **-tlo/-tro*: lit. *arklas – pluh* (lat. *aratrum*, ř. *aratron*). Taktéž existuje varianta *-dro* (*pouzdro*, snad i *jádro, vedro*), která je však neproduktivní.[53]

Večerka[54] srovnává stsl. *šilo* vs. č. *šídlo*, stsl. *mylo* vs. č. *mýdlo*, stsl. *ralo* vs. č. *rádlo* s lat. *stabulum – stáj* (od *stó – stojím*), *fabula – bajka* (od *farí – říci*). Zmiňuje taktéž paralelní

[51] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 472.
[52] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 131.
[53] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 453.
[54] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 129.

sufixy *-dhro, -tro, -tlo* (lat. *vertebra – obratel, spectaculum – hlediště*, ř. *theatron – divadlo* k *theo – dívám se*, lit. *arklas – pluh, ženklas – znamení*).

2.3.4. -ę (¬ѧ)

Za staroslověnské nosové *-ę* užívá dnešní čeština variantu *-ě/-e*. Praslovanské nosovky se na přelomu 10. a 11. století měnily na samohlásky ústní. Za nosové *-ę* vzniklo široké *-ä*, které se buď před tvrdou souhláskou depalatalizovalo a přešlo v *-a* (např. **męso* > *mäso* > *maso*) nebo se v pozicích před měkkou souhláskou nebo před *-k-* změnilo na *-ě* (např. *pät* > *pět*).

Sufix *-ě/-e* se využívá k tvoření jmen mláďat (vzor „*kuře*“), zpravidla zvířecích, řidčeji osobních. Tvoření je poměrně produktivní. Názvy lidských mláďat jsou spíše ojedinělé, např. *cikáně*, jména jako *klouče, vnouče, děvče* jsou pociťována spíše jako dublety k názvům *kluk, vnuk, dívka*, které samy o sobě označují nedospělé osoby. Ve většině případů se odvozují názvy mláďat od zvířecích jedinců (*pták* > *ptáče, holub* > *holoubě, koza* > *kůzle*), některá jména však mohou být i synchronně neodvozená (např. *štěně, tele, jehně* i *dítě*).

Přípona je všeslovanská a vychází z psl. základu **-ęt* (srovnání s gen. *kuřete*, pl. *kuřat*). Csl. *kurę*, r. *kura*, p. *gasię*, s. *tele*, sl. *holúbä*. Praslovanský formant *-ęt-* se vyvinul asi z domácích prvků *-en-* (stč. *kuřenec, mládenec*) a *-ec* (**-ьcь* – srovnání s p. *kurczę* k základu **kurьcь*) pod vlivem sufixů *-ent-ových*, označujících souvislost odvozeniny se jménem základním (např. ve jménech obyvatelských). Blízký je řecký typ na *-a* (gen. *-atos* z původního **-n, -ntos*).[55]

Podle Večerky[56] (rekonstrukce *-ęt-* <**-ent-/-ont-*) sufix *-nt-* sloužil v indoevropských jazycích k tvoření aktivních participií, např. ř. gen. *pher-ont-os – nesa, nesoucí*, lat. gen. *vid-ent-is – vidě, vidící*, stsl. gen. *trьpęšta* (< **-ent-yo-*) – *trpě, trpící*. Ve slovanských jazycích je běžné tvoření názvů mláďat (csl. *mladę, telę, prasę, kozьlę*), v jiném indoevropském jazyce však tento způsob tvoření nemá obdobu.

[55] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 453–454.
[56] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 132.

2.3.5. -ište (¬ищѥ)

Skupina konsonantů *-št-*, obsažená ve staroslověnském sufixu *-ište*, je střídnicí za původní praslovanské **-skj-/-stj-*. Pro starou češtinu pak byla typická varianta *-išče*. Od 14. století zaznamenáváme některé disimilační změny, zejména změnu *-šč-* > *-šť-*. Na počátku 14. století ještě převažuje *-šč-*, zároveň se však objevuje už i *-šť-*, v 15. století *-šč-* ubývá a ve století následujícím již převládá *-šť-*. Po provedení změny *-šč-* > *-šť-* došlo k depalatalizaci *-šť-* v postavení před souhláskami (srov. *ščváti* > *šťváti* > *štváti*). Ekvivalent staroslověnského sufixu v současném jazyce je tedy *-ště*.

Pomocí sufixu *-ště* se tvoří názvy míst (vzor „*moře*“) ze substantiv i verb a jedná se o produktivní příponu. Desubstantiva se vztahují k názvům věcí, řidčeji živočichů, deverbariva mají oporu především ve slovesech na *-it, -at, -ovat*. Jména s příponou *-ště* označují otevřená prostranství, což vynikne zejména konfrontací s jinými sufixy, které označují prostory uzavřené (např. *popeliště – popelník, smetiště – smetník*). Vedle *-ště* ještě koexistuje sufix *-isko* (vzor „*město*“), který je geneticky příbuzný, avšak liší se využitím ve spisovném jazyce, zejména pak sémanticky. Často se užívá v přeneseném, abstraktním, významu, např. *ohnisko (boje), hledisko, stanovisko, východisko* apod.

Holub – Kopečný[57] odkazují k sufixu *-isko*. Palatální varianta je pak *-ště*, staročesky *-išče* z praslovanského **-isk-io*. Jedná se o všeslovanský produktivní typ – p. *-isko* (*chmielisko – chmelnice, gróchowisko – hrachoviště*) proti r. *kladbišče – hřbitov*, s. *vatrište – ohniště, pozorište – jeviště*, bulh. *gradiště*. Svým základem údajně souvisí s formantem na *-ský*. Přípona *-isko* může mít i expresivní příznak, např. *chlapisko* (v nářečí i *děvčisko*), *psisko, vousisko, dubisko* a podobně i p. *babisko, božysko, chlapisko*. Srovnání s řeckými expresivními útvary typu *art-iskos – chlebíček*.

[57] HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 462.

3. Metodologie excerpce a následné analýzy

V úvodu práce byl projekt digitalizace *Slovníku jazyka staroslověnského* krátce představen, podívejme se však na tento počin ještě blíže.

„*Elektronický slovník jazyk staroslověnského* byl vytvořen v rámci projektu GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny* (projekt byl realizován v rámci programu NAKI II Ministerstva kultury ČR, DG16P02H024, 2016-2020). Jedná se o specializovanou veřejnou databázi, jejímž základem je čtyřdílný *Slovník jazyka staroslověnského* (SJS, I. Praha 1966, II. Praha 1973, III. Praha 1982, IV. Praha 1997), dosud nejrozsáhlejší staroslověnský slovník na světě. Tento slovník na 3202 stranách zachycuje úplnou slovní zásobu staroslověnštiny cyrilometodějského období včetně mladších církevněslovanských opisů textů předpokládaného cyrilometodějského původu. Do slovníku byly též zařazeny církevněslovanské památky českého původu. Vyexcerpováno bylo téměř 100 rukopisů, slovník obsahuje přibližně 18 000 heslových statí.“[58]

„V roce 2016 byla v rámci projektu GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny* započata digitalizace *Slovníku jazyka staroslověnského*. Slovník byl pomocí metody OCR převeden do digitální podoby, takto získaný text prošel korekturami a revizemi, jež spočívaly v přímé implementaci *Dodatků k I. dílu Slovníku jazyka staroslověnského* do hesel *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského*. (…) *Elektronický slovník jazyka staroslověnského* je zpřístupněn pomocí pokročilého prezentačního prostředí *Gulliver* (vyvíjeného firmou AiP Beroun, s. r. o.) společně se *Slovníkem nejstarších staroslověnských památek* a *Řecko-staroslověnských indexem* (I. díl). To umožňuje pokročilé vyhledávací a filtrovací funkce a také vytváření a správu uživatelských kolekcí napříč integrovanými slovníky. Implementováno je také propojení s naskenovanou staroslověnskou lístkovou kartotékou, jež obsahuje excerpci památek, na jejichž základě SJS vznikal.“[59]

Cílem tohoto oddílu je představení obecných zásad, podle kterých jsme postupovali při vyhledávání slovotvorných sufixů v e-SJS. Na začátku jsme si stanovili určitá kritéria, která jsme striktně dodržovali v průběhu celého procesu excerpce. Nejprve je třeba uvést, jakým způsobem byly vyhledávací dotazy zadávány. Vyhledávání probíhalo jen v rámci SJS a zaměřovali jsme se pouze na *„Záhlaví hesla“*. Do vyhledávacího řádku pak byla vždy

[58] GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny* [online]. ©2020 [cit. 17.6.2021]. Dostupné z: http://gorazd.org/?q=cs/node/20
[59] Tamtéž.

uvedena celá forma sufixu se symbolem hvězdičky (*) na začátku. Symbol * slouží k nahrazení libovolného počtu znaků na konci, uprostřed i na začátku slov. Pokud byla hesla vyhledávána jiným způsobem, je tato metoda vysvětlena v analýze u konkrétního sufixu.

Poté, co jsme měli vyhledaný materiál k dispozici, bylo nutné podrobit ho manuální kontrole a třídění, jelikož v některých případech byla do výčtu zahrnuta i nevyhovující hesla. S tím také souvisí další dodržovaná zásada, a to, že vždy byla k danému sufixu přiřazena pouze ta hesla, která odpovídala požadovanému rodu a slovnímu druhu, ostatní lexémy byly vyloučeny. Rovněž byla automaticky vyřazována i vlastní jména, propria, jelikož se jedná o svébytnou jazykovou kategorii, která ve většině případů podléhá jiným slovotvorným postupům a neodráží tak námi sledovanou problematiku. Propria byla vyřazována buď manuálně, nebo pomocí rozšířených vyhledávacích možností, jež e-SJS nabízí. Vzorové příklady, které jsou uvedeny u každé probírané přípony, jsme volili výběrově, vždy tak, abychom s jejich pomocí dostatečně demonstrovali derivační proces. Zároveň je u těchto zástupců podán i etymologický výklad, při kterém primárně vycházíme z *Etymologického slovníku jazyka staroslověnského*[60].

Jak již bylo zmíněno, v této práci se kromě jiného věnujeme komparaci s bádáním R. M. Cejtlin, která taktéž podrobila staroslověnské lexikum analýze na základě slovotvorných sufixů. Toto srovnání, doufejme, přinese rozšiřující pohled na skladbu staroslověnského lexika, jelikož námi prováděná analýza se bude, na rozdíl od Cejtlin, zakládat na zdroji s úplnou slovní zásobou (*Slovník jazyka staroslověnského*). R. M. Cejtlin analyzovala pouze sedmnáct kanonických památek 10. – 11. století, jejichž slovní zásobu zahrnuje *Slovník nejstarších staroslověnských památek*.

Posledním zkoumaným jevem je výskyt substantiv s příslušnými slovotvornými příponami v památce *Čtyřicet homilií na evangelia sv. Řehoře Velikého* (též *Besědy sv. Řehoře Velikého, Besědy na evangelije* nebo jen *Besědy*). Vyhledávání probíhalo na základě doplnění vyhledávacího dotazu a to tím způsobem, že v aktuálně vyhledaném materiálu byla v kategorii *„Památky“* vyhledávána zkratka *„Bes“*. Výsledkem byly pouze lexémy objevující se v *Besědách,* jelikož každé heslo v e-SJS je opatřeno informací, ve kterých konkrétních památkách se vyskytuje.

[60] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010.

Pasáž o rozšíření substantiv s probíranými slovotvornými sufixy v *Besědách* jsme se rozhodli zařadit, jelikož *Besědy sv. Řehoře Velikého* lze považovat za jednu z nejdůležitějších památek českého raného středověku. Jedná se o staroslověnský překlad latinského rukopisu, který pochází z 11. století a pravděpodobně vznikl v Sázavském klášteře. *Besědy* se zachovaly v ruských opisech, z nichž nejstarší je *Pogodinský rukopis* leningradské Veřejné knihovny Saltykova-Ščedrina. Na jejich český původ poprvé upozornil na základě lexikální analýzy A. Sobolevskij a následně potvrdil F. V. Mareš. Podle F. Čajky[61] jsou *Besědy* zásadním pramenem pro poznání staroslověnštiny, která byla užívána na území raně středověkých Čech. Jedná se také svým rozsahem o vůbec největší středověkou památku, jejíž lexikum se vyznačuje bohatou tematikou. *Besědy* představují významnou reprezentaci jazyka české redakce církevní slovanštiny a jsou důležitým pramenem pro studium nejstarší české slovní zásoby. Z lexikálních bohemismů s relevantními sufixy, které popisuje F. V. Mareš[62], můžeme zmínit například: *lakota/lakomьstvije, protivьnьstvije, rugota, zvěrę, milostь, tainьstvije, svjatyni, utěšitelь, svěděnije, kazanije, kazatelь, zlatьnikъ* apod.

[61] ČAJKA, František: Kritická edice latinských paralel k českocírkevněslovanským Besědám na evangelia papeže Řehoře Velikého. Slavica Slovaca 55/3, 2020, s. 473–478.
[62] MAREŠ, František Václav: Cyrilometodějská tradice a slavistika. Praha: Torst, 2000, s. 384–391.

4. Analýza vyhledávání jednotlivých sufixů

V této kapitole budou popisovány konkrétní postupy, jakými byly jednotlivé sufixy v *Elektronickém slovníku jazyka staroslověnského* (e-SJS) vyhledávány. Každá z vyhledávaných přípon se ukázala jako jedinečná, v žádném případě nelze říct, že při excerpci materiálu bylo možné použít nějaké univerzální či mechanické postupy. Nutností se naopak stala důsledná manuální kontrola vyexcerpovaných hesel, jelikož v některých případech nebyly výsledky zcela jednoznačné.

U každého analyzovaného sufixu je vždy uvedena jeho vyhledávaná forma, celkový počet excerpovaných substantiv, informace o tom, zda se při vyhledávání vyskytly nějaké problémy, konkrétní příklady a rovněž výskyt daného sufixu v památce *Čtyřicet homilií na evangelia sv. Řehoře Velikého* (dále jen *Besědy*) a srovnání s daty popisovanými v monografii R. M. Cejtlin – *Leksika staroslavjanskogo jazyka*[63].

4.1. Maskulina

4.1.1. -telь

Sufix *-telь*, pomocí kterého se tvoří deverbativní činitelská jména, byl do vyhledávače zadán ve formě *тєл*ь. Vyhledávání ukázalo celkem 173 výskytů. Po manuální kontrole excerpovaných slov jsme dospěli k výsledku 168 relevantních substantiv. Narazili jsme tedy na 5 lexémů, které se neztotožňovaly s našimi požadavky.

Prvním příkladem je femininum *dětelь* (též *dětělь*) – *skutek, čin* (doloženo v památkách: *Euch, EuchN, Cloz, Supr, Chil, Apost, Služ, Pochv, Napis, Const, Meth, Bes, Dijav*), které bylo automaticky vyloučeno kvůli svému rodu. Dalším substantivem je *žitelьcь – obyvatel* (doloženo ve *VencNik*), u kterého sice nacházíme požadovaný slovotvorný sufix *-telь*, ten se ovšem nenachází v koncové pozici, ale následuje za ním sufix další. Následující výraz se v našich výsledcích objevil ve dvojím významu. První z nich má relevantní slovotvorný sufix *-telь*, jedná se tedy o patřičný slovní druh v mužském rodě a je zařazen k seznamu excerpovaných substantiv. Druhý z nich, ačkoliv je v téže podobě, e-SJS popisuje jako posesivní adjektivum a jde o slovo *tomitelь – tyranův, utlačovatelův* (doloženo v *Supr*). Poslední dva lexémy, kterými jsou substantivum *telьcь – tele* (doloženo v *Ev, Psalt, Euch,*

[63] CEJTLIN, Ralja Michajlovna: Leksika staroslavjanskogo jazyka. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1977.

Supr, Hilf, Apoc, Parim, Gl, Bes, Nicod) a adjektivum *telьčь – telecí* (*Apost, En, Parim, Ostr*) jsme vyloučili ze stejného důvodu: segment *-telь-* se zde objevuje jako součást kořene slova.

Jak již bylo zmíněno, substantiva s příponou *-telь* jsou tvořena ze sloves, konkrétně je sufix připojován k jejich infinitivnímu základu. Následující příklady jsme volili výběrově, jednak kvůli většímu množství jazykového materiálu, jednak proto, že zvolený počet pěti vzorových slov dostatečně reprezentuje daný slovotvorný proces.

Vladatelь (doloženo v *CMNov*) – *vládce, vladař* (od < *vladati – vládnout*): Podle Etymologického slovníku jazyka staroslověnského[64], dále jen ESJS, se substantivum nachází pod heslem *vlasti, vladetь – vládnout, panovat*. Vychází z psl. **volsti, voldǫ*, csl. *vlasti*, stč. *vlásti (vladu)*, je doloženo i v jiných slovanských jazycích: mk. *vlada*, ukr. *volódaty*, *volódaju*, r. *volódat*, stp. *włodać*. Z jazyků indoevropských je nejblíže lit. *valdíti (valdau)*, gót. *waldan – vládnout* a pravděpodobně má souvislost i s lat. *valeo, valere – být při síle, zdráv*.

Datelь (doloženo v *Euch, EuchN, Christ, Ochr, Šiš, Clem, Bes*) – *dárce* (od < *dati – dát*): Substantivum se v ESJS[65] nachází pod heslem *dati, dastь* z psl. **dati*. Základem je indoevropský kořen **do-*, který je zřetelný ve všech slovanských jazycích, např. p. *dać*, ukr. *dáty*, r. *dat*, plb. *dot*, sch. *däti*. Souvisí s lit. *dúoti*, lot. *duot*, lat. *dare*, za povšimnutí stojí i zdvojený kořen ve stind. *dá-dami*, lit. *duodu* a ř. *didomi* (srovnání s psl. atematickým préz. tvarem **dad-mь*). Od slovesa *dáti* vzniká množství derivátů, v češtině např. *dar, daň, dávka, dárce, poddaný, oddavky, přídavek, prodej, výdej, vydatný, zdatný, zavdat si, sundat, prodat, obdařit* atd.

Kazatelь (doloženo v *Supr, Apost, Nom, Bes*) – *kazatel, vychovatel* (od < *kazati – ukazovat, označovat, poučovat, vychovávat, kázat, hlásat, přikazovat*): Podle ESJS[66] se jedná o slovo všeslovanské s poměrně četnou modifikací významů, jak je patrno z výše uvedeného výčtu možných překladů. Z ostatních slovanských jazyků můžeme zmínit např. mk. *kaže*, p. *kazać*, ukr. *kazáty*, r. *kazáť*, b. *káža*, sln. *kázati* (s významy *přikazovat, mluvit, kázat nebo*

[64] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1067–1068.
[65] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 123–124.
[66] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 305–306.

nazvat). V. Machek[67] spojuje psl. **kaza-* se stind. *sás-ti* ve významu *ukazuje, rozkazuje, poučuje*. Indoevropským kořenem je pak pravděpodobně **kas-*, přičemž nejasná je sonorizace *-s-* > *-z-*.

Neprijatelь (doloženo v *Lob, Par*) – *nepřítel* (od < *prijati – přijmout, dostat, obdržet, dosáhnout, uchopit, ujmout se*): ESJS[68] odkazuje ke slovesu *prijati – přát někomu, být někomu nakloněn*, z psl. **prьjati*, prefix *ne-* pak celý význam neguje. Souvisí taktéž s formou *neprijaznь – zlo, ďábel*. Rozšíření derivátů od slovesa *prijati* je všeslovanské (např. p. *przyjaciel*, r. *prijátel*). Indoevropský kořen **preiH- / priieH-* (s významem *mít rád, projevovat přízeň, náklonnost*) je doložen v řadě indoevropských jazyků: stind. *priyá- (milý, drahý)*, *prináti (těší, uspokojuje)*, gót. *frijon*, sthn. *frí*, něm. *Freund (přítel)*.

Učitelь (doloženo v *Ev, Euch, Cloz, Supr, Frag, Hilf, Apost, Zach, Služ, Klim, Pochv, Napis, Const, Meth, Nom, Progl, Azb, Venc, Bes, Nicod, Vit, CMLab, CMNov, Trin*) – *učitel, mistr* (od < *učiti – učit, vzdělávat, kázat, poučovat, uvažovat*): Podle Holuba – Kopečného[69] vychází z praslovanského základu **ukъ*, který se nachází i v ostatních slovanských jazycích: b. *úča*, mk. *uči*, p. *uczyć*, r. *učít*, dl. *wucyś* apod. Dále zmiňují indoevropský základový formant **ouk-* (nazální varianta **unk-*), který nacházíme například v lit. *jaukus (zvyklý lidem)*, *junkti (zvykat)*, stprus. *jaukint (cvičit)*, gót. *bi-uhts (zvyklý)*, stind. *úcyati (je zvyklý, zná)*.

Pokud upřesníme vyhledávací dotaz a provedeme vyhledávání sufixu pouze v *Besědách*, získáme, po vyloučení již zmíněného substantiva *telьcь*, 49 hesel, což je 29,2 % z celkového počtu 168 maskulin s příponou *-telь*. *Besědy* odrážejí církevněslovanské prostředí, především pak českou větev církevní slovanštiny. Srovnání se současnou češtinou nám ukáže mnohé lexikální shody. Kromě výše uvedených příkladů *datelь, kazatelь* a *učitelь* můžeme zmínit ještě např. *mǫčitelь – mučitel, oživitelь – oživitel, prijatelь – přítel, sǫditelь – soudce, sъpasitelь – spasitel, utěšitelь – utěšitel, roditelь – rodič, zploditel, žitelь – občan, obyvatel*.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 168, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 72.

[67] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 246.
[68] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 714.
[69] HOLUB, Josef, KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 400.

4.1.2. -arъ

Sufix *-arъ* se připojuje k substantivním základům a tvoří se jím jména konatelská. Méně produktivní je tvoření jmen činitelských, u kterých je fundujícím základem sloveso nebo dějové substantivum. Sufix se do slovanských jazyků dostal pravděpodobně prostřednictvím vlivů germánských a jeho kořeny můžeme spatřovat v latinském *-árius*.

Příponu jsme vyhledávali ve formě *ѧр*ъ a výsledkem bylo 91 lexémů. Více než polovinu vyhledaných slov jsme ovšem museli ručně vytřídit, důvody i s konkrétními příklady uvádíme níže. Počet náležitých výrazů je tedy 32, počet vyřazených slov je 59.

Největší část vyřazených slov tvoří propria v mužském i ženském rodě, které mají segment *-arъ-* jak v pozici sufixu, tak i jako součást kořene slova, např. *Abiatarъ* (m.) – *Abiathar*, *Agarъ* (f.) – *Agar*, *Hagar*, *Alamundarъ* (m.) – *Alamundar, Artemisь* (f.) – *Artemis, Damarъ* (f.) – *Damaris, Lazarъ* (m.) – *Lazar, Tamarъ* (f.) – *Tamara, Silarъ* (m.) – *Syler*. Specifickou skupinou jsou názvy kalendářních měsíců, které jsme do výčtu také nezahrnovali: *enuarъ, genuarъ – leden, februarъ – únor, marьcь, marьčь – březen*. Dalšími nerelevantními slovy jsou taková, u kterých se *-ar-* nevyskytuje v pozici slovotvorného sufixu, ale je součástí kořene slova. Do této skupiny spadají jak již zmíněná propria, tak i substantiva v ženském rodě a přivlastňovací adjektiva: *starostь* (f.) – *stáří, staroba*, *starьčь* (adj. poss.) – *starcův, starce*, *faraonь* (adj. poss.) – *faraonův, olokarposь* (f.) – *zápalná oběť*. Poslední skupinou, která splývá s tou předchozí, jsou feminina zdánlivě zakončená na *-arъ*. Segment *-ar-* zde ovšem musíme chápat jako kořen slova. Jedná se o grécismus *varъ – palác, sъtvarъ – budova, stavba, věc, záležitost* a o substantiva odvozená od slovesa *tvoriti*: *tvarъ – tvoření, výtvor, dílo, tvar, podoba, těleso* a *utvarъ – stvořený svět, ozdoba, okrasa*.

Z celkového počtu 32 excerpovaných maskulin můžeme uvést následujících pět příkladů:

Vinarъ (doloženo v *Zogr, Mar, Ostr, Parim*) – *vinař* (od < *vino* (n.) – *víno, vinná réva*): Podle ESJS[70] je slovo všeslovanské (luž. *wino*, ukr. *vynó*, mk. *vino* apod.) a psl. **vino* je staré kulturní slovo pocházející z latinského *vinum – víno*. Jedná se buď o přímou výpůjčku z latiny, nebo došlo k přijetí z germánštiny (gót. *wein*, sthn. *win*). Machek[71] tvrdí, že víno nebylo prvotním Indoevropanům známo a slovo pravděpodobně pochází z jazyků pravěkých kultur z okolí Středozemního moře. Hypotézu o germánském vlivu by mohl

[70] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1063.
[71] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 690.

potvrzovat psl. výraz **vinogordъ – vinice* vypůjčený z gót. *weingards*. Holub – Kopečný[72] naopak zmiňují sekundární souvislost s kořenem **uei – víti* (lat. *ví-tis – réva, úponek*, ř. *oinos*, arm. *gini*).

Vratarъ (doloženo v *Sav, Ostr, Supr*) – *vrátný* (od < *vrata* (n., pl.) – *vrata, brána, dveře*): Praslovanské **vorta* je plurale tantum, což naznačuje, že původně šlo o dvoukřídlé dveře. Výchozím útvarem je indoevropské **(H)uor-to-* (to, čím se zavírá). Nejblíže je lit. *vartai*, lot. *varti* a stprus. *warto – vrata, brána, dveře*, jinak se výraz nachází v různých obměnách i v ostatních slovanských jazycích (luž. *wrota*, b. *vratá*, mk. *vrata*, plb. *vorta*).[73]

Grъnьčarъ (doloženo v *Supr*) – *hrnčíř*: Podle ESJS[74] je csl. maskulinum *grъnьčarъ*, mající paralely ve všech slovanských jazycích mimo sln., utvořeno sufixem *-(j)arъ (< *arjь)* od nedoloženého staroslověnského *grъnьcь – hrnec*. Praslovanské **gъrnьcь* s významem *hrnec* tedy ve staroslověnštině doloženo nemáme, jednalo se však údajně o deminutivum na *-ьcь* vycházející z psl. **gъrnъ – pec*. Ve stsl. najdeme pouze tvar *grъnylь – tavicí pec*, který má souvislost s indoevropským **g-hr-no-* ve významu *pec* (< **g-her – hořet*).

Mъitarъ (doloženo v *Ev, SinSluž, Euch, Supr, Bes*) – *celník, publikán* (od < *mъito* (n.) – *dar, úplatek, mzda, zisk, peníze*): Praslovanské **myto* má všeslovanské rozšíření (b. *míto*, mk. *mito*, p. *myto*, ukr. *mýto*, plb. *moite* – v různých významech: *daň, dávka, poplatky za nejrůznější druhy služeb, za užívání cest, mostů, přechody přes řeku, převoz zboží, překročení hranic, odvody za plodiny, nájemné* apod.). Podle ESJS[75] bylo psl. **myto* přejato z germánštiny a souvisí buď se sthn. *múta – mýto, clo* nebo gót. *mota – daň, poplatek*. U stsl. *mъitarъ* není zcela jasné, zda se jedná o domácí derivát, nebo zda bylo celé přejato (srovnání s gót. *motareis*).

Usmarъ (doloženo v *Apost, Bes*) – *koželuh* (od < *usmъ* (m.) – *kůže*): Podle ESJS[76] není etymologie slova *usmъ* zcela jasná, nejčastěji se spojuje s indoevropským kořenem **eus-* ve významu *pálit, hořet* (srovnání se stind. *óšati – hoří*, lat. *urere – hořet*, lit. *usnis*,

[72] HOLUB, Josef, KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 417.
[73] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1082.
[74] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 209–210.
[75] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 510–511.
[76] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1025.

staroseverské *ysja – oheň*). Zmíněná etymologie vychází z pracovního postupu zpracování kůže, kdy se užívá pálivá, žíravá kapalina, louh.

Vyhledávání sufixu *-arъ* v *Besědách* ukázalo 7 náležitých substantiv. Nutné bylo vyřazení pěti lexémů: propria *Lazarъ*, feminin *starostь* a *tvarъ*, maskulina *starьcь* a posesivních adjektiv *cěsarъ/cisarъ/carъ*, která byla zahrnuta pod jedno heslo. Procentuální výskyt maskulin zakončených na *-arъ* v *Besědách*, vzhledem k celkovému počtu 32 hesel, je 21,9 %. Kromě výše popisovaných *mъitarъ* a *usmarъ* to jsou: *gradarъ – zahradník, dinarъ – denár, zlatarъ – zlatník, rъibarъ – rybář* a *carъ/cěsarъ/cisarъ – král, vládce, panovník, císař*.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 32, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 8.

4.1.3. -ьcь

V předchozí kapitole, ve které se věnujeme charakteristice jednotlivých slovotvorných sufixů, je zvlášť popisován sufix *-ьcь*, pomocí kterého se tvoří maskulina především od adjektiv a verb, sporadicky také od substantiv, a zvlášť je mu věnována pozornost, coby příponě, která v sobě nese deminutivní příznak. Při excerpci slov s tímto sufixem jsme se rozhodli obě varianty sloučit, a to především kvůli neefektivitě spojené s nutností ručního třídění všech výrazů. Jména s deminutivním významem pak můžeme obecně rozlišovat podle slovotvorného procesu, při kterém je přípona *-ьcь* připojována k substantivním základům.

V e-SJS jsme vyhledávali na základě formy **ьць* a celkový počet vyexcerpovaných hesel byl 191. Při manuální kontrole jsme narazili pouze na dva nevyhovující lexémy, kterými byla dvě propria: *Rabьcь – Servulus* a *Lavrenьcь – Vavřinec*. Jméno *Rabьcь* zde má však poněkud specifické postavení. Jedná se o kalk z latiny a ze seznamu excerpovaných slov byl *Rabьcь* automaticky vyloučen, jelikož dle námi nastavených kritérií nezahrnujeme vlastní jména. Pokud se ale podíváme na toto proprium blíže, zjistíme, že má deminutivní charakter a vzniklo náležitým slovotvorným procesem, to znamená, že k základovému maskulinu *rabъ* byl připojen sufix *-ьcь* (podobně i v latině: k základu *serv-* se připojuje deminutivní přípona *-ulus*).

Konečný počet relevantních substantiv je tedy 189. Níže je uvedeno šest příkladů, tři ke každému ze dvou typů.

Deminutivum *větrьcь* (doloženo v *Christ, Mak, Šiš*) – *větřík, vánek* (od < *větrъ – vítr*): Výraz je všeslovanský (mk. *vetar*, slk. *vietor*, hl. *wětr*, p. *wiatr*, r. *véter*) a vychází z psl. **větrъ*. Machek[77] tvrdí, že výraz je odvozen od slovesa *vějati (věju, váti)* příponou *-tro-*, která souvisí s činitelským segmentem *-ter/-tor*. Jméno údajně mohlo původně označovat činitele, což souvisí s lidovou vírou v mýtického původce vanutí vzduchu. Podobně smýšlí i Holub – Kopečný[78], kteří uvádějí souvislost s onomastickým indoevropským kořenem **ué* (stind. *vati*, *vajus*, gót. *waian*, lit. *vejas*).

Deminutivum *měšьcь* (doloženo v *Const*) – *malý měch* (od < *měchъ – měch*): Slovo je rozšířeno i v ostatních slovanských jazycích (r. *mech*, p. *miech*, b. *mjach*), v praslovanštině **měchъ*. ESJS, Machek i Holub – Kopečný[79] shodně zmiňují souvislost s indoevropským **mois-os* ve významu *beran, beraní kůže* (lit. *maisas*, lot. *maiss*, stprus. *moasis*). Postupně zde došlo k vývoji sémantiky, název samotného zvířete se rozšířil na pojmenování kůže z něj, která po úpravě sloužila k přenášení a uchovávání věcí.

Deminutivum *pъtenьcь* (doloženo v *Ev, Psalt, Parim, Bes, Sin, Sav, Zach, Zogr, Lob, Par, Nik*) – *ptáček, ptačí mládě*: Podle Holuba – Kopečného[80] se jedná o slovo všeslovanské (r. *ptica*, p. *ptak*, ukr. *ptýcja*) a jako základ uvádějí praslovanské **pъta – pták*. Východiskem je pak pravděpodobně indoevropský kořen **pou-* s různými rozšířeními (lot. *putns*, lit. *putitis*).

Pisьcь (doloženo v *Slepč*) – *písař, opisovač* (od slovesa < *pьsati – psát, napsat*): Základové sloveso má všeslovanské rozšíření (psl. **pьsati*, hl. *pisać*, ukr. *pysáty*, r. *pisát*, slk. *písať* s významy *psát* i *malovat*). Podle ESJS[81] chybí společný indoevropský výraz pro sloveso *psát*, jelikož užívání písma spadá až do doby, kdy se začaly indoevropské větve samostatně vyvíjet. Pro výraz *psát* se začalo užívat buď sloveso s původním významem *rýt,*

[77] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 692.
[78] HOLUB, Josef, KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 408.
[79] HOLUB, Josef, KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 220.
[80] HOLUB, Josef, KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 303.
[81] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 740–741.

škrabat (lat. *scribere*, lit. *rašýti*), nebo *malovat, kreslit* (psl. **pьsati*). Původní kořen měl pak údajnou podobu **peik-* (např. v lit. *piešiu*).

Starьcь (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Cloz, Supr, Apost, Apoc, Parim, Gl, Tun, Hom, Const VencNik, Bes, Nicod, Vit, Ben*) – *stařec, starší člověk* (od adjektiva < *starъ – starý*): Psl. adjektivum **starъ* má všeslovanské rozšíření (r. *stáryj*, mk. *star*, p. *stary*) a všechny etymologické slovníky se vesměs shodují na indoevropském kořeni **ste-h-* a především pak na významu *postavit se, pevně stát*. Původní sémantika (*dobře postavený, pevně stojící*) byla postupně rozšířena na *pevný, silný, vyspělý, vzrostlý, dozrálý, zkušený* a odtud *starý*. ESJS[82] ještě zmiňuje srovnání s výrazem **vetъchъ – chabý, vetchý stařec* oproti **starъ – člověk starý, ale zkušený a v plné síle*.

Kupьcь (doloženo v *Zogr, Mar, As, Sav, Cloz, Supr, Apoc, Zach, VencNik, Bes*) – *kupec* (od slovesa < *kupiti – koupit*): ESJS[83] považuje za nejpravděpodobnější, že psl. **kupiti* je starou výpůjčkou z germánského **kaupjan* (gót. *kaupon*, i současné něm. *kaufen*) – *obchodovat*. Východiskem germánského **kaupjan* by mohlo být latinské substantivum *caupo – obchodník*, které má však nejasný původ. Méně pravděpodobná je teorie, kdy se výraz *kupiti* spojuje se slovem *kupa/kopa*, jakožto stará naturální obchodní míra.

V *Besědách* najdeme 23 výrazů zakončených příponou *-ьcь*. Vzhledem k celkovému počtu 189 slov s tímto sufixem se jedná o 12,2 %. Vyřazeno bylo pouze jediné proprium: *Rabьcь – Servulus* (křesťan, který byl zmíněn sv. Řehořem). Z konkrétních náležitých hesel můžeme uvést např. *agnьcь/jagnьcь – beránek, jehně, telьcь – tele, věnьcь – věnec, zvěrьcь – zvíře, živočich, lovьcь – lovec, otьcь – otec, slěpьcь – slepec, žьrьcь – kněz, žrec, mrъtvьcь – mrtvý, zemřelý*. Pokud vezmeme v potaz některé hláskové změny, kromě staročeského výrazu *„žrec“*, který je v živém jazykovém úzu považován za archaismus, nalezneme zmíněné výrazy i v lexiku současné češtiny.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 189, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 87.

[82] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 875.
[83] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 383–384.

4.1.4. -(ьn)ikъ

Příponu -*ikъ* připojujeme k substantivům, verbům i adjektivům a vznikají tak jména konatelská, činitelská i názvy nositelů vlastností. Na základě vyhledávání ve formě *икъ jsme dospěli k výsledku 414 slov, což ve srovnání s ostatními sufixy napovídá, že se jedná o poměrně produktivní způsob tvoření maskulin. Ze zmíněného počtu nám po kontrole zůstalo 365 relevantních lexémů. Vyloučeno bylo 49 výrazů, mezi kterými se objevila vlastní jména, zájmena a přídavná jména. Největší skupinu vyřazených výrazů tvoří propria, z nichž můžeme uvést např. *Adikъ/Atikъ – Attikus, Anъdronikъ – Andronik(os), Benedikъ – Benedikt, Doikъ – Dóeg, Ilyrikъ – Ilýrie, Kleonikъ – Cleonicus. Sisikъ – Sicices, Tesalonikъ – Soluň, Thessaloniki* apod. Dále se ve výčtu objevila zájmena a adjektiva, např. *velikъ* (adj.) – *velký, nevelikъ* (adj.) – *nevelký, nicotný, vьselikъ* (pron.) – *všelikýý, všechen, likъ* (pron.) – *jak velký, jaký, několikъ* (podle SJS pron. i adj.) – *několik, tolikъ* (podle SJS pron. i adj.) – *tak velký, takový, jelikъ* (pron.) – *všechen, kdokoli, kterýkoli*.

Při manuální kontrole jsme mezi maskuliny s příponou -*ikъ* narazili na neutrum *otročьnikъ – nezralý hrozen* (doloženo v *Supr*). Podle našich kritérií mělo být slovo automaticky vyřazeno, jelikož není v požadovaném rodě, domníváme se však, že se jedná o tiskovou chybu a zmíněný výraz je ve skutečnosti maskulinní. Naše domněnky potvrzuje i náležitý slovotvorný proces, kterým bylo slovo utvořeno. Z těchto důvodů je výraz *otročьnikъ* zahrnut v seznamu excerpovaných maskulin.

Vyhledávání v e-SJS rovněž nabízí možnost zpřesnění nebo rozšíření dotazu a umožňuje tak hledat výrazy v již vyhledaném („*Hledat v aktuálně vyhledaném*“). Využili jsme tedy této možnosti a ze všech vyexcerpovaných výrazů zakončených na -*ikъ* jsme se pokusili vytřídit pouze propria následujícím způsobem: Nejdříve byla změněna specifikace ze „*Záhlaví hesla*“ na „*Slova kdekoliv*“ a následně byla v aktuálně vyhledaném vyhledávána zkratka pro propria („*propr.*“). Touto cestou jsme získali 23 výrazů, po manuální kontrole jsme však zjistili, že toto číslo neodpovídá reálnému počtu proprií. Pokud se totiž mezi hesly objeví výraz, jež je variantou k výrazu s týmž významem a nemá v záhlaví specifikován slovní druh ani rod a odkazuje právě k oné variantě, nelze na základě použitých parametrů výraz vyhledat. Takovým příkladem může být jméno *Eynoikъ* (doloženo v *Supr*) odkazující k variantě *Synoikъ – Eunoicus*. Podobným reprezentantem je i jméno *Adikъ* a *Atikъ – Attikus*. Při celkovém vyhledávání slov zakončených na -*ikъ* bylo dané jméno doloženo a započítáno dvakrát, přičemž jednou bylo *Adikъ* a *Atikъ* zahrnuto společně pod jedno heslo, podruhé

stálo heslo *Atikъ* samostatně, bez jakékoliv specifikace, pouze s odkazem „*v. Adikъ*“. Ze zmíněného tedy vyplývá, že manuální kontrola musela být pro naše účely nutností, abychom předešli zkreslení výsledků.

Z celkového počtu 365 lexémů se slovotvorným sufixem *-ikъ* uvádíme těchto pět vzorových substantiv:

Věrьnikъ (doloženo ve *Fris*) – *věřící* (od < slovesa *věriti – věřit*): ESJS[84] má pouze heslo *věra* (f.) – *víra* (táž podoba i v praslovanštině) a stejně jako přídavné jméno *věrьnъ* se spojuje s indoevropskými adjektivy s významem *pravdivý, skutečný* (sthn. *war*, něm. *wahr*, lat. *verus*). Původně se zřejmě jednalo o substantivizaci femininního adjektiva (*to, co je pravdivé, pravda, pravdivé přesvědčení* > *víra*). Další indoevropské souvislosti jsou nejasné.

Zlatьnikъ (doloženo v *Const, Bes*) – *zlaťák, zlatý peníz, penězoměnec* (od adjektiva < *zlatъ – zlatý*): Substantivum vychází z psl. adjektiva **zoltъ* a tento kořen se v různých obměnách nachází i v ostatních slovanských jazycích (b. *zláten*, p. *złoty*, br. *zalatý*, r. *zolotój*). Praslovanský výraz je pokračovatelem indoevropského **ghol(H)-to-*, což je *t-ové* rozšíření kořene **ghel(H)-* s významem *svítit, zářit, lesknout se, třpytit se*. Varianty z dalších jazyků, ale v jiném ablautovém stupni, jsou např. lit. *želtas*, lot. *zęlts*, stsev. *goll, gull*, něm, *Gold*, stind. *híranya* apod.[85]

Klevetьnikъ (doloženo v *Psalt, Cloz, Christ, Slepč, Mak, Šiš, Apoc, Hom, Sud*) – *klevetník, pomlouvač, žalobce* (od slovesa < *klevetati – pomlouvat, křivě obviňovat, žalovat*): Podle ESJS[86] je psl. sloveso **klevetati* rozšířeno téměř ve všech slovanských jazycích s významem *pomlouvat* anebo *mnoho a zbytečně mluvit*, případně *hádat se*. Etymologie není zcela jasná. Obvykle se spojuje se slovesem *klьvati – klovat, zobat*, což může být motivováno rychlým pohybem úst a monotónním zvukem při pomlouvání, žvanění, či mluvení naprázdno (*klьvati* > **klevati* > *klevetati*). Machek[87] ještě zmiňuje podobnost s lat. *calumnia – křivé nařknutí*.

Mečьnikъ (doloženo v *Ostr*) – *popravčí, kat* (od substantiva < *mečь – meč*): Psl. podoba byla nejspíše **mečь/*mьčь*. Machek[88] upozorňuje na možnou, ale nejasnou,

[84] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1054.
[85] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1130–1131.
[86] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 313–314.
[87] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 256.
[88] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, 357.

příbuznost s gót. akuzativem *méki* (nominativ *mekeis*). Tvrdí, že i v kavkazských jazycích byla nalezena podobná slova (*mača – šavle, mič-a – dýka*) a nepopírá možnost, že výraz byl přejat z nějakého neznámého praevropského jazyka. Neshody samohlásek by se podle něj daly zdůvodnit tak, že šíření názvů zbraní souviselo s častými přesuny vojáků a zajatců na dlouhé vzdálenosti.

Grěšьnikъ (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, EuchN, Fris, Supr, Apost, Parim, CanMis, Pochv, Const, Nom, Bes, Eug*) – *hříšník* (od substantiva < *grěchъ – hřích*): Prvotní význam slova se vztahoval k nějakému obecnému opomenutí, chybě, mýlce, až později došlo k přenesení významu na hřích v náboženském a morálním slova smyslu. Etymologie není zcela jasná, uvažuje se o podobnosti s baltskými výrazy s významy *křivý, šikmý* (lit. *graižus*, lot. *greizs*).[89]

Pokud se zaměříme na výskyt substantiv se sufixem *-ikъ* v *Besědách*, po vyloučení jednoho vlastního jména (*Filikъ/Felikъ – Felix*), tří zájmen (*kolikъ – jak velký, tolikъ – takový, jelikъ – všechen*) a jednoho adjektiva (*velikъ – velký*) získáme 55 maskulin, což je 15,1 % (celkový počet lexémů je 365). Mezi relevantními hesly se objevilo např. *bližьnikъ – bližní, dlъžьnikъ – dlužník, zakonьnikъ – zákoník, pomoštьnikъ – pomocník, protivьnikъ – protivník, pǫtьnikъ – poutník, učenikъ – učedník, okusьnikъ – pokušitel*.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 365, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 165. Nutné je však poznamenat, že naše vyhledávání se zakládalo na formě *-ikъ*, naopak Cejtlin pracovala pouze s tvarem *-ьnikъ*.

4.1.5. -ištь

Pomocí přípony *-ištь*, která se připojuje k substantivním základům, se ve staroslověnštině tvořila jména potomků a mláďat. Vyhledávaná forma sufixu byla *ищь a e-SJS ukázal celkem 21 výrazů, z nichž však 3 byla adjektiva: *ljuboništь – milující chudé, dobročinný* (doloženo v *Supr*), *mitropolištь – metropolitův* (doloženo v *Nom*) a *ništь – chudý, bídný* (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Supr, Apost, Apoc, Parim, Gl, Služ, Hom, Clem,*

[89] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 201–202.

Const, Sud, Nom, Venc, VencNik, CanVenc, Ludm, Bes, Dim). Po vyřazení nehodících se hesel máme k dispozici 18 relevantních lexémů, z nichž můžeme zmínit například:

Grъličišťь (doloženo v *Sav, Ostr, Cloz, Supr, Zach, Lobk*) – *hrdliččí mládě* (od fem. < *grъlica – hrdlička*): Jméno je všeslovanské (mk. *grlica*, r. *górlica*, stp. *gardlica*, ukr. *hórlycja*) a vychází z psl. **gъr(d)lica*. ESJS[90] uvádí, že staroslověnské *grъlica* představuje onomatopoické vyjádření hlasu hrdličky jako **gur-* (psl. **gъrkati – vrkat*). Jiným možným východiskem je slovo *gъrdlo – hrdlo* (hrdlička jako pták, jehož hlas se tvoří v hrdle).

Otročišťь (doloženo v *Ev, Parim, Gl, Const, Vit*) – *chlapeček, dítě, služebný hoch* (od mask. < *otrokъ – dítě, chlapec*): Podle ESJS[91] se psl. **otrokъ* segmentuje na *ot- (od)* a *-rokъ* (< od *rekti – říci*), což lze interpretovat tak, že původní význam naznačoval, že se jednalo o někoho, kdo neměl právo mluvit (na shromáždění, rokování), tedy buď nedospělý, nebo nesvobodný jedinec.

Kъmetišťь (doloženo v *Sud*) – *vesnický předák* (od mask. < *kъmet – vesnický předák*): e-SJS udává pro *kъmetišťь* i pro *kъmet* totožný překlad, ale vzhledem k tomu, že k fundujícímu substantivu *kъmet* je náležitým způsobem připojen slovotvorný sufix *-išťь*, lze předpokládat určitý sémantický posun k deminutivnosti. Výraz je vykládán jako přejímka z latinského *comes, -itis – průvodce, člen družiny*, případně z akuzativu *comitem*. Méně pravděpodobný je výklad ze slovanského kořene **kъm-/kom-* ve významu *vyrůstat, pocházet* (stejný je i v **kъmenь – kořen, kmen*).[92]

V *Besědách* se nacházejí 3 deminutiva se sufixem *-išťь*. Jsou to: *dětišťь – dítě, hošík, kozьlišťь – kozlík, kůzle* a *jelenišťь – jelínek, kolouch* a tvoří tak 16,7 % z celkového počtu 18 slov.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 18, R. M. Cejtlin sufix *-išťь* ve své monografii nezmiňuje.

[90] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 208–209.
[91] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 605–606.
[92] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 392.

4.1.6. -či(i)

Sufix *-či(i)* je podle Večerky[93] projevem teritoriálně nářeční diferenciace pozdní praslovanštiny, byl údajně protobulharského (turkotatarského) původu a užíval se v živém jazykovém úzu bulharských Slovanů. Produktivita přípony je poměrně malá, e-SJS vyhledal na základě vyhledávané formy *ꙗии 12 hesel, z nichž pouhých 7 odpovídá našim kritériím. Vyloučeno bylo těchto 5 lexémů: Zájmeno *čii – čí* (doloženo *v Ev, Supr, Gl, Hom, Sud, Nom, Eug*), posesivní adjektiva *vlъčii – vlčí* (doloženo ve *VencNik*) a *otročii – dětský* (doloženo v *Supr*), komparativ *lučii – lepší* (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Cloz, Supr, Apost, Parim, Const, Meth, Bes, Ben, Slepč, Mak, Lob, Grig*) a adjektivum *pročii – ostatní, zbývající, další* (doloženo hojně v *Ev, Euch, Cloz, Supr, Chil, Apost, Apoc, Parim, Gl, Služ, Hom, Clem, Napis, Const, Meth, Sud, Nom, Progl, Venc, VencNik, Bes, Nicod, VitGlag, Ben, CMLab, Dijav, Bon, Lob, Par*). Ze zmíněných 7 náležitých výrazů můžeme uvést tyto tři příklady:

Korabьčii (doloženo v *Supr*) – *lodník, námořník* (od substantiva < *korabь/korablь – loď, koráb*): Fundující psl. **korab´ь /*korabъ* je doloženo i v ostatních slovanských jazycích (mk. *korab*, ukr. *korabél*, p. *korab*), etymologie je však nejasná. ESJS[94] zmiňuje dvě domněnky, první je výklad z řeckého slova *karaboz – koráb, loď* (případně z deminutiva *karabion*), druhá se opírá o domácí výklad významu **korab´ь /*korabъ* jako *vydlabaný kmen, žlab, koryto*, motivace pak vychází z psl. **korbъ – koš, něco spleteného do tvaru koryta*.

Sokačii (doloženo v *Supr*) – *kuchař* (ve staroslověnštině se vyskytuje pouze substantivum *sokъ – šťáva*): Podle ESJS[95] je maskulinum *sokačii* odvozeno z altajských jazyků, konkrétně z výrazu *soqqatčy – ten, kdo má co dělat s masem jatečných zvířat, řezník*, což je derivát z turkotatarského kořene **soq- (porážet dobytek)*.

Šarьčii (doloženo v *Supr*) – *malíř* (od substantiva < *šarъ – barva*): Podle ESJS[96] nachází staroslověnské *šarъ* protějšky v jihoslovanských jazycích (b. a mk. *šar*, sln. *šárast*) a jedná se o blíže nespecifikovanou výpůjčku z turkotatarských jazyků.

[93] VEČERKA, R.: Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc: Univerzita Palackého; Praha: Euroslavica, 2006, s. 239.
[94] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 337–338.
[95] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 855.
[96] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 937.

Pokud upřesníme vyhledávací dotaz a provedeme vyhledávání sufixu pouze v *Besědách*, získáme po vyloučení dvou adjektiv (*lučii – lepší* a *pročii – ostatní, zbývající*) 2 maskulina (*kъnigъčii – zákoník, člověk znalý písma* a *samъčii – prefekt, správce*) zakončená na *-čii*, což je 28,6 % z celkového počtu 7 lexémů.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 7, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je také 7.

4.1.7. -ъ

Tvrdý jer, nacházející se v koncové pozici u maskulin, má ve srovnání s ostatními zmíněnými sufixy specifický charakter. Večerka[97] ho sice zahrnuje mezi slovotvorné přípony, nebere však ohled na jeho gramatický charakter. Při excerpci slov s tímto sufixem jsme narazili na dva problémy. Tím prvním je velké množství jazykového materiálu, druhým, souvisejícím, je pak jistá nejednoznačnost vyexcerpovaných slov. Pokud budeme vyhledávat příponu ve formě *ъ, získáme 5976 hesel, mezi nimiž se nacházejí i maskulinní propria, která nejsou pro účely této práce relevantní, a především pak jiné slovní druhy, zejména adjektiva. Pokud konkretizujeme vyhledávání tím, že vyloučíme pomocí funkce *„Odebrat z aktuálních výsledků“* propria *(„propr.“*) a v aktuálně vyhledaném se zaměříme pouze na hledání maskulin *(„Hledat v aktuálně vyhledaném“*, zkratka *„m.“* pro maskulina), získáme 1189 hesel, která jsou zakončena na -ъ. Z tohoto počtu je ještě nutné vytřídit maskulina končící na *-ikъ*, po odebrání sufixu *-ikъ* z aktuálních výsledků dojdeme ke konečnému číslu 742.

I přes to, že zásadně došlo ke snížení finálního počtu hesel, nebude dán v této práci prostor popisu excerpovaného materiálu, a to kvůli nejednotné distribuci přípony -ъ. Množství excerpovaných lexémů je totiž neúměrné k nutnosti rozlišovat to, kde se jedná o pádovou koncovku nominativu singuláru neodvozených slov a kde se jedná o formant připojený v důsledku slovotvorného procesu, který z dnešního pohledu můžeme označit za konverzi[98]. Ze synchronního hlediska je třeba rozlišovat tvarotvorné přípony finální neboli pádové koncovky (v češtině: nominativ singuláru *pán-0*, ve staroslověnštině: nominativ

[97] VEČERKA, Radoslav: Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc: Univerzita Palackého; Praha: Euroslavica, 2006, s. 236.
[98] BEDNAŘÍKOVÁ, Božena: Slovo a jeho konverze. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

singuláru *rabъ*) a kmenotvorné přípony u deverbativ typu *běh-0* < *běhat* v češtině a *chodъ* < *choditi* ve staroslověnštině. U Holuba – Kopečného[99] je *-ъ* popisován jako neproduktivní maskulinní kmenotvorná přípona, nebo jako pádová koncovka.

4.1.8. -ьca (-jьca)

Při vyhledávání maskulinního sufixu *-ьca (-jьca)* jsme nepatrně pozměnili obvyklou strategii. Do vyhledávače byla zadána jak forma *ѣца, tak i varianta *ица. Pro tento postup jsme se rozhodli na základě komparace s údaji v monografii R. M. Cejtlin,[100] která uvádí výčet maskulin s oběma těmito sufixy, přičemž jí zmíněné *-jьca* je ve staroslověnštině graficky znázorněno jako ¬ица, jelikož grafém ¬и¬ může mít hláskovou platnost *-jь-*.[101]

Nejprve jsme provedli vyhledávání přípony *-ьca* (*ѣца). Celkový počet vyexcerpovaných substantiv byl 10, z nichž pouhá 4 maskulina odpovídala našim kritériím. Vyloučeno bylo 6 femininních lexémů: *klepьca – oko, past, smyčka* (doloženo v *Lobk, Zach*), *klětьca – komůrka, cela* (doloženo v *Ben*), *mъišьca – paže, rámě* (doloženo *v Zogr, Mar, As, Ostr, Psalt, Apost, Parim, Služ, Bes, Nicod, CMNov*), *měďьca – peníz* (doloženo v *Bes*), *ovьca – ovce* (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Supr, Chil, Apost, Apoc, Eug, Parim, Gl, Const, Bes, Trin*) a *jońьca* s odkazem na *jonica – jalovice* (doloženo v *Supr, Apost, Pog, Bon, Lob, Par, Zach, Gl, Bes*).

Vyhledávání sufixu *-ica* (*ица) potvrdilo naše očekávání, tedy že drtivá většina hesel nebude maskulinních, jelikož pomocí přípony *-ica* jsou tvořena primárně feminina. Excerpce ukázala celkem 226 lexémů, z nichž 212 bylo ženského rodu. K tomuto výsledku jsme se tentokrát nedobrali manuální kontrolou, ale využili jsme možnosti rozšíření vyhledávacích kritérií, a to tím způsobem, že v aktuálně vyhledaném byla, se zaměřením na „*Slovní druh*“, vyhledávána zkratka pro maskulina („*m.*“). Tímto způsobem jsme po vyřazení jednoho propria (*Digica* – blíže nespecifikované mužské jméno vyskytující se v *Clem*) získali 13 relevantních maskulin s příponou *-ica*. Zvláštností, na kterou jsme narazili při zpracovávání jazykového materiálu, byla tři substantiva, která se vyznačovala příslušností k maskulinům

[99] HOLUB, Josef, KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 478.
[100] CEJTLIN, Ralja Michajlovna: Leksika staroslavjanskogo jazyka. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1977.
[101] Hlásková platnost grafému ¬и¬ je *-i-, -ji-* nebo *-jь-*.

a zároveň femininům: *ljuboděica – smilná žena, nevěstka* i *smilník*, *prěljuboděica – cizoložnice* i *cizoložník* a *ubiica – vražedkyně* i *vrah*.

Konečný výsledek pro maskulinní sufix *-ьca* je tedy 236 vyhledaných hesel, 219 vyřazených hesel a 17 relevantních výrazů, z nichž jsme vybrali tyto čtyři příklady:

Sěčьca (doloženo v *Supr*) – *popravčí, kat* (od < *sěčь – řež, bitva* < *sěšti – sekat, kácet*): ESJS[102] uvádí psl. základ **sěkti* a taktéž rozšíření v dalších slovanských jazycích (mk. *seče*, *seka*, dl. *seku, sekaś*, p. *siec, siekać*, r. *seč, sekú* – vše ve významu *oddělovat úderem ostrým nástrojem*). Východiskem je pak indoevropský kořen **sek-* (lit. *isěkti – vyrýt, vysekat*, lot. *sęks – srp, pila*, lat. *secare – řezat, sekat*). Stejný kořen se nachází i ve slově *sekyra*.

Jadьca (doloženo v *Zogr, Mar, Nik*) – *jedlík, žrout* (od slovesa < *jasti – jíst*): Sloveso **jasti* je všeslovanské (luž. *jěsć*, p. *jeść*, ukr. *jísty* apod.) a v jeho kořeni můžeme rovněž spatřovat indoevropské základy (lit. *ěsti*, lot. *êst*, lat. *edere*, něm. *essen*). Mělo atematický prézentní tvar **ed-mi*, doložený také ve stind. *ádmi – jím*.[103]

Čaroděica (doloženo v *Supr, Hval*) – *čaroděj, zaklínač* (od substantiva < *čarъ – čáry, kouzla*): Výraz **čarъ* je všeslovanský a podle ESJS[104] hláskově souvisí s lit. *keras* (pl. *kerai*) – *čáry*, stind. *krtyá – čin, čáry* (verbum *karóti*), to vše pak vychází z indoevropského kořene **ku-er – dělat, činit*, přeneseně pak *očarovat*. Jiná teorie spojuje **čarъ* se slovem *čara – linie*, související s črtáním čar (např. kruhu) při čarování.

Vinopiica (doloženo v *Mar, Parim*) – *piják vína* (kompozitum od substantiva < *vino – víno* a verba *piti – pít*): Psl. **vino* je staré kulturní slovo a jeho původ je odvozován od latinského *vinum – víno*. Jedná se buď o přímou přejímku z latiny, nebo o přejetí prostřednictvím germánských jazyků.[105] Sloveso **piti* je všeslovanské a kořen **pe-i* je doložen téměř ve všech indoevropských jazycích (stind. *pibati*, lat. *bibere*, alb. *pí*, stprus. *p(o)uton*).[106]

[102] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 809–810.
[103] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 273–274.
[104] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 98–99.
[105] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1063.
[106] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 648.

Pokud použijeme stejný způsob vyhledávání pro jednotlivé památky, zjistíme, že v *Besědách* se nacházejí 2 maskulina se sufixem -*ьca*, respektive -*ica*. Jsou to: *mǫžeubiica – vrah muže* a *ubiica – vrah*. Tato dvě slova tvoří 11,8 % z celkového počtu 17 lexémů.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 17, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 11.

4.1.9. -ota

Sufix byl vyhledáván na základě formy *ѻтъ a celkový počet vyhledaných hesel byl 54. Vzhledem k tomu, že pomocí přípony -*ota* jsou tvořena primárně feminina, nepředpokládali jsme nijak velký počet maskulin. Tato domněnka se potvrdila a dohledána byla pouze 2 náležitá hesla v mužském rodě. Zbývajících 52 lexémů tvoří feminina, o kterých bude pojednáno v samostatném oddílu, a také dvě maskulinní propria, která však pro naše účely nejsou relevantní. Jedná se o vlastní jméno *Ota – Ota* (doloženo ve *VencNik*) a o místní název *Golъgota – Golgota* (doloženo v *Ev, Supr*). Dva zmíněné náležité výrazy jsou:

Sirota (doloženo v *Psalt, Supr, Christ, Slepč, Šiš, Parim, Pochv, Meth, Venc, Ochr*) – *sirotek* (od < *sirъ – osiřelý, opuštěný* < *siréti – stávat se opuštěným*): Etymologie psl. **sirъ* je poměrně nejasná, obvykle se spojuje s lit. nářečním *šeirys – vdovec, šeire – vdova* anebo s avestským *sae – osiřelý, sirotek*. Rozšíření kořene je všeslovanské (mk. *siroten*, p. *sierota*, r. *sirotá*).[107]

Junota (doloženo v *Euch, Supr, Christ, Slepč, Šiš, Apoc, Pog, Bon, Lob, Par, Gl, Nom, Christ, Rumj, Nom, Slepč*) – *mladík, mládenec, jinoch* (od adjektiva < *junъ – mladý*): Praslovanské adjektivum **junъ* nemá ve slovanských jazycích přímé pokračování, časté jsou však jeho deriváty, např. *junoša* v jihoslovanských jazycích. Východiskem je indoevropský kořen **iuuen*, který spatřujeme např. v lit. *jáunas*, lot. *jauns*, stind. *yúvan*, lat. *iuvenis* – vše s významem *mladý*.[108]

V *Besědách* se nenachází žádné maskulinum zakončené příponou -*ota*.

[107] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 818.
[108] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 296.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 2, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je také 2.

4.1.10. -tai

Sufix *-tai*, pomocí kterého se tvoří deverbativní činitelská jména, byl do vyhledávače zadán ve formě *таи. Vyhledávání ukázalo celkem 10 výskytů, z čehož můžeme odvodit poměrně nízkou produktivitu tvoření. Po manuální kontrole excerpovaných slov se počet ještě snížil, jelikož jsme narazili na 4 lexémy, které se neztotožňovaly s našimi požadavky. Jednalo se o dvě propria, která však označovala touž osobu: *Evtai* a *Ethьtai* – oboje *Iephthe* (izraelský soudce) a o dvě adverbia/prepozice, u nichž se jejich významy taktéž shodují: *otai* a *tai – potají, tajně, bez vědomí*. K dispozici tedy máme 6 maskulin zakončených příponou *-tai*, z nichž můžeme uvést tři zástupce:

Ratai (doloženo v *Supr, Mak, Parim, Bes*) – *oráč, rolník* (od slovesa < *orati – orat*): ESJS[109] zmiňuje psl. **ortajь*, které má všeslovanské rozšíření (mk. *rataj*, ukr. *rátáj*, b. *ratáj*). Údajně se jedná o staré činitelské jméno odvozené z indoevropského kořene **ar-*, které má přesné protějšky ve stprus. *artoys – rolník* nebo lit. *artójas – oráč*. Sufix **-taio-* je, na rozdíl od slovanských jazyků, velmi produktivní v jazycích baltských, zejména v litevštině.

Chodatai (doloženo v *Prag, Euch, Cloz, Supr, Apost, Parim, Napis, Meth, Nom, Bes*) – *prostředník, vyslanec, posel, zastánce* (od slovesa < *choditi – chodit, kráčet*): Sloveso **choditi* je všeslovanské (b. *chódja*, p. *chodzić*, ukr. *chodýty*, dl. *chojźiś*), etymologie je však nejistá. Podle ESJS[110] se nejčastěji spojuje s řeckým výrazem *ódós – cesta* a se stind. *a-sad- – dostat se kam, blížit se* a *ut-sad- – odejít*, vše údajně z indoevropského kořene **sed – jít*.

Povodatai (doloženo v *Supr*) – *vůdce* (od slovesa < *vesti – vést, dovést, odvést*): Od slovesa **vesti* vzniká velké množství derivátu a jeho rozšíření je všeslovanské (hl. *wjesć*, sln. *vésti*, ukr. *vestý*, br. *vésci*). ESJS[111] upozorňuje na paralely v jiných indoevropských

[109] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 754.
[110] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 222–223.
[111] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1046–1047.

jazycích, např. stprus. *west,* lit. *vesti*, lot. *vadit*, stind. *vadhu* s odkazem k rekonstruovanému kořeni **uedh- – vést*, případně *ženit se*.

Pokud se zaměříme na výskyt maskulin se sufixem *-tai* v *Besědách*, po vyřazení adverbia *tai – potají, tajně*, získáme 2 relevantní výrazy, a to *ratai – oráč, rolník a chodatai – prostředník, vyslanec, posel, pomocník*. Tato dvě maskulina pak tvoří 33,3 % z celkového počtu 6 doložených substantiv.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 6, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 5.

4.2. Feminina

4.2.1. -ostь

Sufix *-ostь* se připojuje k adjektivním základům a tvoří se jím abstraktní feminina, která pojmenovávají vlastnosti. Příponu jsme do vyhledávače zadali ve formě *ѡстъ a výsledkem bylo 82 hesel. Při manuální kontrole jsme narazili na 3 lexémy, které bylo nutné vyloučit. Konkrétně se jednalo o maskulinum *gostь – host* (doloženo v *Supr, Const, Venc, Nik, Bes*), adverbium *prěprostь – prostě, jednoduše* (doloženo v *Cloz, Supr, Ryl*) a femininum *kostь – kost* (doloženo v *Zogr, Mar, As, Ostr, Psalt, Euch, Supr, Christ, Slepč, Šiš, Parim, Gl, Clem, Bes, Ben*). Tato slova sice mají náležité zakončení, adverbium *prěprostь* však nezapadá z hlediska slovního druhu, u feminina *kostь* se segment *-ost-* nenachází v pozici slovotvorného sufixu, ale jedná se o kořen slova, a maskulinum *gostь* muselo být vyřazeno jednak kvůli absenci náležitého slovotvorného sufixu, jednak kvůli rodu. Konečný počet relevantních hesel s femininní příponou *-ostь* je 79, z nichž uvádíme těchto pět příkladů:

Blědostь (doloženo v *Bes*) – *bledost* (od adjektiva < *blědъ – bledý, plavý*): Podle ESJS[112] má psl. adjektivum **blědъ* všeslovanské rozšíření (mk. *bled*, luž. *blědy*, p. *blady*, ukr. *blidýj*) a vychází z indoevropského kořene **bhloid-/bhleid-* s významem *bleděmodrý, bledý*, který je pravděpodobně rozšířením slovesného základu **bhel – zářit*. Další paralely můžeme spatřovat např. ve sthn. *bleizza – modřina*, lit. *blaivas – bleděmodrý, jasný*, stangl. *blat – bledý*, něm. *blaß – bledý*.

Dobrostь (doloženo v *Supr*) – *dobrota* (od adjektiva < *dobrъ – dobrý*): Adjektivum je rozšířeno i v ostatních slovanských jazycích, např. luž. *dobry*, br. *dóbry*, r. *dóbryj*. Podle ESJS[113] je všeobecně přijímaným východiskem indoevropské **dhabh – vhodný* (následně došlo k sémantickému posunu od *vhodný* k *dobrý*). Machek[114] naopak zmiňuje podobnost se stind. *bhadrá*, gót. *batiza* nebo současným něm. *besser* – vše ve významu *lepší*. Vznik adjektiva *dobrъ* tedy popisuje na základě přesmyku z původního **bod-rъ*.

Mędrostь (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Cloz, Supr, Apost, Apoc, Parim, Služ, Pochv, Const, Meth, Sud, Progl, Azb, VencNik, Bes*) – *moudrost* (od adjektiva < *mędrъ – moudrý*):

[112] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 66.
[113] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 137.
[114] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 122.

ESJS[115] zmiňuje rozšíření do všech slovanských jazyků kromě polabštiny. Přídavné jméno *mǫdrъ* má nejbližší protějšky v lit. *mandras*, lot. *muodrs* nebo sthn. *muntar – čilý, horlivý, chytrý*. Tato adjektiva jsou *r-ovým* rozšířením indoevropského základu **mendh-*, který údajně označuje určitý typ duševní aktivity, např. *učit se, věnovat pozornost, moci* apod. (od kořene < **men – přemýšlet, vzpomínat si*).

Tichostь (doloženo v *Supr, Apost, Meth, VencNik, Bes*) – *tichost, mírnost, klid, ticho* (od adjektiva < *tichъ – tichý, mírný, klidný*): Paralely k adjektivu **tichъ* můžeme údajně spatřovat v baltských jazycích: lit. *teisus – spravedlivý, správný*, *tiesus – přímý*, lot. *tiess – přímý, tiesa – právo*, u slovanských výrazů pak došlo k sémantickému posunu od *rovný* k *tichý, klidný*.[116] Machek[117] naopak spojuje **tichъ* s lit. *tylus – tichý, mlčenlivý, tyleti – mlčet* a lot. *stilstu stilt – uklidnit se*, přičemž pro slovanské jazyky počítá s přesmykem *stil- > tils-* a se ztrátou *-l-*.

Čistostь (doloženo v *Supr*) – *čistota* (od adjektiva < *čistъ – čistý, neposkvrněný, ryzí*): Podle ESJS[118] má adjektivum všeslovanské rozšíření (sln. *číst*, hl. *čisty*, p. *czysty*, r. *čístyj*) a zřejmě se původně jednalo o *t-ové* participium slovesa z indoevropského kořene **(s)kei-d – řezat, oddělovat* (např. taktéž v lit. *skiesti – oddělovat*).

Pokud upřesníme vyhledávací dotaz a provedeme vyhledávání pouze v *Besědách*, zjistíme, že sufix *-ostь* má v této památce poměrně velké zastoupení. Můžeme rovněž připomenout, že tvoření feminin pomocí přípony *-ost* je hojné i v současné češtině. Z vyexcerpovaných 79 hesel nalezneme v *Besědách*, po vyloučení nevyhovujícího maskulina *gostь – host* a feminina *kostь – kost*, 45 lexémů, což je 57 % z celkového počtu. Z konkrétních feminin můžeme uvést např. *bъistrostь – bystrost, bělostь – bělost, čistota, glupostь – hloupost, kratostь – krátkost, lakomostь – lakomství, chtivost, milostь – milost, milosrdenství, pravostь – správnost, přímost, radostь – radost, sъitostь – sytost, štedrostь – stědrost, jarostь – síla, prudkost* apod.

R. M. Cejtlin navíc uvádí variantu *-jestь*, která byla vyhledávána na základě formy **ѥсть*. E-SJS dohledal 3 výrazy s touto variantou, přičemž všechna hesla se ukázala jako

[115] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 496–497.
[116] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 963–964.
[117] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 643.
[118] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 108–109.

relevantní. Jsou to tato feminina*: bujestь – pošetilost, smělost, hloupost* (doloženo v *Euch, Supr, Christ, Ochr*), *gorjestь – hořkost* (doloženo v *Psalt, EuchN, Supr, Christ, Hilf, Slepč, Mak, Šiš, Parim, Gl, Dim, Const, Bes*) a *dobljestь – chrabrost, statečný čin* (doloženo v *Supr*).

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 82 (započítány jsou i 3 lexémy s variantou *-jestь*), počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 51.

4.2.2. -ьba (-oba)

Pomocí přípony *-ьba* jsou tvořena deverbativní jména, která pojmenovávají děje. Od sloves se ovšem tato pojmenování liší tím, že ztrácejí dynamický příznak a děj je v tomto případě pojat jako předmět nebo stav. Sufix *-oba* je připojován k jiným než slovesným základům, např. adjektivům. Sufixy *-ьba* a *-oba* byly v e-SJS vyhledávány samostatně. Varianta *-ьba* byla zadána ve formě *ьбѧ a vyhledáno bylo 24 hesel, která se všechna ukázala jako náležitá. Sufix *-oba* jsme hledali prostřednictvím formy *obѧ a výsledkem bylo 11 lexémů. Z těchto jedenácti slov byla vyřazena pouze číslovka *oba*, zůstalo tedy 10 relevantních feminin. Souhrnný počet excerpovaných substantiv zakončených sufixy *-ьba* nebo *-oba* je 34, z nichž byly vybrány čtyři příklady, dva ke každé z variant:

Prosьba (doloženo v *CMLab*) – *prosba, přímluva* (os slovesa < *prositi – prosit, žádat*): Sloveso **prositi* má všeslovanské rozšíření (hl. *prosyć*, ukr. *prosýty*, sln. *prósiti*), objevuje se taktéž ve variantě **prašati* (mk. *praša*, hl. *prašeć*, stp. *praszać*). Indoevropským kořenem je **prek – ptát se, prosit* a můžeme ho spatřovat i v dalších jazycích, např. stind. *prcčhati*, lat. *posco, poscere*, gót. *fraihnan*, lit. *prašýti*, lot. *prasit* – vše ve významu *prosit, ptát se, žádat*.[119]

Služьba (doloženo v *Ev, Psalt, SinSluž, Kij, Euch, Cloz, Supr, Apost, Apoc, Parim, Gl, Služ, CanMis, Pochv, Clem, Napis, Const, Meth, Nom, Venc, VencNik, Vit, VitGlag, Bes, CMLab, CMNov*) – *služba, obsluha, péče* (od slovesa < *služiti – sloužit*): V ESJS[120] je

[119] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 725.
[120] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 841–842.

sloveso **služiti* zahrnuto pod heslo *sluga – sluha, služebník*, jako jeho derivát. Etymologie je poměrně nejistá, obvykle se spojuje s indoevropským kořenem **sloug-o – pomoc, služba* (lit. *slaugýti – pečovat, ošetřovat nemocného*). Paralely výrazu *sluha* najdeme i v ostatních slovanských jazycích, např. mk. *sluga*, ukr. *sluhá*, p. *sługa*.

Zъloba (doloženo v *Zogr, Mar, Sav, Psalt, Kij, Euch, EuchN, Cloz, Supr, Chil, Ryl, Apost, Parim, Gl, Tun, Klim, Pochv, Const, Meth, Sud, Nom, Azb, Venc, VencNik, Bes, Ben, Dijav*) – *špatnost, zloba* (od adjektiva < *zъlъ – zlý*): Podle ESJS[121] má psl. **zъlъ* po formální i významové stránce nejblíže k lit. adjektivu *-zulus*. Výchozí formou je pak údajně indoevropský kořen **ghul-o – křivý, pokřivený* (< *křivit se, odchylovat se od správné cesty* i v morálním slova smyslu). Podobnost můžeme spatřovat například i s íránským *zulun – křivý, nesprávný*. Rozšíření výrazu je všeslovanské.

Chudoba (doloženo v *Bes*) – *slabost, nedostatečnost, nemohoucnost* (od adjektiva < *chudъ – nepatrný, bezvýznamný, ubohý*): Etymologie psl. **chudъ* není zcela jasná, nejčastěji se spojuje buď se stind. *kšódati – tluče, drtí* anebo se stind. *kšódhuka – hladový*. Zcela vyloučit nelze ani spojení s lit. *skaudus – bolestivý, křehký*, přičemž se předpokládá sémantický vývoj od *bolavý, chorý* k *oslabený* a *chudý*.[122]

Pokud budeme vyhledávat oba sufixy v *Besědách*, zjistíme, že rozšíření přípony *-ьba* je 5 lexémů z 24, tedy 20,8 %. Konkrétní hesla jsou tato: *vračьba – léčba, družьba – přátelství, molьba – prosba, mǫdьba/ mudьba – prodlévání, průtah* a výše zmíněné *služьba – služba*. Sufix *-oba* se v *Besědách* vyskytuje v 5 případech z celkových 10, tedy v 50 %. Excerpované výrazy jsou: *zъloba – špatnost, zloba, mьdloba – slabost, nemohoucnost, podoba – způsob, chudoba – slabost, nedostatečnost* a *ǫtroba – útroby, vnitřnosti*. Vzhledem k poměrně nízkému celkovému počtu vyhledaných hesel můžeme konstatovat, že rozšíření sufixů *-ьba* a *-oba* v této památce je nezanedbatelné.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 34 (24 výrazů se sufixem *-ьba*, 10 se sufixem *-oba*), R. M. Cejtlin přípony *-ьba* a *-oba* ve své monografii nezmiňuje.

[121] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1139–1140.
[122] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 230–231.

4.2.3. -ica

Česká feminina s příponou *-ice* bývají nejčastěji odvozena od adjektiv a náleží tak do kategorie názvů nositelů vlastností, které „pojmenovávají živé bytosti i věci podle vnějšího znaku nebo vnitřních charakteristických rysů chápaných jako vlastnost.“[123] Staroslověnský sufix *-ica* je podle Večerky[124] primárně užíván jako přechylovací, to znamená, že pomocí této přípony jsou tvořena feminina k mužským protějškům, nejčastěji zakončeným na *-ikъ*. Přípona se však může připojovat i k dalším substantivům, např. *děva > děvica*.

Sufix byl vyhledáván na základě formy *ица a nalezeno bylo celkem 226 lexémů. Jak již bylo uvedeno výše, přípona se vyskytuje i u malého množství maskulin, proto bylo nutné uchýlit se k manuální kontrole excerpovaného materiálu. Vyřadili jsme 17 hesel. Mezi nimi se nacházelo jedenáct maskulin, např. *vinopiica – piják vína, čaroděica – čaroděj, junošica – chlapec* apod. Zvláštností jsou pak již dříve zmíněná tři substantiva, která se vyznačují příslušností k maskulinům a zároveň femininům*: ljuboděica – smilná žena, nevěstka* i *smilník, prěljuboděica – cizoložnice* i *cizoložník* a *ubiica – vražedkyně* i *vrah*. Tato hesla zařazujeme mezi náležitá feminina. Jako další byla vyloučena dvě femininní propria: *Rokъitьnica – Rokytnice* (doloženo ve *VencNik*) a *Strumica – Strumica* (doloženo v *As, Ochr, Mak*), adverbium *iznica – úkosem* (doloženo v *Supr, Meth*), zájmeno *onъsica – jeden, nějaký* (doloženo v *Supr*) a číslovky *tretiica* a *tretica – potřetí*. Konečný počet relevantních hesel s femininní příponou *-ica* je 209, z nichž uvádíme těchto pět příkladů:

Grěšьnica (doloženo v *Zogr, Mar, As, Vat, Ostr, Supr, Bes*) – *hříšnice* (protějšek k maskulinu < *grěšьnikъ – hříšník*): Prvotní význam slova se vztahoval k nějakému obecnému opomenutí, chybě, mýlce, až později došlo k přenesení významu na hřích v náboženském a morálním slova smyslu. Etymologie není zcela jasná, uvažuje se o podobnosti s baltskými výrazy s významy *křivý, šikmý* (lit. *graižus*, lot. *greizs*).[125]

Děvica (doloženo v *Ev, Eug, Euch, Fris, Supr, Slepč, Zach, Lobk, Gl, Const, Sud, Nom, CanVenc, Bes*) – *dívka, panna* (od feminina < *děva – panna*): Podle ESJS[126] vychází většina výkladů psl. **děva* z indoevropského kořene **dhe(i)-*, který můžeme spatřovat např.

[123] KOMÁREK, M. a kol.: Mluvnice češtiny. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986, s. 266.
[124] VEČERKA, Radoslav a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 133.
[125] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 201–202.
[126] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 131.

ve stind. *dháyati – saje*, arm. *diem – saji*, gót. *daddjan – kojit*, dán., nor. *die – sát*. Sémantický vývoj od *kojit, kojící žena* > *panna* je údajně možné vysvětlit na základě přechodu z pohanského stavu, kdy jako nevěsta byla žádoucí žena, která již dítě měla a byla tak zaručena její plodnost, ke zvyku křesťanskému, kdy naopak bylo oceňováno panenství a nedotčenost. Jiný výklad tvrdí, že význam indoevropského kořene **dhe-* zahrnoval všechny ženské funkce. Machek[127] naopak souvislost s kojením zamítá a výraz **děva* vykládá z původního adjektiva **dě(to)-vojьna – toužící po dětech*.

Mǫčenica (doloženo v *Kij, VencMin, Ludm, Bes, Dijav, As, Sav, Ostr, Und, Ochr, Slepč, Mak, Šiš*) – *mučednice* (protějšek k maskulinu < *mǫčenikъ – mučedník*): Psl. substantivum **mǫka – muka, trýzeň* je všeslovanské, stejně jako denominativní **mǫčiti – mučit, trýznit*. Podle ESJS[128] se v jiných indoevropských jazycích nevyskytují žádné přímé protějšky, způsob tvoření je však starobylý. Jedná se údajně o nomen actionis tvořené sufixem *-a-* od indoevropského kořene **men(H)k-* s významem *drtit*, přičemž dochází k sémantickému posunu *drcení* > *trápení, mučení*.

Starica (doloženo v *Supr, Mosk, Slepč, Šiš, Nom, Bes*) – *stará žena* (od adjektiva < *starъ – starý*): Etymologický výklad se shoduje s již zmíněným maskulinem *starьcь*: psl. adjektivum **starъ* má všeslovanské rozšíření a etymologické slovníky se vesměs shodují na indoevropském kořeni **ste-h-* a především pak na významu *postavit se, pevně stát*. Původní sémantika (*dobře postavený, pevně stojící*) byla postupně rozšířena na *pevný, silný, vyspělý, vzrostlý, dozrálý, zkušený* a odtud *starý*. ESJS[129] ještě zmiňuje srovnání s výrazem **vetъchъ – chabý, vetchý stařec* oproti **starъ – člověk starý, ale zkušený a v plné síle*.

Tьmьnica (doloženo v *Ev, Euch, Fris, Supr, Apost, Apoc, Pog, Bon, Lob, Par, Parim, Venc, VencNik, Bes, Nicod, Vit*) – *žalář, vězení* (od feminina < *tьma – tma*): Psl. výraz **tьma* má všeslovanské rozšíření a původně se zřejmě jednalo o deverbativum od indoevropského kořene **tem-* s významem *(být) temný, tmavý*. Nejbližší protějšky můžeme najít např. v lot. *tima – tma*, lit. *témti – stmívat se, tamsa – temnota*, lat. *temere – slepě*, stind. *támas – temnota*.[130]

[127] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 116.
[128] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 497–498.
[129] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 875.
[130] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1010–1011.

Pokud se zaměříme na výskyt feminin se sufixem *-ica* v *Besědách*, po vyřazení maskulina *mǫžeubiica – vrah muže*, získáme 40 náležitých výrazů, což je 19,1 % z celkového počtu 209 lexémů. Kromě výše uvedených můžeme z konkrétních hesel zmínit např. *blǫdьnica – prostopášnice, bogorodica – bohorodička, grъlica – hrdlička, zlatica – zlatý peníz, kolesьnica – vůz, lastovica – vlaštovka, molitvьnica – modlitebna, pьšenica – obilí, pšenice, troica – trojice, ulica – ulice, učenica – žákyně, ǫdica – udice* atd.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 209, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 29.

4.2.4. -ъin'y

Sufix *-ъin'y* se ve staroslověnštině připojuje buď k adjektivním základům, nebo se pomocí této přípony tvoří jména přechýlená, tedy femininní desubstantiva k mužským protějškům. V e-SJS jsme vyhledávali na základě formy *ъıɴи a získali jsme tak celkem 40 substantiv. Při kontrole excerpovaného materiálu jsme narazili na dvě propria: *Magъdalyn´i – Magdaléna* (doloženo v *Ev, Cloz, Supr, Mak, Šiš, Zogr, Mar, As, Ostr, Bes*) a *Ijudějanyn´i – Židovka* (doloženo v *Christ, Hilf*). Tato dvě jména byla v záhlaví hesla označena zkratkou *„propr.“*, při bližším zkoumání jsme však našli i další, neoznačená, propria. Z konkrétních lexémů můžeme uvést např. tato obyvatelská jména: *Arabljanyn´i – Arabka, Moabityn´i – Moabka, Persěnyn´i – Peršanka, Solunjanyn´i – Soluňanka* apod. Pokud se podíváme na slovotvorný proces, kterým byla zmíněná slova vytvořena, zjistíme, že přípona *-ъin'y* byla náležitým způsobem připojena k maskulinním základům. Tyto přechýlené názvy, včetně hesla *Ijudějanyn´i – Židovka*, tedy budeme počítat k relevantním heslům. Proprium *Magъdalyn´i – Magdaléna* jsme vyřadili. Finální počet náležitých lexémů je 39 a níže jsou popsána tři vzorová feminina:

Bogyn´i (doloženo v *Supr, Christ*) – *bohyně* (protějšek k maskulinu < *bogъ – bůh*): Výraz **bogъ* se vyskytuje i v ostatních slovanských jazycích (mk. *bog*, slk. *boh*, p. *bóg*, r. *bog*) a ve staroslověnštině je součástí mnoha kompozit. Podle ESJS[131] vychází z indoevropského kořene **bhag – dělit, udělovat* (**bhagos – udělovatel, dárce*).

[131] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 70–71.

K sémantickému posunu (*udělovatel, dárce* > *bůh*) došlo údajně na základě kontaktu s íránskými jazyky, kde je tento vývoj jasně doložen.

Pravyn´i (doloženo v *Psalt, Eug*) – *spravedlnost* (od adjektiva < *pravъ – přímý, rovný, správný, spravedlivý*): V ESJS[132] je uvedeno velké množství derivátu a kompozit od adjektiva **pravъ*, např. *pravostь, pravověrьstvo, pravostojanije, nepravъ* apod. Toto přídavné jméno je rozšířeno ve většině slovanských jazyků (mk. *prav*, p. *prawy*, ukr. *právyj*), jednoznačné indoevropské protějšky prý však nenacházíme. Všeobecně se předpokládá, že výraz je derivátem od indoevropské předložky **pro – vpředu, kupředu, přímo*.

Rabyn´i (doloženo v *Ev, Psalt, Hilf, Ochr, Mak, Šiš, Parim, Gl, CanMis, Const, Nom, Vit, Bes*) – *otrokyně, služka* (protějšek k maskulinu < *rabъ – otrok, sluha*): Podle ESJS[133] se praslovanská forma **orbъ* srovnává s lat. *orbus – osiřelý*, arm. *orb – sirotek*, stind. *arbha – malý*, gót. *arbja – dědic*, sthn. *erbi – dědictví*. Na základě toho se rekonstruuje indoevropský kořen **orbho – osiřelý, sirotek* a odtud přeneseně *dědic* i *otrok, sluha*. Machek[134] naopak předpokládá souvislost s latinským *labor – práce*.

Při vyhledávání sufixu *-yn´i* v *Besědách* nalezneme, po vyloučení vlastního jména *Magъdalyn´i*, 9 náležitých lexémů, z celkových 39, což je 23,1 %. Konkrétní feminina jsou tato: *blagostyn´i – dobrotivost, laskavost, lьgyn´i – lehkost, milostyn´i – milosrdenství, moistryn´i – učitelka, prijaznyn´i – přítelkyně, pustyn´i – pustina, poustevna, rabyn´i – otrokyně, svętyn´i – svatost, svatyně* a *tvrъdyn´i – vězení, pevnost*.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 39, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 9.

[132] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 699–701.
[133] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 743.
[134] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 514.

4.2.5. -ota

Pomocí přípony *-ota* se tvoří abstrakta od adjektiv i substantiv. Vyhledávání probíhalo na základě několika variant sufixu. Nejprve jsme do vyhledávače zadali formu *ѻтъ a výsledkem bylo 54 lexémů. Při manuální kontrole vyexcerpovaného materiálu jsme narazili na 6 nevyhovujících hesel, která bylo nutné vyřadit. Jednalo se o *maskulinum junota – mladík, mládenec* (doloženo v *Euch, Supr, Christ, Slepč, Šiš, Apoc, Pog, Bon, Lob, Par, Gl, Nom*) a čtyři propria: maskulinní *Ota – Ota* (doloženo ve *VencNik*), *Gelьgota* a *Golъgota – Golgotha* (doloženo v *Ev, Supr*) a *Litostrota – Lithostrotum* (doloženo v *Ev*). Vyloučen byl i název řeckého písmena *jóta – Iota* (doloženo v *Ostr, Deč*), jelikož tento výraz nebyl vytvořen požadovaným slovotvorným způsobem, ale byl převzat z řečtiny. Počet relevantních hesel zakončených na *-ota* je tedy 48.

Jako další jsme vyhledávali variantu *ѥтъ, přičemž nalezeno bylo 1 heslo, které se ukázalo jako náležité.

Poslední vyhledávanou formou byla *ѣтъ, na jejímž základě jsme dospěli k 11 výrazům, z nichž se však 6 ukázalo jako nevyhovujících. Konkrétně se jednalo o dvě propria, která byla v různých variantách započítána dvakrát: *Areta – Arethas* (doloženo v *Apost*) a *Perъpeta – Perpetua* (doloženo v *CanMis, Ochr*) a jako poslední bylo nutné vyřadit tentokrát dvakrát zmíněný název řeckého písmena *jóta – Igeta* (doloženo v *Ostr, Deč*). Počet relevantních hesel zakončených na *-eta* je tedy 5.

Z celkového počtu 54 feminin, zakončených na *-ota, -jeta* nebo *-eta*, uvádíme tyto čtyři příklady:

Dlъgota (doloženo v *Psalt, Supr, Christ, En, Slepč, Šiš, Apoc, Parim, Gl, Bes, CMNov*) – *délka* (od adjektiva < *dlъgъ – dlouhý*): Podle ESJS[135] je psl. adjektivum **dlъgъ* všeslovanské (mk. *dolg*, slk. *dlhý*, sln. *dólg*, r. *dólgij*) a pravděpodobně vychází z indoevropského kořene **del-* (**dlghó – dlouhý*). Nejbližší shodu lze spatřovat se stind. *dirghá*, ř. *dolichós*, het. *daluki* – vše ve významu *dlouhý* a gót. *tulgus – pevný, stálý*.

Rǫgota (doloženo v *Bes*) – *výsměch, potupa* (od maskulina < *rǫgъ – posměch*): Vedle substantiva *rǫgъ* stojí verbum *rǫgati (sę) – rouhat se*, které se vyskytuje v mnoha

[135] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 135–136.

slovanských jazycích (č. *rouhat se*, slk. *rúhať*, r. *rugát*). ESJS[136] upozorňuje na to, že není zcela jasné, který ze slovních druhů je primární. Někteří považují *rǫgati* za denominativum od *rǫgъ*, podle jiných je *rǫgъ* deverbativum. *Rǫgъ/ rǫgati* lze spojit s indoevropským kořenem **ureng – překroutit, zkřivit*, přičemž je nutné brát v potaz jistý sémantický vývoj od *křivit (ústa)* k *nadávat, slovně urážet, vysmívat se*.

Sujeta (doloženo v *Psalt, Euch, Apost, Const*) – *marnost, nicota* (od adjektiva < *sui – marný*): Podle ESJS[137] nemá staroslověnský výraz *sui* protějšky v jiných slovanských jazycích, souvisí s ním pouze staročeské *sujný – marný, zbytečný, neužitečný*. Etymologický výklad je nejasný, Machek[138] spojuje psl. **sujь* s latinským *cavus – dutý* nebo se stind. *śunyá – prázdný, pustý*.

Ništeta (doloženo v *Psalt, Euch, Supr, Apost, Apoc, Parim, Const, Napis, Bes*) – *chudoba, bída* (od adjektiva < *ništь – chudý, bídný*): Deriváty od psl. adjektiva **nistjь* (*chudý, ubohý*) najdeme i v některých dalších slovanských jazycích, např. sln. *ništčeta – prázdnota*, arch. dl. *nišćawy – lakomec*, stp. *niszczotny – chudý*. Hláskově i sémanticky je pak nejblíže stind. *ništya – cizí, odjinud*, které vychází z indoevropského kořene **nis – ven, pryč*.[139]

Pokud provedeme vyhledávání všech variant sufixů v *Besědách*, zjistíme, že rozšíření přípony *-ota* je 24 lexému z celkových 48, tedy přesně 50 %. Z konkrétních hesel můžeme jmenovat např.: *blizota – blízkost, bъistrota – bystrost, dobrota – dobrota, ctnost, krasota – krása, lakota – chtivost, lakomství, ostrota – ostří, slěpota – slepota, teplota – teplota, čistota – čistota* atd. Sufix *-eta* se v *Besědách* vyskytuje ve 2 případech z 5, tedy ve 40 % a jedná se o již zmíněné femininum *ništeta – chudoba, bída* a o výraz *tъšteta – škoda, ztráta, nicota*. Lexém s příponou *-jeta* se v *Besědách* nevyskytuje.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 54 (započítány jsou všechny varianty, tedy *-ota, -jeta* i *-eta*), počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 29.

[136] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 779–780.
[137] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 900.
[138] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 592.
[139] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 547.

4.2.6. -izna

Sufix *-izna*, který se připojuje k adjektivním i substantivním základům, byl do vyhledávače zadán ve formě *изна. Vyhledávání ukázalo 4 feminina, což napovídá, že produktivita přípony je velmi nízká. Všechna čtyři hesla se ukázala jako relevantní a jsou to konkrétně tato:

Glavizna (doloženo v *Supr, Christ*) – *jádro věci, hlavní věc* (od feminina < *glava – hlava, kapitola*): Psl. **golva* je rozšířeno v mnoha slovanských jazycích, např. sln. *gláva*, hl. *hlowa*, p. *głowa*, r. *golová* – vše s významem *hlava* a často se užívá i ve významu přeneseném, jako *nejdůležitější část něčeho, něco kulatého* nebo *horní* či *koncová část*. Nejčastěji je praslovanský výraz spojován s názvy baltskými (lit. *galvà*, lot. *galva – hlava*) nebo se stprus. *galwo – špička boty* (z indoevropského < **ghel – něco kulatého*).[140]

Trizna (doloženo v *Supr*) – *odměna*: U tohoto feminina nenacházíme žádné vhodné fundující slovo, ani přesvědčivý etymologický výklad. Za blízký bychom mohli považovat výraz *trudъ – trápení, soužení, boj, zápas*, ale také *námaha, úsilí, práce, výtěžek* (přeneseně snad i *odměna*). U obou výrazů se totiž podle ESJS[141] uvažuje o totožném indoevropském kořeni **ter – třít*. Heslo *trizna* se, v hláskových obměnách, vyskytuje i v některých dalších slovanských jazycích v různých významech, např. *smuteční slavnost za zemřelého, boj, zápas, hrdinský čin, odměna za hrdinství* apod. Jak již bylo zmíněno, nejčastěji se spojuje s indoevropským kořenem **ter – třít* (> psl. **tru* / **try* > csl. *truti / tryti – spotřebovávat, stírat, strávit*).

Udobizna (doloženo ve *VencNik*) – *lehkost, snadnost, prostota* (od adjektiva < *udobъ – snadný, lehký*): Podle ESJS[142] nemá staroslověnské *udobъ* přímé protějšky v jiných slovanských jazycích, ve str. je doloženo adverbium *neudobь – obtížně* a v r. můžeme najít pouze deriváty typu *(ne)udóbnyj – (ne)vhodný*. *Udobъ* údajně představuje reliktový typ *i-ových* adverbií, který byl ve staroslověnštině produktivní.

Ukorizna (doloženo v *Cloz, Supr, Parim, Tun*) – *potupa, pohanění, opovržení* (od maskulina < *ukorъ – potupa, pohanění, opovržení*): ESJS[143] udává pouze verbum *koriti* –

[140] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 177.
[141] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 984–985 a 988–989.
[142] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1016–1017.
[143] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 340–341.

pokořovat, urážet a substantivum *ukorъ* je zahrnuto jako jeden z derivátů. Sloveso *koriti* je všeslovanské (b. *korjá*, mk. *kori*, r. *koríť*, p. *korzyć*) a souvisí s indoevropskou formou **kar – kárat, hanit*. Blízké protějšky můžeme najít v lat. *carinare – vysmívat se*, stir. *caire – pohana*, sthn. *harawen – vysmívat se*, lot. *karinat – dráždit*. Někteří badatelé popisují souvislost s indoevropským kořenem **koro/ *korio – válka vojsko*, u kterého došlo k sémantickému posunu od *přemoci vojskem* k *pokořit*.

V *Besědách* se nenachází žádné femininum zakončené příponou *-izna*.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 4, počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 3.

4.3. Neutra

4.3.1. -ije

Pomocí přípony *-ije* jsou tvořena kolektiva, abstrakta a též verbální substantiva utvořená od trpných participií na *-nъ* a *-tъ*, nebo od slovesných základů rozšířených *n-ovým* nebo *t-ovým* sufixem. Příponu *-ije* můžeme označit za vůbec nejproduktivnější, nejpočetnější vrstvou hesel jsou pak právě zmíněná verbální substantiva.

Při excerpování lexémů se sufixem *-ije* jsme narazili na jistou komplikaci. Kvůli možným zkresleným výsledkům bylo nutné vyhledávání upravit, jelikož při zadání tvaru *-ije* byl do výčtu zahrnut i sufix *-ьstvije*, který je zpracován samostatně. Dotaz byl tedy pozměněn následujícím způsobem: Nejprve byl proveden prvotní příkaz ve formě *иѥ a následně byla v rozšířených kritériích vyhledávání využita možnost *„Odebrat z aktuálních výsledků“*. Odebrán byl tvar *ьствиѥ a z původního počtu 1921 jsme se tak dostali k výsledku 1795 slov. Dále jsme ještě museli přistoupit k manuální kontrole materiálu, čímž bylo vyloučeno dalších 25 nevyhovujících lexémů. Mezi vyřazenými výrazy se nejčastěji objevovala maskulina, např. *bogočьstije – bohabojnost* (doloženo v *Supr, Chil, Christ, Slepč, Šiš, Zach, Nom*), *vinodatije – darování vína* (doloženo v *Supr*), *veličnije – přikazování* (doloženo v *Euch, Mak, Meth, VencNik)*, *govějanije – zbožnost* (doloženo v *Ochr, Šiš*), plurál *ljudije – lidé* (doloženo v *Ev, Psalt, Kij, Euch, Cloz, Supr, Apost, Apoc, Parim, Gl, Služ, Hom, Pochv, Const, Meth, Sud, Nom, Azb, Venc, VencNik, Bes, Nicod, Vit, CMLab, Dijav, Zap*), *neplоždenije – neúroda, neplodnost* (doloženo v *Zach, Lobk*), *razmъišljenije – rozmýšlení* (doloženo v *Supr, Parim, VencNik, Bes*) apod. Dále jsme narazili na tři propria: *Birъsabije – Bersabee* (název vesnice, doloženo v *Parim*), *Kamasije – Comasius* (jméno mučedníka, doloženo v *Ochr*) a *Meždurěčije – Mezopotámie* (doloženo v *Supr, Šiš*). Posledními vyloučenými hesly byly číslovky *trije – tři* a *tretije – třetí* a řecký výraz *Kyrije – Pane, smiluj se* (doloženo v *Const*).

Finální počet vyexcerpovaných hesel zakončených příponou *-ije* je 1770 a pro ilustraci uvádíme těchto pět zástupců:

Dǫbije (doloženo v *Zogr, Supr*) – *stromoví* (od maskulina < *dǫbъ – strom, dub*): Podle ESJS[144] má psl. **dǫbъ* všeslovanské rozšíření (mk. *dab*, plb. *dǫb*, luž. *dub*) a považuje

[144] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 143–144.

se za praslovanskou inovaci za starší indoevropské **perku-os*, z kterého se vzhledem k posvátnosti dubu stalo tabu. ESJS podává několik etymologických výkladů, z nichž nejpravděpodobnější je ten, který *dǫbъ* spojuje s indoevropským kořenem **dheu-bh – tmavý* (dub, jako strom s tmavým jádrem).

Kamenije (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Supr, Apost, Hval, Parim, Const, Bes, Nicod, Vit, CMLab*) – *kamení* (od maskulina < *kamъi – kámen*): Etymologie je poměrně nejasná, jelikož chybí přímé protějšky v jiných indoevropských jazycích. Nejčastěji se psl. **kamy* spojuje se stind. *ásman*, lit. *akmuo* nebo lot. *akmens – kámen, skála*, to vše z indoevropského základu **ak-mon/*ak-men* (< **ak – ostrý*).[145]

Besědovanije (doloženo v *Supr, Bes*) – *rozhovor* (od slovesa < *besědovati – mluvit, hovořit, rozmlouvat*): ESJS[146] popisuje lexém *beseda*, který má všeslovanské rozšíření (b. *beséda*, hl. *bjesada*, p. *biesiada*, ukr. *bésida*). Psl. **beseda* se nejčastěji považuje za kompozitum tvarů **bez-* a **-sěd – sezení venku, jednání, rozhovor* (z indoevropského kořene **sed – sedět*). Machek[147] tvrdí, že část **bez-* je totožná se známou slovanskou předložkou, zde však měla povahu adverbiální (ve významu *vně, venku*) a lze ji spojit jen se stind. *bahíh*.

Milovanije (doloženo v *Bes, Nicod*) – *milosrdenství* (od slovesa < *milovati – mít slitování*): ESJS[148] uvádí psl. adjektivum **milъ – hodný slitování, milý*, které má hojné slovanské paralely (p. *miły*, ukr. *mýlyj*, sln. *míl* – ve významech *milý, příjemný, milovaný* nebo *krásný*). Staroslověnský výraz *milъ* má přesný protějšek např. v lit. *míelas/mýlas*, a i zde je sloveso odvozeno od adjektiva (*mýlas > myléti – milovati*). Východiskem je pak indoevropský kořen **mei – mírný, laskavý*.

Trъpěnije (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Supr, Ryl, FragZogr, Apost, Apoc, Gl, Meth, Sud, Nom, VencNik, CanVenc, Bes, Dijav*) – *trpění, snášení, trpělivost* (od slovesa < *trъpěti – trpět, snášet*): Podle ESJS[149] obsahuje psl. **trъpěti* indoevropský kořen **terp – ztvrdnout, ztuhnout*, v jeho redukovaném stupni **trp*, což je formantem *-p-* rozšířená varianta kořene **ter – být tvrdý, tuhý*. ESJS dále upozorňuje na sémantický posun: *být tvrdý, ztuhlý > nehybně snášet (útrapy, bolest) > trpět*. Blízkým jinoslovanským protějškem je lit. *tirpti* –

[145] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 301.
[146] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 59.
[147] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 52.
[148] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 475–476.
[149] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 991–992.

ztuhnout, strnout nebo lat. *torpere – trnout, být ochromený*. Někteří autoři nalézají i blízké germánské výrazy, např. sthn. *derb(i) – tuhý, pevný*.

Pokud budeme chtít zkoumat výskyt hesel zakončených na *-ije* pouze v *Besědách*, je nutné použít stejný vyhledávací postup, jako u celkové excerpce. Je třeba zadat prvotní příkaz ve formě *иє, následně v rozšířených kritériích vyhledávání využít možnost *„Odebrat z aktuálních výsledků“* a odebrat tvar *ьствиє. Posledním krokem je změna zaměření vyhledávání na *„Památky“* a v aktuálně vyhledaném hledat zkratku *„Bes“*. Na základě tohoto postupu získáme 539 relevantních lexémů, což je 30,5 % z celkového počtu 1770. Z konkrétních vyexcerpovaných výrazů můžeme uvést např. *bъděnije – bdění, bъitije – bytí, viděnije – vidění, vъspominanije – vzpomínka, věděnije – vědění, darovanije – obdarování, dъichanije – dýchání, žitije – žití, živobytí, stradanije – strádání, utrpení, radovanije – radování, radost, znamenije – znamení, iměnije – jmění, zelije – rostlinstvo, kamenije – kamení, listije – listí, raždije – ratolesti, větve, trъnije – trní* apod.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 1770, R. M. Cejtlin sufix *-ije* ve své monografii nezmiňuje, uvádí pouze formu *-ьstvije*, která je zpracována níže.

4.3.2. -ьstvo, -ьstvije

Podle Večerky[150] jsou oba staroslověnské sufixy synonymní. Sufix *-ьstvije* měl údajně silnou oporu v místním jazykovém úzu staré Moravy a dávala se mu částečně přednost právě před synonymním *-ьstvo*. V dnešní češtině přípony vzájemně zaměňovat nelze. Pomocí sufixu *-stvo* tvoříme kolektiva od substantiv, *-ství* se uplatňuje při vytváření abstrakt, nebo názvů vlastností od adjektiv.

V e-SJS byly obě přípony vyhledávány izolovaně. Nejprve byla zadána forma *ьствѡ, na základě které bylo vyhledáno 245 lexémů. Z tohoto počtu byla po manuální kontrole vyloučena dvě maskulina: *lъžisъvědětelьstvo – lživé svědectví* (doloženo v *Nik*) a *rъibarьstvo – rybářství* (doloženo v *Bes*). Finální počet neuter zakončených na *-ьstvo* je tedy 243.

[150] VEČERKA, Radoslav: Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc: Univerzita Palackého; Praha: Euroslavica, 2006, s. 239.

Druhý sufix jsme vyhledávali pomocí formy *ьствиѥ a vyexcerpováno bylo 126 hesel, která se všechna ukázala jako relevantní. Níže uvádíme čtyři příklady, dva ke každé z variant:

Mǫdrьstvo (doloženo v *Supr, Eug*) – *moudrost, rozvaha* (od adjektiva < *mǫdrъ – moudrý, prozíravý, rozvážný*): Psl. adjektivum **mǫdrъ* se podle ESJS[151] vyskytuje ve všech slovanských jazycích, kromě polabštiny (např. mk. *mudar*, luž. *mudry*, r. *múdryj*). Nejbližší protějšky nalezneme v lit. *mandras,* lot. *muodrs,* sthn. *muntar* nebo něm. *munter* – vše ve významu *čilý, chytrý, hbitý*. To vše pak vychází z indoevropského **mendh* (*být duševně čilý, pozorný*), které je považováno za rozšíření kořene **men – přemýšlet, vzpomínat si*.

Člověčьstvo (doloženo v *Euch, Supr, Slepč, Šiš, Napis, Bes, Nicod*) – *lidstvo, člověčenstvo* (od substantiva < *člověkъ – člověk*): ESJS[152] rekonstruuje psl. formu **čelověkъ* a uvádí další slovanské rozšíření (b. *čovék*, p. *człowiek*, r. *čelovék*). Všeobecně přijímaným východiskem je kompozitum praslovanského **čelo-* a **-věkъ*. Machek[153] tvrdí, že celek měl význam *„činný muž, jakožto člen jisté skupiny“*. Vzhledem k tomu, že k lexému *člověk* neexistuje femininní protějšek, se lze domnívat, že se původně jednalo o člena výhradně mužské skupiny (např. vojenské družiny, poddaného, lovce).

Otročьstvije (doloženo v *Bes*) – *dětství* (od substantiva < *otrokъ – chlapec, dítě*): Podle ESJS[154] se psl. **otrokъ* segmentuje na *ot- (od)* a *-rokъ* (< od *rekti – říci*), což lze interpretovat tak, že původní význam naznačoval, že se jednalo o někoho, kdo neměl právo mluvit (na shromáždění, rokování), tedy buď nedospělý, nebo nesvobodný jedinec. Jiný zdroj předkládá hypotézu, která se zakládá na slovesu **ot(ъ)rekti – zřeknout se, odmítnout, odloučit výrokem*. Dle tohoto názoru by byl *otrokъ* někdo, kdo byl odmítnut/vyloučen ze společenství.

Štedrьstvije (doloženo v *Christ, Ochr, Šiš*) – *štědrost, velkodušnost* (od adjektiva < *štedrъ – štědrý, soucitný*): V ESJS[155] je uvedeno rekonstruované psl. adjektivum **ščedrъ*, které je údajně utvořeno sufixem *-rъ* z indoevropského kořene **(s)kde – rozštípat, rozptýlit*. Tento základ je doložen i v lit. *kedeti – trhat, praskat,* lot. *skards – snadno štípatelný*, stind.

[151] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 496–497.
[152] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 110.
[153] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 105.
[154] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 605–606.
[155] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 943–944.

skhadate – puká, štípe se. Indoevropské shody naznačují, že původní význam byl nejspíše *„trhat na kousky, drobit, rozhazovat“*, který zachovávají lužické jazyky: hl. *šćedrić – drobit, drolit* a dl. *šćedriś – rozsypat, trousit*. Odtud pak vychází psl. **šče̋drъ – ten, kdo rozhazuje, rozděluje, rozdává > štědrý*.

Pokud budeme vyhledávat oba sufixy v *Besědách*, zjistíme, že rozšíření přípony *-ьstvo* je 72 lexémů z 243, tedy 29,6 %. Z konkrétních hesel můžeme zmínit např. *bogatьstvo – bohatství, hojnost, božьstvo – božství, veličьstvo – velikost, věčьnьstvo – věčnost, lakomьstvo – chtivost, lakomství, mǫžьstvo – mužství, podobьstvo – podobnost, rodьstvo – narození, rod, sobьstvo – podstata, substance, štedrьstvo – štědrost* apod.

Sufix *-ьstvije* se v *Besědách* vyskytuje ve 48 případech z celkových 126, tedy ve 38,1 %. Mezi excerpovanými výrazy se objevilo např.: *blaženьstvije – blahoslavenství, blaženost, veličьstvije – velikost, gorьčьstvije – hořkost, nevinьstvije – nevinnost, plodьstvije – plodnost, proročьstvije – proroctví, tainьstvije – tajemství, širočьstvije – šíře, jestьstvije – bytí, přirozenost* atd.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 243 pro sufix *-ьstvo* a 126 pro sufix *-ьstvije*. Počet výrazů, které uvádí R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* je 130 pro sufix *-ьstvo* a 39 pro sufix *-ьstvije*.

4.3.3. -lo

Pomocí sufixu *-lo* jsou tvořeny názvy prostředků činnosti, které pojmenovávají neživotné objekty sloužící k nějaké činnosti jako nástroj. Vyznačují se příznakem účelu a obvykle jsou odvozovány od slovesných základů. Přípona byla do vyhledávače zadána ve formě **ѧ* a vyhledávání ukázalo celkem 74 lexémů. Při manuální kontrole jsme zjistili, že do výčtu bylo zahrnuto 13 nevyhovujících výrazů. Jednalo se o první část kompozit *zъlo-* a především pak o dvanáct adverbií, která měla totožné zakončení, jako námi hledaná neutra. Z konkrétních vyloučených adverbiálních výrazů můžeme zmínit např.: *veselo – vesele, radostně* (doloženo v *Cloz, Supr, VencNik, CanVenc, Bes, Nicod*), *naglo – náhle* (doloženo v *Ryl, Zach, Bes, Nicod, Vit*), *nemalo – nemálo* (doloženo v *Apost, Const*), *prěsvětьlo – přejasně* (doloženo v *CanVenc, Ochr*) nebo *cělo – vcelku* (doloženo v *Nom*). Počet

relevantních neuter zakončených příponou *-lo* je tedy 61, z nichž můžeme zmínit tyto tři zástupce:

Začęlo (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Apost, Parim, Nom, Bes*) – *začátek* (od slovesa < *začęti – začít*): ESJS[156] popisuje heslo *načęti*, které je doloženo i s prefixy *po-, vъ-, za-*. Etymologie tohoto slovesa však není zcela jasná. Většina spojuje verbum *-čęti* se stind. *kanina – mladý*, ř. *chainós – nový* nebo lat. *re-cens – čerstvý, nový*. U indoevropského kořene **ken-* (*zvedat se, čerstvě vzejít, vzniknout*), který je společný pro jmenované výrazy, pak došlo k sémantickému posunu k významu *začít/začínat*.

Zabralo (doloženo v *Tun, Clem*) – *hradba, zeď*: Podle ESJS[157] se pokračování praslovanské formy **zabordlo* vyskytuje i v některých dalších slovanských jazycích, např. slk. a stč. *zábradlo*, br. *zaborolo*, ukr. *zaborólo* – vše ve významu *obranná zeď, městská hradba*. Z mladších derivátů můžeme zmínit například slovenské *zábradlie* nebo české *zábradlí*, s významem *ohrazení proti pádu z výšky, obruba*. Psl. **zabordlo* je pak vytvořeno prefixací od základového **bordlo*, které sice ve staroslověnštině doloženo není, ovšem v jiných slovanských jazycích ano (kupříkladu ve staré češtině nalezneme výraz *bradlo – skalní útvar, nízká hradební zeď*). Psl. **bordlo* bylo odvozeno pomocí přípony **-dlo* od slovesa **borti (sę) – bojovat, bránit se.*

Dělo (doloženo v *Ev, Psalt, SinSluž, Kij, Euch, EuchN, Fris, Cloz, Supr, Chil, Ilj, Ryl, Frag, Zogr, Apost, Apoc, Parim, Gl, Tun, Služ, Pochv, Dim, Const, Meth, Naum, Nom, Azb, Venc, VencNik, CanVenc, Bes, Nicod, Vit, CMLab, CMNov, Trin*) – *skutek, čin, práce, dílo, věc, záležitost* (od slovesa < *dělati – dělat, konat*): Deverbativum **dělo* je všeslovanské (mk. *dělo*, sln. *délo*, p. *dzieło*, r. *délo*) a je utvořeno od psl. slovesa **děti*. Výraz bývá spojován se stprus. *dilas – práce, dílo* nebo lit. *dailinti – zdobit, daile – umění, řemeslo, výrobek*. Východiskem je pak zřejmě indoevropský kořen **dhe – položit*.[158]

Pokud upřesníme vyhledávací dotaz a provedeme vyhledávání sufixu *-lo* pouze v *Besědách*, získáme, po vyloučení šesti nerelevantních adverbií, 19 lexémů z celkových 61, což je 31,1 %. Z konkrétních hesel zmíníme například: *vъzъvalo – název, pojmenování,*

[156] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 523–524.
[157] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1118–1119.
[158] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 128–129.

zrъcalo – zrcadlo, kolo – kruh, krilo – křídlo, pravilo – pravidlo, ustanovení, načęlo – začátek, světilo – svítilna, lampa, ralo – pluh, črъnilo – černidlo apod.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 61, R. M. Cejtlin sufix *-lo* ve své monografii nezmiňuje.

4.3.4. -ę

Sufix *-ę* je připojován výhradně k substantivním základům a užívá se při tvoření názvů mláďat. Ve většině případů se jména mláďat odvozují od zvířecích jedinců, řidčeji pak od lidských. Nutno připomenout, že podle Večerky[159] je toto tvoření typické pro slovanské jazyky, v jiných indoevropských jazycích nemá tento způsob obdobu.

Vyhledávání sufixu ve formě *ѧ bylo systémem zpracováno způsobem, který se ukázal jako zcela nevyhovující. Do seznamu excerpovaných slov (celkový počet 579) byla zahrnuta i slovesa se zvratným zájmenem *sę*, která celému výčtu dominovala. Dotaz jsme tedy zkusili upravit následujícím způsobem: Nejprve byl proveden prvotní příkaz ve formě *ѧ a následně byla v rozšířených kritériích vyhledávání využita možnost *„Odebrat z aktuálních výsledků“*. Odebrán byl tvar *ѥѧ a dle předpokladů se počet vyhledaných slov zakončených na požadovaný formant *-ę* snížil. Po provedení zmíněné operace jsme se dostali k počtu 60 lexému, ovšem ani tento způsob se neztotožňoval s našimi záměry. Mezi vyexcerpovanými výrazy se objevila hesla různého charakteru, např. neutra bez deminutivního příznaku: *brěmę – břemeno, náklad* (doloženo v *Ev, Psalt, Euch, Supr, Ryl, Christ, Slepč, Mak, Šiš, Apoc, Const, VencNik, Bes, Ben*), *imę – jméno* (doloženo např. v *Euch, EuchN, Fris, Cloz, Supr, Tun, Služ, Vind, CanMis, Praef, VencTr, Ludm, Bes, Nicod, Vit, Ben*), *plemę – plémě, rod* (doloženo v *Sav, Supr, Apoc, Eug, Parim, Pochv, Const, Azb, Bes, Dijav*), *těmę – temeno* (doloženo v *Meth*). Dále jsme narazili na adjektiva: *vьsevidę – vševidoucí* (doloženo v *Supr*), *vьsedrъžę – všemohoucí* (doloženo v *Supr*) nebo *neuvędzdę – nevadnoucí* (doloženo v *Supr*). Poslední velkou skupinou, která se ukázala jako nerelevantní, byla feminina, většinou v plurálové formě: *gaštę – kalhoty, gatě* (doloženo v *Parim*), deminutivum *dvьrьcę – dvířka* (doloženo v *Euch, Supr, Tun, VencNik*), *kleštę – kleště*

[159] VEČERKA, R. a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 132.

(doloženo v *Parim, Clem, Bes*), *koricę – skořice* (doloženo v *Zogr, Apoc*) nebo deminutivum *kъnižicę – knížka* (doloženo v *Supr, Apoc*).

Po dvou relativně neúspěšných pokusech jsme přistoupili ke zcela jiné vyhledávací strategii. Rozhodli jsme se vyhledávat podle genitivní koncovky, která je pro deminutivní názvy mláďat společná. Dotaz byl tedy upřesněn tak, že jsem změnili zaměření na *„Gramatické koncovky“* a vyhledávání se pak zakládalo na formě *ѧтє. Tímto způsobem bylo vyexcerpováno 11 hesel a po zběžné kontrole se všechna ukázala jako relevantní. Pro úplnost níže uvádíme tři zástupce:

Agnę / Jagnę (doloženo v *Zogr, Supr, Parim, CanVenc*, *jagnę* pouze v *Lobk*) – *jehně, beránek* (od substantiva < **agnъ – beran*): ESJS[160] uvádí rekonstruovanou praslovanskou základovou formu **agnъ*, která byla následně rozšířena sufixem **-ęt*. Ve staroslověnštině tento lexém doložen není, nalezneme zde již pouze odvozenou, deminutivní variantu (*agnę* i *agnьcь*). Výraz je všeslovanský (mk. *jagne*, sln. *jágnje*, slk. *jahňa*, hl. *jehnjo*, p. *jagnię*, ukr. *jahnjá*) a je nejčastěji spojován s lat. *agnus*, ř. *amnós* nebo kymer. *oen* a stir. *uan – jehně*. To vše pak údajně vychází z indoevropského kořene < **ag(h)nos*. Machek[161] navíc zmiňuje sloveso *agniti sę – porodit jehňata* (srovnání i s dnes užívaným *(o)telit se, (o)kotit se*).

Žrěbę (doloženo v *Ev, Cloz, Supr, Parim, Ostr*) – *zvířecí mládě, hříbě* (od substantiva < **žerbъ – hřebec*): Podle ESJS[162] vychází deminutivní psl. **žerbę* (i *žerbьcь) ze základu **žerbъ – hřebec*, který ve staroslověnštině doložen není. Lze ho nalézt například v ukrajinském dialektu ve formě *žéreb – hřebec*. Indoevropským východiskem je **gerbh/*grebh – mládě, zárodek* a nejbližší protějšek se vyskytuje ve stind. *gárbha – mateřské lůno, plod, novorozeně*. Machek[163] naopak vidí souvislost s germánským **xvelpa-z* (nor. *kvelp*, šv. *valp*, dán. *hvalp*, něm. *Welf – štěně*). Původně se prý význam vztahoval obecně na všechna mláďata čtvernožců.

Vъnučę (doloženo v *Mosk, Slepč, Šiš*) – *vnouče* (od substantiva < *vъnukъ – vnuk, potomek*): Výraz je všeslovanský (p. *wnuk*, sln. *vnúk*, r. *vnuk*) a původní psl. **vъnukъ* není etymologicky zcela jasné. Často se v indoevropských jazycích spojuje s označením ženského či mužského předka: stprus. *ane – bába*, lit. *anýta – tchýně*, sthn. *ano – děd*, něm.

[160] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 46.
[161] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 221.
[162] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1158.
[163] MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971, s. 188.

Ahn – předek nebo ř. *ánnís – bába* (vše vychází z kořene < **an-/*en-*). Sémantika je pak vysvětlována tak, že bylo zvykem oslovovat nebo pojmenovávat mladšího potomka deminutivní formou pojmenování jeho předka.[164]

V *Besědách* se nacházejí 2 neutra zakončená příponou *-ę*. Jsou to: *zvěrę – živý tvor* a *telę – tele* a tvoří tak 18,2 % z celkového počtu 11 slov.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 11, R. M. Cejtlin sufix *-ę* ve své monografii nezmiňuje.

4.3.5. -ište

Pomocí sufixu *-ište*, který bývá připojován k substantivním i k verbálním základům, se ve staroslověnštině tvoří názvy míst. Vyhledávání v e-SJS probíhalo na základě formy *ищѥ, přičemž vyexcerpováno bylo celkem 67 hesel a po kontrole se všechna ukázala jako náležitá. Pro ilustraci byly vybrány následující tři příklady:

Žilište (doloženo v *Zogr, Mar, Psalt, Euch, Cloz, Supr, Ilj, Ryl, FragZogr, Apost, Parim, Gl, Služ, Const, Nom, VencNik, Bes, CMLab, CMNov*) *– příbytek, bydliště* (od slovesa < *žiti – žít, dlít, meškat*): V ESJS[165] je popisováno základové sloveso **žiti*, které má všeslovanské rozšíření (mk. *živee*, sln. *živéti*, hl. *žić*, ukr. *žýty*). Jinoslovanskými protějšky jsou např.: lit. *gýti* a lot. *dzit – uzdravovat se*, stind. *jívati – žije*, lat. *vivere – žít* apod. Rekonstrukce indoevropského kořene není zcela jasná, předpokládá se buď forma **gei-*, nebo **gie-*.

Pokoište (doloženo v *Christ, Hilf, Slepč, Šiš, Grš, Gl, Venc*) *– místo odpočinku* (od maskulina < *pokoi – pokoj, klid, odpočinek*): ESJS[166] zmiňuje základový lexém **pokojь*, rozšířený i v dalších slovanských jazycích, který údajně může být náležitě utvořeným dějovým jménem od indoevropského kořene **kuei-*. Jiným možným východiskem je až psl kauzativum **pokoiti – poskytnout odpočinek*, které najdeme i v ostatních slovanských

[164] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1102–1103.
[165] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 1155–1156.
[166] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 675.

jazycích (mk. *uspokoi*, slk. *spokojiť*, č. *upokojit*, ukr. *pokójity*, p. *uspokojić* – vše *uklidňovat, konejšit*).

Trъžište (doloženo v *Ev, Bes, Zogr*) – *tržiště, náměstí* (od maskulina < *trъgъ* – *tržiště, trh*): Psl. **trъgъ* je etymologicky málo jasné. Podle ESJS[167] je slovanský výraz nejspíše primární a z něho jsou teprve přejata pojmenování jinoslovanská, např. lit. *turgus*, lot. *tirgus*, nor. a švéd. *torg*, dán. *torv*. Paralely lze najít i v jazycích ze středomořské oblasti nebo z Orientu (např. ilyrské *tergitio – obchodník* nebo albánské *treg – trh*), ovšem ani zde není jasné, zda se jedná o slova prapříbuzná, nebo o zdroje přejetí.

Vyhledávání sufixu *-ište* v *Besědách* ukáže 14 náležitých neuter, což je 20,9 % z celkových 67 lexémů. Z konkrétních hesel můžeme zmínit například: *selište – příbytek, sídliště, priběžište – útočiště, sǫdište – soud, soudní místo, sъkrovište – skrýš, úkryt* nebo *uročište – sudba*.

Počet námi vyexcerpovaných hesel z *Elektronického slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD) je 67, R. M. Cejtlin sufix *-ište* ve své monografii nezmiňuje.

[167] Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010, s. 990.

5. Statistiky

V tomto oddíle se budeme věnovat finálním statistikám, které budou pro přehlednost zaneseny do několika tabulek a grafů. Cílem kapitoly je podat grafické znázornění zkoumané problematiky ze dvou hledisek. V první části bude věnována pozornost komparaci našeho zkoumání s údaji R. M. Cejtlin, v části druhé se pokusíme postihnout produktivitu staroslověnských slovotvorných sufixů vzhledem k celkovému počtu substantiv, jimiž disponuje *Slovník jazyka staroslověnského*.

Tabulka č. 3 a Graf č. 1 se primárně zaměřují na procentuální výskyt lexémů s příslušnými sufixy, které popisuje R. M. Cejtlin na základě *Slovníku nejstarších staroslověnských památek*. Základem zmíněného slovníku jsou pouze staroslověnské kanonické památky 10. – 11. století. Pro srovnání jsou doplněna data (viz Tabulka č. 3 a Graf č. 2), která jsme získali vyhledáváním v *Elektronickém slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny*), který shromažďuje veškerou staroslověnskou slovní zásobu, přičemž analyzovány jsou pouze ty slovotvorné sufixy, se kterými pracuje R. M. Cejtlin.

Statistika vychází z celkového počtu slov s uvedenými sufixy, přesněji řečeno výchozích 100 % je tvořeno součtem všech lexémů s těmito příponami. V případě R. M. Cejtlin se jedná o 647 lexémů, při excerpci v *Elektronickém slovníku jazyka staroslověnského* získáme 1543 lexémů. Pro každý z těchto výsledných součtů je následně vypočítáno procentuální zastoupení jednotlivých přípon.

Jak můžeme vidět v Tabulce č. 3 i v Grafu č. 1 a 2, procentuální výskyt se vzhledem k celkovým počtům slov poměrně shoduje. Výjimkou je femininní sufix *-ica*, u kterého jsme zaznamenali výraznější nárůst v produktivitě tvoření slov. Rovněž musíme připomenout, že Cejtlin zkoumala maskulina zakončená na *-ьnikъ*, zatímco my jsme excerpovali formu *-ikъ*. Tento výsledek tedy může vykazovat mírné odchylky, jelikož vyhledáváním formy *-ikъ* získáme o 55 lexémů více, než při zadání varianty *-ьnikъ*.

I přes to, že Cejtlin analyzovala zdroj s omezenou slovní zásobou, lze konstatovat, že distribuce slovotvorných sufixů byla v mladších i starších staroslověnských památkách relativně homogenní.

Četnost výskytu sufixů: R. M. Cejtlin (*Slovník nejstarších staroslověnských památek*) versus e-SJS (*Slovník jazyka staroslověnského*):

Tabulka č. 3

R. M. Cejtlin			**e-SJS**		
	Počet slov	Procentuální podíl		Počet slov	Procentuální podíl
Maskulina			**Maskulina**		
-ьnikъ	165	25,5 %	*-ikъ*	365	23,7 %
-telь	72	11,1 %	*-telь*	168	10,9 %
-ьcь	87	13,4 %	*-ьcь*	189	12,2 %
-arь	8	1,2 %	*-arь*	32	2,1 %
-čii	7	1,1 %	*-čii*	7	0,5 %
-ьca	11	1,7 %	*-ьca*	17	1,1 %
-ota	2	0,3 %	*-ota*	2	0,1 %
-tai	5	0,8 %	*-tai*	6	0,4 %
Feminina			**Feminina**		
-ica	29	4,5 %	*-ica*	209	13,5 %
-yn´i	9	1,4 %	*-yn´i*	39	2,5 %
-ostь, -jestь	51	7,9 %	*-ostь, -jestь*	82	5,3 %
-ota, -jeta	29	4,5 %	*-ota, -jeta, -eta*	54	3,5 %
-izna	3	0,5 %	*-izna*	4	0,3 %
Neutra			**Neutra**		
-istvo	130	20,1 %	*-istvo*	243	15,7 %
-istvije	39	6,0 %	*-istvije*	126	8,2 %
Celkem	**647**	**100,0 %**	**Celkem**	**1543**	**100 %**

Graf č. 1

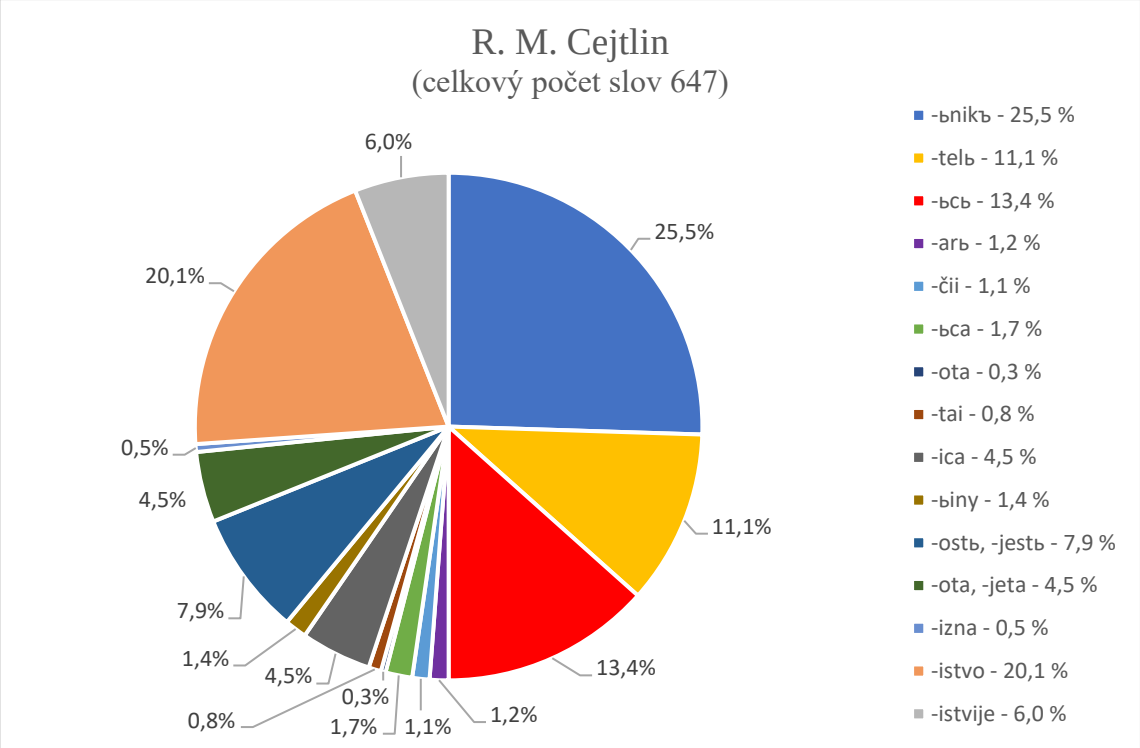

Graf č. 2

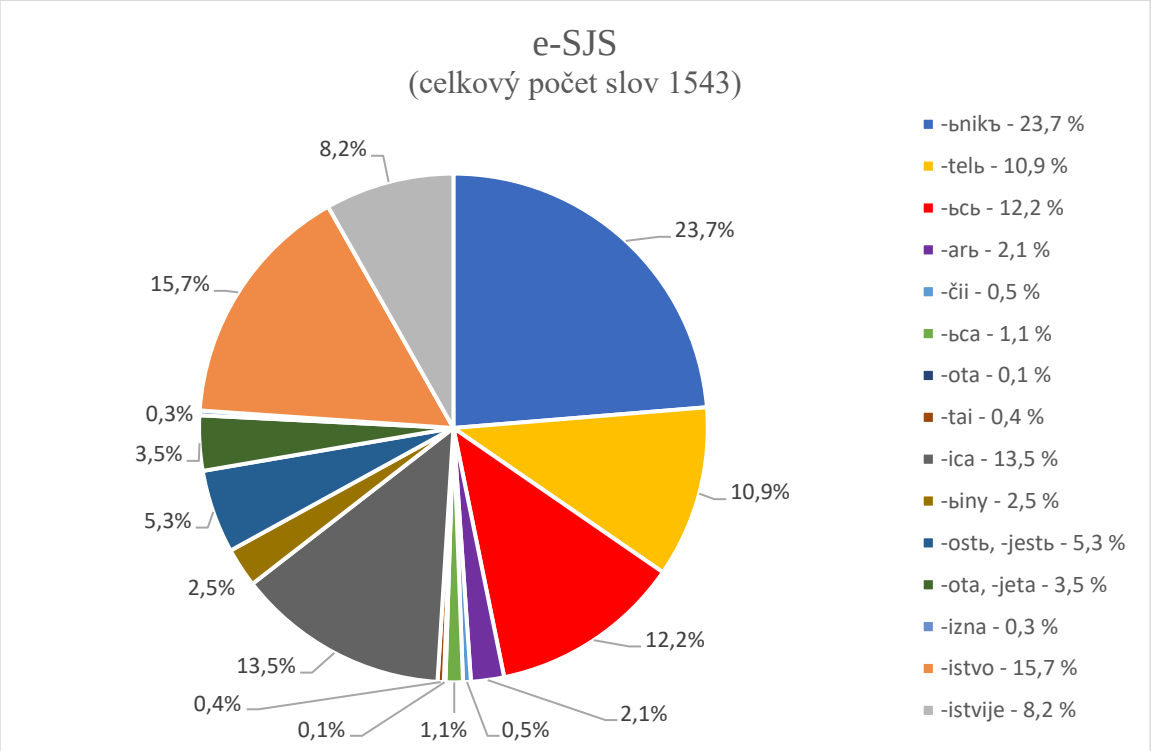

Následující tabulky (Tabulka č. 4, 5 a 6) komplexně zobrazují produktivitu staroslověnských slovotvorných sufixů, jež byly pro přehlednost rozděleny podle rodů. Procentuální podíl jednotlivých přípon je zkoumán jednak vzhledem k celkovému počtu substantiv, jednak vzhledem k počtům v rámci příslušného rodu. Pokud hovoříme o celkových počtech, je nutné objasnit, jakým způsobem a z jakého zdroje byly tyto hodnoty získány. Východiskem se stalo vyhledávání v *Elektronickém slovníku jazyka staroslověnského* (GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny*), který, jak už bylo několikrát řečeno, shromažďuje úplnou slovní zásobu.

Cílem vyhledávání bylo získat absolutní počty maskulin, feminin a neuter, čehož jsme docílili tím, že jsme upravili dotaz takovým způsobem, aby byla excerpována pouze substantiva s konkrétním rodem. Nejprve bylo nutné změnit ve druhém poli zaměření na *„Slovní druh“* a poté byly postupně zadávány zkratky: *„m.“* pro maskulina, *„f.“* pro feminina a *„n.“* pro neutra. Tímto způsobem byla excerpována všechna hesla, která měla ve svém záhlaví uvedenou rodovou specifikaci. Použitím zmíněné vyhledávací metody byla ovšem do absolutního počtu zahrnuta i propria, která jsme od začátku práce nepovažovali za relevantní, a proto bylo nutné tuto početnou skupinu vyloučit. To bylo provedeno tak, že z aktuálně vyhledaného materiálu byla odebrána zkratka *„propr.“* pro propria.

Absolutní počet 5427 substantiv, kterými podle našeho vyhledávání disponuje *Elektronický slovník jazyka staroslověnského*, je dán součtem hodnot pro maskulina (1936 lexémů), feminina (1247 lexémů) a neutra (2244 lexémů). Na základě těchto výsledků pak bylo vypočítáno procentuální rozvrstvení jednotlivých slovotvorných sufixů, což je znázorněno v Tabulce č. 4, 5 a 6. Produktivita přípon byla sledována jak vzhledem k celkovému počtu substantiv, tak vzhledem k počtu pro daný rod.

Vůbec nejproduktivnějším staroslověnským slovotvorným sufixem je neutrový *-ije* (vzhledem k celkovému počtu substantiv se jedná o 32,6 %), pomocí kterého jsou tvořena zejména verbální substantiva. Vysoké zastoupení má i neutrový *-istvo,* maskulinní *-ikъ, -telь* a *-ьcь* a femininní *-ica*. Naopak téměř zanedbatelné zastoupení bylo zjištěno u přípon *-ota, -tai* (mask.) a *-izna* (fem.).

Produktivita sufixů u maskulin:

Tabulka č. 4

Sufixy u maskulin	**Počet slov**	**Podíl vzhledem k celkovému počtu maskulin**	**Podíl vzhledem k celkovému počtu subst.**
-ikъ	365	18,9 %	6,7 %
-telь	168	8,7 %	3,1 %
-ьcь	189	9,8 %	3,5 %
-arь	32	1,7 %	0,6 %
-čii	7	0,4 %	0,1 %
-ьca	17	0,9 %	0,3 %
-ota	2	0,1 %	0,01 %
-tai	6	0,3 %	0,1 %
-ištь	18	0,9 %	0,3 %
Celkem maskulin podle e-SJS	1936	100 %	35,7 %
Celkem substantiv podle e-SJS	5427	-	100 %

Produktivita sufixů u feminin:

Tabulka č. 5

Sufixy u feminin	**Počet slov**	**Podíl vzhledem k celkovému počtu feminin**	**Podíl vzhledem k celkovému počtu subst.**
-ica	209	16,8 %	3,9 %
-yn′i	39	3,1 %	0,7 %
-ostь, -jestь	82	6,6 %	1,5 %
-ьba	24	1,9 %	0,4 %
-oba	10	0,8 %	0,2 %
-ota, -jeta, -eta	54	4,3 %	1,0 %
-izna	4	0,3 %	0,1 %
Celkem feminin podle e-SJS	1247	100 %	23,0 %
Celkem substantiv podle e-SJS	5427	-	100 %

Produktivita sufixů u neuter:

Tabulka č. 6

Sufixy u neuter	**Počet slov**	**Podíl vzhledem k celkovému počtu neuter**	**Podíl vzhledem k celkovému počtu subst.**
-ije	1770	78,9 %	32,6 %
-istvo	243	10,8 %	4,5 %
-istvije	126	5,6 %	2,3 %
-lo	61	2,7 %	1,1 %
-ę	11	0,5 %	0,2 %
-ište	67	3,0 %	1,2 %
Celkem neuter podle e-SJS	2244	100 %	41,3 %
Celkem substantiv podle e-SJS	5427	-	100 %

6. Závěr

Tato diplomová práce se věnovala výskytu a produktivitě slovotvorných sufixů ve staroslověnštině. Daná problematika byla zkoumána na základě vyhledávání v *Elektronickém slovníku jazyka staroslověnského*. Digitalizace slovníku probíhala v letech 2016–2020 v rámci projektu GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny* a jedná se o specializovanou veřejnou databázi, která se zakládá na kompletním čtyřsvazkovém *Slovníku jazyka staroslověnského*, jež zachycuje úplnou[168] slovní zásobu staroslověnštiny. Vyhledávání v databázi je uskutečňováno prostřednictvím prezentačního prostředí *„Gulliver"* a svými funkcemi a dostupnými filtry umožňuje využívat a realizovat různé vyhledávací metody. Kromě *Slovníku jazyka staroslověnského* portál zpřístupňuje i *Slovník nejstarších staroslověnských památek, Řecko-staroslověnský index* a *Staroslověnskou lístkovou kartotéku*. Pro účely naší práce byl tento projekt klíčový, jelikož nám tak bylo umožněno zcela novým a inovativním způsobem získat potřebný jazykový materiál a dále ho analyzovat. Zároveň mohl být pořízen kompletní seznam excerpovaných substantiv s konkrétními probíranými slovotvornými sufixy.

Staroslověnskou slovní zásobu z hlediska slovotvorných sufixů již před námi analyzovala R. M. Cejtlin, jejíž monografie se pro nás stala výchozím bodem. Cílem této diplomové práce bylo přinést srovnávací a zároveň rozšiřující pohled na skladbu staroslověnského lexika. Cejtlin vycházela ze *Slovníku nejstarších staroslověnských památek,* tedy ze zdroje s omezenou slovní zásobou, zatímco my jsme měli k dispozici platformu, která pomocí moderních technologií zpřístupňuje úplnou slovní zásobu staroslověnštiny, a navíc umožňuje a poskytuje velké množství uživatelských vyhledávacích přizpůsobení. Excerpce substantiv s příslušnými slovotvornými sufixy probíhala na základě námi předem stanovených kritérií, která byla po celou dobu práce dodržována.

První kapitola se věnovala obecné charakteristice slovotvorných sufixů, jejichž výčet jsme získali komparací monografií R. M. Cejtlin a R. Večerky. Večerka stručně popisoval produktivní staroslověnské slovotvorné přípony, Cejtlin zařadila i ty méně frekventované. Primárně jsme tedy vycházeli z Večerkovy publikace, poté jsme přistoupili ke srovnání s R. M. Cejtlin, podle níž jsme do výčtu doplnili dosud nezmiňované přípony. Prvním krokem k plnohodnotné charakteristice bylo určení českých ekvivalentů k daným staroslověnským

[168] Upozornění na diskutabilnost adjektiva „úplný" se nachází v Úvodu diplomové práce.

sufixům a dále pak mohly být popisovány z hlediska významu, vzniku, etymologie a hláskových změn vzhledem k současnosti.

Další kapitola se věnovala metodologii vyhledávání. Cílem oddílu bylo představení obecných zásad, podle kterých jsme postupovali při excerpci v e-SJS. Popsána byla forma zadávání dotazů, která se zakládala na celé variantě sufixu, před níž byl uveden symbol hvězdičky (*), nahrazující libovolný počet znaků kdekoliv v rámci slova. Dále jsme upozornili na nutnost manuálního třídění a kontroly vyexcerpovaného materiálu a také na důvody, které nás vedly k vyřazování vlastních jmen.

Následující oddíl se již věnoval konkrétní analýze excerpce z e-SJS a u všech jednotlivých slovotvorných sufixů byl postupně popsán průběh jejich vyhledávání. Uvedeny byly vyhledávací formy, počty excerpovaných lexémů před a po zrevidování, případná nerelevantní hesla, která byla vyloučena, a rovněž vzorové příklady, včetně etymologického výkladu, pomocí kterých mohl být dostatečně představen daný slovotvorný proces. U každého souboru lexémů jsme navíc zkoumali rozšíření v památce *Besědy sv. Řehoře Velikého* a také bylo provedeno srovnání s údaji R. M. Cejtlin. Pasáž o rozšíření substantiv s danými slovotvornými příponami v *Besědách* jsme se rozhodli zařadit, protože tato památka představuje významnou reprezentaci jazyka české redakce církevní slovanštiny a je důležitým pramenem pro studium nejstarší české slovní zásoby.

Závěrečné statistiky jsou pro přehlednost zaneseny do několika tabulek a věnují se finálnímu zhodnocení celé problematiky ze dvou hledisek. Nejprve jsme se zabývali komparací našeho zkoumání s daty R. M. Cejtlin. Produktivita přípon je v tabulce vyjádřena procentuálně, a to vzhledem k celkovému počtu slov se všemi sufixy. Připomínáme, že my jsme vycházeli z úplné slovní zásoby, která je obsažena ve e-SJS, údaje Cejtlin se zakládají na omezeném lexiku *Slovníku nejstarších staroslověnských památek*, a i přes to lze konstatovat, že distribuce slovotvorných sufixů byla v mladších i starších staroslověnských památkách relativně homogenní. Druhou sledovanou hodnotou je komplexní produktivita staroslověnských slovotvorných sufixů. Procentuální podíl jednotlivých přípon je zkoumán jak vzhledem k celkovému počtu substantiv, tak vzhledem k počtům v rámci příslušného rodu. Absolutní počty lexémů pro maskulina, feminina a neutra jsme získali prostřednictvím rozšířených možností vyhledávání v e-SJS. Vůbec nejproduktivnějším staroslověnským slovotvorným sufixem je neutr. *-ije* (32,6 % vzhledem k celkovému počtu substantiv), pomocí kterého jsou tvořena především verbální substantiva. Vysoké zastoupení má i neutr.

-istvo, mask. *-ikъ, -telь* a *-ьcь* a fem. *-ica*. Naopak téměř zanedbatelné zastoupení (0,1 %) bylo zjištěno u přípon *-ota, -tai* (mask.) a *-izna* (fem.).

Bibliografie

Základní zdroje:

CEJTLIN, Ralja Michajlovna: Leksika staroslavjanskogo jazyka. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1977.

GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny [online]. ©2020 Dostupné z: http://gorazd.org/?q=cs

VEČERKA, Radoslav: Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc: Univerzita Palackého; Praha: Euroslavica, 2006.

Slovníky:

HAVLOVÁ, Eva, ERHART, Adolf, JANYŠKOVÁ, Ilona (eds.): Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha: Academia, Brno: Tribun EU, 1989–2010.

HOLUB, Josef, KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1971.

REJZEK, Jiří: Český etymologický slovník. Voznice: Leda, 2012.

Slovník jazyka staroslověnského. Lexicon linguae palaeoslovenicae. Praha: Academia, Euroslavica, 1956–2016.

Sekundární literatura:

BEDNAŘÍKOVÁ, Božena: Slovo a jeho konverze. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

BLÁHOVÁ, Emilie: Ke klasifikaci českocírkevněslovanských památek. Slavia 62, 1993, s. 427–442.

ČAJKA, František: Kritická edice latinských paralel k českocírkevněslovanským Besědám na evangelia papeže Řehoře Velikého. Slavica Slovaca 55/3, 2020, s. 473–478.

DANEŠ, František a kol.: Tvoření slov v češtině. Odvozování podstatných jmen. Praha: Academia, 1967.

DOKULIL, Miloš: Některé typy názvů osob podle činnosti v českém jazyce. Naše řeč, 1956, roč. 39, č. 3–4, s. 59–75. Dostupné online.

DOKULIL, Miloš: Tvoření slov v češtině. Teorie odvozování slov. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.

GEBAUER, Jan: Historická mluvnice jazyka českého. Hláskosloví. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.

KARLÍK, Petr a kol.: Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana: Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

KOMÁREK, Miroslav a kol.: Mluvnice češtiny. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986.

KOMÁREK, Miroslav: Historická mluvnice česká. Hláskosloví. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969.

KOPEČNÝ, František: Základní všeslovanská slovní zásoba. Praha: Academia, 1981.

KURZ, Josef: Učebnice jazyka staroslověnského. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969.

LAMPRECHT, Arnošt, ŠLOSAR, Dušan: Historická mluvnice češtiny. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

MAREŠ, František Václav: An anthology of Church Slavonic texts of western (Czech) origin. München: Wilhelm Fink Verlag, 1979.

MAREŠ, František Václav: Cyrilometodějská tradice a slavistika. Praha: Torst, 2000.

PETR, Jan a kol.: Mluvnice češtiny. Fonetika, fonologie, morfonologie a morfematika, tvoření slov. Praha: Academia, 1986.

RIBAROVÁ, Zdeňka: Indexy k Staroslověnskému slovníku. Praha: Slovanský ústav AV ČR; Euroslavica, 2003.

ŠIMANDL, Josef: Slovník afixů užívaných v češtině. Praha: Karolinum, 2016.

VAŠICA, Josef: Literární památky epochy velkomoravské. Praha: Lidová demokracie, 1966.

VEČERKA, Radoslav a kol.: K pramenům slov. Uvedení do etymologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006.

VEČERKA, Radoslav: Staroslověnská etapa českého písemnictví. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

VEČERKA, Radoslav: Staroslověnština. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

VEPŘEK, Miroslav: Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2006.

WEINGART, Miloš: Československý typ cirkevnej slovančiny: Jeho pamiatky a význam. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1949.

Internetové zdroje:

Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. ©2012–2020 Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik

Seznam zkratek

adj. – adjektivum

alb. – albánský, albánština

apod. – a podobně

arch. – archaický

arm. – arménský, arménština

atd. – a tak dále

b. – bulharský, bulharština

br. – běloruský, běloruština

csl. – církevní slovanština/církevněslovanský

č. – český, čeština

dán. – dánský, dánština

dl. – dolnolužický, dolní lužičtina

e-SJS – Elektronický slovník jazyka staroslověnského

ESJS – Etymologický slovník jazyka staroslověnského

fem./f. – femininum

fin. – finský, finština

fr. – francouzský, francouzština

gen. – genitiv

germ. – germánský, germánština

gót. – gótský, gótština

gruzin. – gruzínský, gruzínština

hetit. – hetitský, hetitština

hl. – hornolužický, horní lužičtina

instr. – instrumentál

kymer. – kymerský, kymerština

lat. – latinský, latina

lit. – litevský, litevština

lot. – lotyšský, lotyšština

luž. – lužický, lužičtina

mask./m. – maskulinum

mk. – makedonský, makedonština

např. – například

něm. – německý, němčina

neutr./n. – neutrum

nom. – nominativ

nor. – norský, norština

p. – polský, polština

pl. – plurál

plb. – polabský, polabština

poss. – posesivní

psl. – praslovanština/praslovanský

r. – ruský ruština

ř. – řecký, řečtina

s. – strana

sg. – singulár

sch. – srbochorvatský, srbochorvatština

SJS – Slovník jazyka staroslověnského

slk. – slovenský, slovenština

sln. – slovinský, slovinština

srov. – srovnání

stangl. – staroanglický, stará angličtina

stč. – staročesky/staročeský

sthn. – starohornoněmecký, stará horní němčina

stind. – staroindický

stir. – staroíránský, stará íránština

stprus. – staropruský, stará pruština

stsl. – staroslověnština/staroslověnský

subst. – substantivum

švéd. – švédský, švédština

ukr. – ukrajinský, ukrajinština

Seznam památek a jejich zkratek

As – Assemanův evangeliář

Azb – Abecední modlitba

Ben – Život Benediktův

Bes – Čtyřicet homilií na evangelia Řehoře Velikého

Bon – Boloňský žaltář

CanMis – Vatikánský mešní kánon

CanVenc – Kánon k sv. Václavu

Clem – Řeč o přenesení ostatků sv. Klimenta

Cloz – Clozův sborník

CMLab – Lublaňské oficium sv. Cyrila a Metoděje

CMNov – Novljanské oficium sv. Cyrila a Metoděje

Const – Život Konstantinův

Deč – Dečanské čtveroevangelium

Dijav – Modlitba proti ďáblu

Dim – Kánon Démétria Soluňského

Eug – Zlomek Jevgenijeva žaltáře

Euch – Sinajské euchologium

EuchN – Nově nalezená část Sinajského euchologia

FragZogr – Zografské zlomky

Fris – Frisinské zlomky

Gl – Vajsovy knihy Malých proroků

Grig – Grigorovičův parimejník

Grš – Grškovićův zlomek apoštola

Hilf – Hilferdingův apoštol č. 14

Hom – Homilie na Zvěstování Panny Marie

Hval – Apokalypsa z Hvalova kodexu

Chil – Chilandarské zlomky

Christ – Kristinopolský apoštol

Ilj – Iljinského zlomky

Kij – Kyjevské listy

Klim – Chvalořeč o svatém Cyrilu sv. Klimenta Ochridského

Lob – Lobkowiczův žaltář

Lobk – Lobkowiczův parimejník

Ludm – Proložní legenda o sv. Ludmile

Mak – Makedonský (Strumický) apoštolář

Mar – Mariánské čtveroevangelium

Meth – Život Metodějův

Napis – Traktát o pravé víře

Naum – Starší život Naumův

Nicod – Nikodémovo pseudoevangelium

Nom – Nomokánon Metodějův

Ochr – Ochridský apoštolář

Ostr – Ostromirův evangeliář

Par – Pařížský žaltář

Pog – Pogodinův žaltář

Pochv – Chvalořeč o svatém Cyrilu a Metodějovi

Prag – Pražské zlomky

Progl – Veršovaná předmluva k evangeliu

Rumj – Apokalypsa Rumjancevova muzea

Ryl – Rilské listy

Sav – Evangeliář popa Sávy (Savvina kniga)

Sin – Sinajský žaltář

SinSlužˇ – Zlomek Sinajského liturgiáře

Slepč – Slepčenský apoštolář

Služ – Liturgie sv. Basila

Sud – Soudní zákon pro laiky (Zakon sudnyj ljudem)

Supr – Supraslský kodex

Šiš – Šišatovacký apoštolář

Trin – Modlitba ke sv. Trojici

Tun – Knihy Malých proroků Tunického

Venc – První stsl. legenda o sv. Václavu

VencNik – Druhá stsl. legenda o sv. Václavu

Vind – Vídeňské zlomky

Vit – Legenda o sv. Vítu

VitGlag – Oficium sv. Víta

Zach – Zacharijův parimejník

Zap – Některaja zapověď

Zogr – Zografské čtveroevangelium

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 – s. 10

Tabulka č. 2 – s. 10

Tabulka č. 3 – s. 72

Tabulka č. 4 – s. 75

Tabulka č. 5 – s. 75

Tabulka č. 6 – s. 76

Graf č. 1 – s. 73

Graf č. 2 – s. 73

Přílohy

Kompletní seznam excerpovaných substantiv z e-SJS

1. Maskulina

1.1. -telь

- vyhledávaná forma: *тел*ь

- počet vyhledaných slov: 173

- počet vyřazených slov: 5

- počet relevantních hesel: 168

1. благодателъ
2. благодѣтелъ
3. блазнителъ
4. блюстелъ
5. блюстителъ
6. владателъ
7. властелъ
8. въздадителъ
9. въздателъ
10. въздрѫжателъ
11. възискателъ
12. възмьздителъ
13. въсплатителъ
14. въставителъ
15. въсхъитителъ
16. въсѣꙗтелъ
17. вьсегоубителъ
18. вьседрѫжителъ
19. вѣтителъ
20. гонителъ
21. грабителъ
22. гребѣтелъ
23. гробокопателъ
24. гробокрадателъ
25. гоубителъ
26. дателъ
27. доводителъ
28. досадителъ
29. дѣлателъ
30. дѣлителъ
31. жителъ
32. жателъ
33. ѕиждителъ
34. законооучителъ
35. защитителъ
36. здиждителъ
37. землежителъ
38. зиждителъ
39. знаменоносителъ
40. зъвателъ
41. зьдателъ
42. идолодѣлателъ
43. идолослоужителъ
44. избавителъ
45. издиждителъ
46. издрѣшителъ
47. искателъ
48. искоусителъ

49. исповѣдателъ
50. исправитель
51. ицѣлитель
52. казатель
53. крьститель
54. коумирослоужитель
55. ласкатель
56. латель
57. лаѭтель
58. лъжесъвѣдѣтель
59. любитель
60. матеръдосадитель
61. миродръжитель
62. мъшелоискатель
63. мьздовъздатель
64. мьститель
65. мьчьтатель
66. мжчитель
67. наказатель
68. наслѣдователь
69. наѵатель
70. невѣстохранитель
71. невѣтохранитель
72. неклатвохранитель
73. нелюбитель
74. неприѭтель
75. носитель
76. обадитель
77. областель
78. обличитель
79. обрѣтатель
80. объходитель
81. оживитель
82. оплатитель
83. отьцедосадитель
84. отьчедосадитель
85. питатель
86. побѣдитель
87. повелитель
88. поглътитель
89. погребитель
90. подадитель
91. податель
92. подобитель
93. подражатель
94. подъѭтель
95. пожрѣтель
96. поклонитель
97. покровитель
98. покръвитель
99. покръвитель
100. поскръбитель
101. послоужитель
102. пострѣкатель
103. посѣтитель
104. поустительъ
105. поѵатель
106. поѭтель
107. правитель
108. прародитель
109. привестель
110. призъватель
111. призъиватель
112. приѭтель
113. прогонитель
114. продатель
115. пролиѭтель
116. проповѣдатель
117. проповѣдѣтель
118. просвѣтитель
119. проситель
120. прѣдатель
121. прѣродитель
122. пѣтель
123. раздражадитель
124. раздѣлитель
125. раѵитель
126. родитель
127. рьвьнитель
128. ржгатель

129. самодрѫжитель
130. свободитель
131. свѣтитель
132. свѣтодатель
133. сватитель
134. скврѫнитель
135. словописатель
136. слоужитель
137. слъшатель
138. строитель
139. съборитель
140. съврѫшитель
141. съвѣдитель
142. съвѣдѣтель
143. съвѣстель
144. съвѣститель
145. съдѣтель
146. съзьдатель
147. съказатель
148. съмотритель
149. съпаситель
150. сѫдитель
151. сѫжитель
152. творитель
153. томитель
154. тьлитель
155. тѫжатель
156. оуправитель
157. оурѫдитель
158. оустроитель
159. оутишитель
160. оутѣшитель
161. оуцедритель
162. оучитель
163. хранитель
164. цедритель
165. цѣлитель
166. чиститель
167. чьститель
168. шаропысатель

1.2. -arь

- vyhledávaná forma: *ар*ь

- počet vyhledaných slov: 91

- počet vyřazených slov: 59

- počet relevantních hesel: 32

1. алтарь
2. алътарь
3. боукарь
4. боукъварь
5. вивлотикарь
6. винарь
7. вратарь
8. врътоградарь
9. градарь
10. грънъчарь
11. динарь
12. златарь
13. исмарь
14. клеветарь

15. ключарь
16. мытарь
17. нотарь
18. олътарь
19. пономарь
20. рыбарь
21. сакѣларь
22. соударь
23. сударь
24. тропарь
25. тагарь
26. тажарь
27. оуларь
28. оурарь
29. оусмарь
30. царь
31. цьсарь
32. цѣсарь

1.3. -ьсь (včetně deminutiv)

- vyhledávaná forma: *ьць

- počet vyhledaných slov: 191

- počet vyřazených slov: 2

- počet relevantních hesel: 189

1. агньць, ѣгньць
2. вестоудьць
3. благодавьць
4. благолюбьць
5. близньць
6. боговорьць
7. боговидьць
8. боголюбьць
9. богоносьць
10. богоприимьць, богоприемьць
11. богословьць
12. богоучьтьць
13. богоулюбьць
14. богъучьтьць
15. борьць
16. братолюбьць
17. вѣлоризьць
18. видьць
19. влъучьць
20. вѣньць
21. вѣтрьць
22. гостиньць
23. градьць
24. грѣхолюбьць
25. гождьць
26. давьць
27. дворьць
28. дивоблюдьць
29. домаживьць
30. домаучадьць
31. домоучадьць
32. доушегоубьць
33. доушеловьць
34. дъвоженьць
35. дъвоюженьць
36. ждрѣбьць

37. животворьць
38. животолюбьць
39. жизнодавьць
40. жителъць
41. жрѣбьць
42. жьрьць
43. звѣздозьрьць
44. заимодавьць
45. законодавьць
46. законодръжьць
47. звоньць
48. звьньць
49. звѣрьць
50. землъць, земьць
51. идоложьрьць
52. иконоборьць
53. иноземьць
54. казньць
55. клепьць
56. клюѹедръжьць
57. ковьѹежьць
58. коньць
59. коренитьць
60. корьць
61. котьць
62. крилатьць
63. кротолюбьць
64. кръмильць
65. кръѹажьць
66. коузньць
67. коуплюлюбьць
68. коупьць
69. къзньць
70. ласкавьць
71. лихоимьць
72. ловреньць
73. ловьць
74. льстьць
75. любьць
76. лютьць
77. миротворьць
78. младьньць, младеньць, младѣньць
79. мрътвьць
80. мъшелоимьць
81. мъшелоицьць
82. мъѹтоимьць
83. мьздодавьць
84. мьздоимьць
85. мьздоотъдавьць
86. мѣзиньць
87. мѣшьць
88. мжжеложьць
89. неблаголюбьць
90. несъребролюбьць
91. ницелюбьць
92. ницьць
93. нѣмьць
94. облаѹьць
95. образьць
96. одрьць
97. озимьць
98. отъшьльць
99. отьць
100. отьѹьстволюбьць, отьѹьствоулюбьць
101. ошьльць
102. письць
103. плясьць
104. побѣдотворьць
105. правословьць
106. праздьнолюбьць
107. прадотьць,прѣотьць
108. пришльць
109. просиньць
110. простьць
111. пръвоотьць
112. пръвородьць
113. пръвѣньць
114. прѣотьць

115. прѣходьць
116. пѫтеньць, пьтѣньць
117. пьрьць
118. пѣвьць
119. пѣшьць
120. рогатьць
121. родотворьць
122. рожаньць
123. рожьць
124. самовидьць
125. самовластьць
126. самодръжьць
127. самолюбьць
128. самолюбьць
129. сверѣпомаслиньць
130. свирьць
131. свѣтодавьць
132. сватьць
133. скопьць
134. скорописьць
135. сластолюбьць
136. словолюбьць
137. слѣпьць
138. сопьць
139. срѣдовѣдьць
140. срѣдьцевѣдьць
141. срѣдьчевѣдьць
142. старьць
143. страдальць
144. страньнолюбьць
145. страньноприимьць
146. страстоносьць
147. страстотрѣпьць
148. стрѣльць
149. стоуденьць
150. соухоѣдьць
151. соуѥсловьць
152. съноузьньць
153. съпришьльць
154. съсьць
155. съшьльць
156. сыновьць
157. сьребролюбьць
158. сѣменословьць
159. сѣчьць
160. сѫчьць
161. творьць
162. тельць
163. тоземльць
164. трьженьць
165. трьзѫбьць
166. тоуземьць
167. оуброусьць
168. оумольстьць
169. оуньць
170. христоборьць
171. христолюбьць
172. хромьць
173. хъитрьць
174. цѥньць
175. цвѣтьць
176. чєтвръторластьць
177. чистолюбьць
178. чловѣколюбьць
179. чръноризьць
180. чръньць
181. чрѣновитьць
182. чоудотворьць
183. чьваньць
184. чьтьць
185. шестокрилатьць
186. юньць
187. ѥдиномъсльць
188. ѧдропишьць
189. ѧдѣчѧдьць

1.4. -(ьn)ikъ

- vyhledávaná forma: *икъ

- počet vyhledaných slov: 414

- počet vyřazených slov: 49

- počet relevantních hesel: 365

1. апостоликъ
2. аремникъ
3. безаконикъ
4. безаконьникъ
5. безбожьникъ
6. безградьникъ
7. безмьздьникъ
8. безоумьникъ
9. бестоудьникъ
10. бесхрамьникъ
11. благовѣстьникъ
12. благодатьникъ
13. блаженикъ
14. ближьникъ
15. блѧдьникъ
16. блѫдьникъ
17. богосварьникъ
18. вральникъ
19. виньникъ
20. воиникъ
21. вражьбьникъ
22. вратьникъ
23. въгодьникъ
24. възлюбленикъ
25. въпросьникъ
26. въсадьникъ, въсѣдьникъ
27. въсхъіщьникъ
28. въсѣдьникъ
29. въторьникъ
30. вѣрьникъ
31. вѣстьникъ
32. глагольникъ
33. гостиньникъ
34. гостьникъ
35. градьникъ
36. граматикъ
37. грѣшьникъ
38. двьрьникъ
39. десатиньникъ, десатиникъ, десатьникъ
40. диѧконикъ
41. длъжьникъ
42. довольникъ
43. доместикъ
44. домовьникъ
45. достоиникъ
46. дъвоженикъ
47. дѣлоприставьникъ
48. дѣлъприставьникъ
49. дѣльникъ
50. езикъ, езъікъ
51. екъдикъ
52. еретикъ
53. ехтаикъ
54. жестоколѣганьникъ
55. жрътвьникъ
56. звѣздьникъ
57. завистьникъ
58. заимьникъ
59. законикъ
60. законопрѣстѫпьникъ
61. законьникъ

62. заповѣдьникъ
63. застѫпьникъ
64. засѣдьникъ
65. затворьникъ
66. защитьникъ
67. заѹалькникъ
68. звѣрокрѫмьникъ
69. златикъ
70. златьникъ
71. идолотрѣбьникъ
72. избавьникъ
73. изволєникъ
74. измоудьникъ
75. измьдльникъ
76. измѣньник
77. измѫдьникъ
78. иновѣрьникъ
79. инодоушьникъ
80. инокол҃ньникъ
81. инокостраньникъ
82. инокостьникъ
83. иноплеменьникъ
84. иностраньникъ
85. иноѧзꙑчьникъ
86. искоусьникъ
87. исповѣдьникъ
88. исполькникъ
89. истоѹьникъ
90. исходатаиникъ
91. каженикъ
92. кановьникъ
93. квасьникъ
94. кѷликъ
95. клеветьникъ
96. клерикъ
97. клирикъ
98. клиросьникъ
99. клюѹьникъ
100. клѣветьникъ
101. клатвопрѣстѫпьникъ
102. клатвьникъ
103. ковьникъ
104. конѣникъ
105. копиинникъ
106. корабл҃ьникъ
107. крамольникъ
108. кровьникъ
109. крѫмлєникъ
110. крѫмьникъ
111. крѫѹьмьникъ
112. коумирослоужьникъ
113. кѫзникъ
114. кѫзньникъ
115. кѫнѷижьникъ
116. кѫзньникъ
117. кѫщьникъ
118. ласкавьникъ
119. ликъ
120. личьникъ
121. лъжесловесьникъ
122. лъжьникъ
123. любленикъ
124. матиматикъ
125. мадиматикъ
126. медьникъ
127. меѹьникъ
128. мл҃ѹальникъ
129. молитвеникъ
130. молитвьникъ
131. мольбьникъ
132. моцьникъ
133. мьздьникъ
134. мьстьникъ
135. мѣстьникъ
136. мѣсацесловесьникъ
137. матежьникъ
138. мѫжележьникъ
139. мѫченикъ
140. наимьникъ
141. наказаникъ

142. намѣстьникъ
143. напастьникъ
144. наслѣдьникъ
145. наставьникъ
146. настольникъ
147. насъмрѣтьникъ
148. научальникъ
149. невѣстьникъ
150. неджьникъ
151. неиздреченьникъ
152. некънижьникъ
153. ненавистьникъ
154. неподобьникъ
155. непослоушьникъ
156. неправьдьникъ
157. непричастьникъ
158. носьникъ
159. нжждьникъ, ноуждьникъ
160. обаваньникъ
161. обавьникъ
162. обаньникъ
163. обаяньникъ
164. облаженикъ
165. обличьникъ
166. обрѣтельникъ
167. обржьникъ, обржженикъ
168. объходьникъ, обьходьникъ
169. обыцаникъ
170. обыцьникъ
171. обѣдьникъ
172. оградьникъ
173. окоусьникъ
174. оржьникъ
175. остжпьникъ
176. отроучьникъ
177. отъстжпьникъ
178. отъходьникъ
179. оходьникъ
180. охтаикъ
181. пагоубьникъ
182. пакостьникъ
183. паличьникъ
184. патрикъ
185. пиникъ
186. плѣньникъ
187. побѣдьникъ
188. повиньникъ
189. повѣстьникъ
190. подвижьникъ
191. подобьникъ
192. подражьникъ
193. позорьникъ
194. поклоньникъ
195. поконьникъ
196. помазаньникъ
197. поморьникъ
198. помощьникъ
199. понедѣльникъ
200. пороучьникъ
201. порътьникъ
202. поржучьникъ
203. послоушьникъ
204. послѣдьникъ
205. пособьникъ
206. поспѣшьникъ
207. постельникъ
208. постьникъ
209. посъланьникъ
210. потоучильникъ
211. потажьникъ
212. похотьникъ
213. поучъпальникъ
214. правьдьникъ
215. праздьникъ
216. працьникъ
217. привабьникъ
218. приимьникъ
219. приобрѣтельникъ
220. приобрѣтьникъ
221. приставьникъ

222. причьтьникъ
223. причастьникъ
224. прогоньникъ
225. прокоудьникъ
226. промъıсльникъ
227. проповѣдьникъ
228. просвѣщьникъ
229. противьникъ
230. пръвомѫченикъ
231. пръвопрѣстольникъ
232. прѣгрѣшьникъ
233. прѣдавьникъ
234. прѣданьникъ
235. прѣдъборьникъ
236. прѣждьникъ
237. прѣимьникъ
238. прѣльстьникъ
239. прѣмѣньникъ
240. прѣсельникъ
241. прѣстольникъ
242. прѣстѫпленикъ
243. прѣстѫпьникъ
244. псалъмьникъ
245. поустъıньникъ
246. пѣнажьникъ
247. пѣназьникъ
248. пѣстоуньникъ
249. патьдесатьникъ
250. пѫтьникъ
251. работьникъ
252. радостьникъ
253. разбоикъ
254. разбоиникъ
255. развратьникъ
256. раздавьникъ
257. раздроушьникъ
258. ратьникъ
259. ровьникъ
260. ротьникъ
261. ръвеникъ
262. рѣчьникъ
263. рѧдовьникъ
264. самодѣльникъ
265. сварьникъ
266. свободьникъ
267. своеплеменьникъ
268. свѣтильникъ
269. свѣщьникъ
270. сватомѫченикъ
271. свѧщеникъ, свѧщеньникъ
272. свѧщеномѫченикъ, свѧщеньномѫченикъ
273. сильникъ
274. сквръньникъ
275. сковрадьникъ
276. скѫдъльникъ, скѫдьльникъ, скѫдѣльникъ
277. слоужьбьникъ
278. слъзотоучьникъ
279. сльзотоучьникъ
280. стлъпьникъ
281. стоикъ
282. стольникъ
283. страньникъ
284. страстьникъ
285. стрижьникъ
286. строиникъ
287. соупроужьникъ
288. соучесловьникъ
289. схоластикъ
290. съборьникъ
291. съвадьникъ
292. съвоиникъ
293. съвръстьникъ
294. съвъздрѫжьникъ
295. съвъзничьникъ
296. съвъпросьникъ
297. съвѣтьникъ
298. съдѣиствьникъ
299. съличьникъ

300. съметьникъ
301. съмѣрьникъ, съмѣрєникъ
302. сънаслѣдьникъ
303. съноузьникъ
304. съньмьникъ
305. съобьщьникъ
306. съплеменьникъ
307. съплѣньникъ
308. съподобьникъ
309. съпоспѣшьникъ
310. съприимьникъ
311. съпричастьникъ
312. съпросьникъ
313. съродьникъ
314. съспоспѣшникъ
315. съставьникъ
316. състольникъ
317. състрастьникъ
318. съсѣдьникъ
319. сътьникъ
320. сътѣлесьникъ
321. съоученикъ
322. съходьникъ
323. съхраньникъ
324. сьребрьникъ
325. сѫпротивьникъ
326. сѫпрѫжьникъ
327. сѫпьрьникъ
328. тврѣдостаньникъ
329. тикъ
330. тоуильникъ
331. трѣазъıуьникъ
332. трикровьникъ
333. триѣазъıуьникъ, трыѣазъıуьникъ
334. троудьникъ
335. трѫжьникъ
336. трыѣазъıуьникъ
337. трѣбьникъ
338. трѣзвьникъ
339. трѫбьникъ
340. тъуьникъ
341. тъıсѫщьникъ, тъıсящьникъ
342. тьмьниуьникъ
343. тѣлесьникъ
344. тѫжьбьникъ
345. оувѣтьникъ
346. оугодьникъ
347. оудворьникъ
348. оужасьникъ
349. оукрашьникъ
350. оученикъ
351. хиникъ
352. хоульникъ
353. хъıщьникъ
354. хѫдожьникъ
355. цıоуждеплеменьникъ
356. цръкъвьникъ
357. чєтврътовластьникъ
358. чловѣкооугодьникъ
359. шикъ
360. шьпътьникъ
361. ıарьмьникъ
362. ıединомъıсльникъ
363. ѫжьникъ
364. ѫзьникъ
365. ѣазъıуьникъ

1.5. -išťь

- vyhledávaná forma: *ищь

- počet vyhledaných slov: 21

- počet vyřazených slov: 3

- počet relevantních hesel: 18

1. богатиүищь, богатищь
2. голѫбиүищь
3. грѣлиүищь
4. дѣтищь
5. кагрѣлиүищь
6. козьлищь
7. кѣметищь
8. львиүищь
9. любодѣищищь
10. любодѣиүищь
11. младениць
12. отроүищь
13. плищь
14. прѣтищь
15. пѣтищь
16. рабиүищь
17. үрѣвьниць
18. ѥленищь

1.6. -či(i)

- vyhledávaná forma: *үии

- počet vyhledaných slov: 12

- počet vyřazených slov: 5

- počet relevantních hesel: 7

1. корабьүии
2. крѣмьүии
3. кѣнигѣүии
4. пискѣүии
5. самѣүии
6. сокаүии
7. шарьүии

1.7. -ьса

- vyhledávaná forma: *ьца i *ица

- počet vyhledaných slov: 236 (10 -ьса, 226 -ica)

- počet vyřazených slov: 219 (6 -ьса, 213 -ica)

- počet relevantních hesel: 17 (4 -ьса, 13 -ica)

1. винопивьца
2. пивьца
3. сѣчьца
4. ѣдьца
5. биица
6. винопиица
7. водопиица
8. любодѣица
9. мѫжеоубиица
10. пиѣница
11. прѣлюбодѣица
12. оубиица
13. оубоица
14. чародѣица
15. чловѣкооубиица
16. чловѣкооубоица
17. юношица

1.8. -ota

- vyhledávaná forma: *ота

- počet vyhledaných slov: 54

- počet vyřazených slov: 52

- počet relevantních hesel: 2

1. сирота
2. юнота

1.9. -tai

- vyhledávaná forma: *таи

- počet vyhledaných slov: 10

- počet vyřazených slov: 4

- počet relevantních hesel: 6

1. исходатаи
2. поводатаи
3. позоратаи
4. ратаи
5. съходатаи
6. ходатаи

2. Feminina

2.1. -ostь

- vyhledávaná forma: *ость

- počet vyhledaných slov: 82

- počet vyřazených slov: 3

- počet relevantních hesel: 79

1. благость
2. блѣдость
3. бодрость
4. бъдрость
5. бъıстрость
6. бѣлость
7. видость
8. гладость
9. глоубость
10. глоупость
11. гръдость
12. добрость
13. дръзость
14. жалость
15. жестость
16. инокость
17. кратость
18. кривость
19. кротость
20. крѣпость
21. лакомость
22. лакость
23. лѣность
24. лѣпость
25. лютость
26. милость
27. мръзость
28. мрътвость
29. мьдлость
30. мѧкость
31. мѧкъкость
32. мѫдрость
33. нагость
34. неприıазниность
35. несъıтость
36. нетихость
37. нѣмость
38. острость
39. пакость
40. плъность
41. правость
42. присность
43. простость
44. прѣмѫдрость
45. прѣпрость
46. радость
47. рьвьность
48. *рѣдъкость
49. свѣтьлость
50. свѧтость
51. силость
52. сильность
53. скврънoсть
54. скорость
55. скѫдость
56. скѫпость
57. слабость
58. сладость
59. старость
60. стъıдость

61. соухость
62. сытость
63. тврѣдость
64. теплость
65. тихость
66. тоность
67. тѣность
68. тѣнѣкость
69. тьмьность
70. тѧгость
71. хитрость
72. храбрость
73. хоудость
74. хѣитрость
75. цѣдрость
76. цѣломѫдрость
77. чистость
78. юность
79. ѧрость

2.1.1. -jestь (varianta k sufixu -ostь)

- vyhledávaná forma: *ѥсть

- počet vyhledaných slov: 3

- počet vyřazených slov: 0

- počet relevantních hesel: 3

1. боуѥсть
2. горѥсть
3. доблѥсть

2.2. -ьba

- vyhledávaná forma: *ьба

- počet vyhledaných slov: 24

- počet vyřazených slov: 0

- počet relevantních hesel: 24

1. алъуьба
2. влъшьба
3. врауьба
4. дроужьба
5. жладьба
6. ицѣльба
7. лѣуьба
8. мольба
9. мѫдьба, моудьба
10. просьба
11. прѣтьба
12. свадьба
13. сватьба
14. сватитьба
15. сватьба
16. слоужьба
17. слоутьба
18. страдьба
19. стражьба
20. съдроужьба
21. сѫдьба
22. тадьба
23. татьба
24. цѣльба

2.2.1. -oba

- vyhledávaná forma: *оба

- počet vyhledaných slov: 11

- počet vyřazených slov: 1

- počet relevantních hesel: 10

1. велєзълоба
2. въоутроба
3. злоба
4. зълоба
5. мьдлоба
6. нєзълоба
7. подоба
8. рѫтроба
9. хоудоба
10. ѫтроба

2.3. -ica

- vyhledávaná forma: *ица

- počet vyhledaných slov: 226

- počet vyřazených slov: 17

- počet relevantních hesel: 209

1. агница
2. багърѣница
3. бещиница
4. бещиньница
5. блѫдьница
6. богородица
7. боукъвица
8. вечерьница
9. виꙗлица
10. владъıчица
11. власѣница
12. водица
13. вратарица
14. връбьница
15. възглавьница
16. въсходьница
17. въторица
18. вьдовица
19. вѣщьница
20. горьница
21. гостиница
22. гостиньница
23. граница
24. гръ̑лица
25. грѣшьница
26. гѫсѣница
27. двьрьница
28. десница
29. десьница
30. диꙗчица
31. добропомощьница
32. доброоучительница
33. доилица
34. доильница
35. доиница
36. домачѧдица
37. домодръжица
38. доушегоубица
39. дъщица
40. дьница
41. дьньница
42. дѣвица
43. дѣльница
44. дѣсница
45. житьница
46. жлътѣница
47. ѕѣница
48. застѫпьница
49. златица
50. зълодѣица
51. зѣница
52. исповѣдьница
53. кадильница
54. калоугерица
55. кандилица, кандильница
56. капищьница
57. кашица
58. кобъıлица
59. кожица
60. колесьница
61. кошьница
62. крабица

63. криница
64. кроупица
65. кръвоточица
66. кръчьмица, кръчьмьница
67. коумирьница
68. ладиица
69. лалочьница
70. ластовица
71. лисица
72. ложьница
73. лѣгальница
74. лѣствица
75. любодѣица
76. лжчица
77. маньтиица
78. маслиница
79. маслица
80. масльница
81. матица
82. молитвьница
83. моушица
84. мъшица
85. мъитьница
86. мъишица
87. мьздьница
88. мьньшица
89. мѣдьница
90. мѣдѣница
91. мжжатица
92. мжжелюбица
93. мжченица
94. мироносица
95. навадьница
96. намѣстьница
97. начальница
98. обноцьница
99. обръжъница
100. обѣцьница
101. одръжьница
102. осьлица
103. отроковица
104. павечерьница
105. палица
106. паница
107. паничица
108. пецьница
109. пица
110. плащаница
111. пленица
112. плѣвьница
113. плѣньница
114. повечерьница, павечерьница
115. подъница
116. помоцьница
117. поняавица
118. поржчьница
119. постьница
120. потвороизбавьница
121. приснодѣвица
122. присносъврьстница
123. причастьница
124. проповѣдьница
125. пророчица
126. пръвомжченица
127. прѣгрѣшьница
128. прѣгждьница
129. прѣлюбодѣица
130. прѣходьница
131. птица
132. поущеница
133. пшеница
134. пътица
135. пьтица
136. пьшеница
137. патьдесатьница
138. патьница
139. раземьница
140. разоумьница
141. разьмьница
142. рачица

143. ризьница
144. родилъница
145. родителъница
146. рожданица
147. рꙑбица
148. рꙑсвица
149. рꙑсица
150. ржꙋица
151. сводьница
152. свѣтильница
153. седмерица
154. седмица
155. секꙁирица
156. сестреница
157. сестрѣница
158. силица
159. скриница
160. слоужителъница
161. смокъвьница, смоковьница
162. сраꙋица
163. старица
164. стыкльница, стыклѣницл
165. съвадьница
166. съведеница, съведьница
167. съводьница
168. съвръстьница
169. съвѣдьница
170. съвѣстьница
171. сѣкꙁирица
172. сѣньница
173. телица
174. троица
175. трьпоутица
176. трѣзвьница
177. трѧсавица
178. тьмьница
179. тꙋмъпаньница
180. тꙋпаньница
181. оубиица
182. оубица
183. оулица
184. оумъıвальница
185. оуница
186. оутрьница
187. оуꙋеница
188. хладодавица
189. ходатаица
190. хранильница
191. хꙁызьница
192. хꙁыцьница
193. цоуждекрꙁмьница
194. црꙁкꙁвица
195. цѣвьница
196. цѣсарица, царица
197. четверица, четворица
198. чрꙁвлюница
199. чрꙁноризица
200. чрꙁтожьница
201. чадолюбица
202. шоуица
203. юница
204. ıатъхоульница
205. ıаꙋаица
206. ѫдица
207. ѫсобица
208. ѫсѣница
209. дꙋмиıаньница, дьмиıаньница

2.4. -yn´i

- vyhledávaná forma: *ѧинъ

- počet vyhledaných slov: 40

- počet vyřazených slov: 1

- počet relevantních hesel: 39

1. аравлѣанѧинъ
2. благостѧинъ
3. благѧинъ
4. богѧинъ
5. господѧинъ
6. гръдѧинъ
7. гѫстѧинъ
8. евр҃ѣинѧинъ, евр҃ѣанѧинъ
9. егѵпьт҃ѣнѧинъ
10. елинѧинъ
11. июд҃ѣанѧинъ, июдеѣанѧинъ
12. крьстиѣанѧинъ
13. льгѧинъ
14. лютѧинъ
15. милостѧинъ
16. моавит҃ѣнѧинъ, моавитѧинъ
17. моистрѧинъ
18. перс҃ѣнѧинъ
19. поганѧинъ
20. правѧинъ
21. приѣзнѧинъ
22. простѧинъ
23. пр҃ѣгѧинъ
24. пр҃ѣпростѧинъ
25. поустѧинъ
26. рабѧинъ
27. римлѣанѧинъ
28. самари҃ѣнѧинъ, самариѣанѧинъ
29. самар҃ѣнѧинъ, самарѣанѧинъ
30. самар҃ѣанинъ, самар҃ѣанѧинъ
31. сватѧинъ
32. солоунѣанѧинъ
33. соманит҃ѣнѧинъ, соумант҃ѣнѧинъ
34. соуманат҃ѣнѧинъ, соуманът҃ѣнѧинъ
35. сѵрофѵникиссанѧинъ, сѵрофоникиссанѧинъ
36. тврѣдѧинъ
37. хананѧинъ
38. ѣдѣѵадѧинъ
39. ѣдѣѵадѧинъ

2.5. -ota

- vyhledávaná forma: *ота

- počet vyhledaných slov: 54

- počet vyřazených slov: 6

- počet relevantních hesel: 48

1. близота
2. бъістрота
3. велепота
4. великота
5. вельлѣпота
6. велѣпота
7. вълѣпота
8. въісота
9. вьллѣпота
10. грамота
11. длъгота
12. доброта
13. жестота
14. истота
15. красота
16. кривота
17. лакота
18. льгота
19. лѣпота
20. лѣпота
21. мякота
22. нагота
23. нечистота
24. острота
25. правота
26. простота
27. поустота
28. работа
29. рѣсноста
30. ржгота
31. свѣтьлота
32. сирота
33. скодота
34. скорота
35. скждота
36. слѣпота
37. срамота
38. соухота
39. сжбота, собота
40. теплота, топлота
41. тихота
42. тяготa
43. хромота
44. хоухота
45. щедрота
46. чистота
47. широта
48. ѣдрота

2.5.1. -jeta

- vyhledávaná forma: *ѥта

- počet vyhledaných slov: 1

- počet vyřazených slov: 0

- počet relevantních hesel: 1

1. соуѥта

2.5.2. -eta

- vyhledávaná forma: *ета

-počet vyhledaných slov: 11

- počet vyřazených slov: 6

- počet relevantních hesel: 5

1. клевета
2. клѣвета
3. ницѣта
4. ѡмета
5. тъщѣта

2.6. -izna

- vyhledávaná forma: *изна

- počet vyhledaných slov: 4

- počet vyřazených slov: 0

- počet relevantních hesel: 4

1. главизна
2. тризна
3. оудобизна
4. оукоризна

3. Neutra

3.1. -ije

- vyhledávaná forma: *ие

- počet vyhledaných slov: 1795

- počet vyřazených slov: 25

- počet relevantních hesel: 1770

1. авлениѥ, ꙗвлениѥ
2. агавиѥ
3. агодичиѥ
4. алканиѥ
5. алъканиѥ, алканиѥ
6. анатолиѥ
7. балованиѥ
8. баѧниѥ
9. беззаконениѥ
10. беззакониѥ
11. беззаконниѥ
12. беззаконьниѥ
13. безбожиѥ
14. безбоѧзниѥ
15. безбрачениѥ
16. безводиѥ
17. безврачениѥ
18. безвѣриѥ
19. безгодиѥ
20. бездениѥ
21. бездъждиѥ
22. бездънниѥ
23. безистьлѣниѥ
24. безмлъвиѥ
25. безоумиѥ
26. безълобиѥ
27. бесквасиѥ
28. бесловесиѥ
29. бесправьдиѥ
30. бесрамиѥ
31. бессьниѥ
32. бестрастиѥ
33. бестрашиѥ
34. бестоудиѥ
35. бестьлѣниѥ
36. бесъмрътиѥ
37. бесънниѥ
38. бесѣдованиѥ
39. бецинниѥ
40. бецьстиѥ
41. бецѧдиѥ
42. бисьриѥ
43. биѥниѥ
44. благоволѥниѥ
45. благовѣриѥ
46. благовѣстованиѥ
47. благовѣщениѥ
48. благоговѣниѥ
49. благодариѥ
50. благодарѥниѥ
51. благодоушиѥ
52. благодѣѧниѥ
53. благожитиѥ
54. благоизволѥниѥ
55. благоиспъıтаниѥ
56. благолѣпиѥ
57. благообращениѥ
58. благорастворѥниѥ

59. благородие
60. благословение
61. благословествение
62. благословествие
63. благословесьствение
64. благословещвление
65. благословещение
66. благословешение
67. благословление, благословение
68. благосръдие
69. благостоѩние
70. благостроение
71. благотворение
72. благооупъвание
73. благочиние
74. благочьстие
75. благожтробие
76. благожхание
77. блажение
78. блискание
79. блистание
80. блисцание
81. бльщание
82. блѣдѣние
83. блюдение
84. блядение
85. блждолюбие
86. блжждение
87. богоавление, богоѩвление
88. боговорие
89. боговорение
90. богодарение
91. боголюбие
92. богомждрие
93. богопознание
94. богоразоумие
95. богословие
96. богословление
97. богооугодие
98. богочьтие
99. богоѩвление
100. болѣдование
101. болѣзнование
102. болѣние
103. борение
104. боѩние
105. брание
106. братие
107. братолюбие
108. братосъмѣсие
109. братосътворение
110. братролюбие, братолюбие
111. братротворение
112. брощение
113. бръселие
114. брьние
115. брѣжение
116. брящание
117. боуѣсловесие
118. бъдѣние
119. бърание
120. бъылие
121. бъытие
122. бьдѣние
123. бьрание
124. бьение
125. бѣжание
126. бѣсование
127. бѣшение
128. вождение
129. варование
130. ваѩние
131. великолѣпотие
132. величание
133. величие
134. вельдарование
135. вельлѣпие
136. вельрѣчие, велерѣчие
137. вельслоужение
138. венефийсие

139. веселие
140. вещиние
141. вечерѣание
142. видѣние
143. виноградие
144. винопитие
145. витание
146. витие
147. влънение
148. влъхвование
149. влъхволюбие
150. волеслоужение
151. вонѣание
152. вражение
153. врачевание
154. врѣбие
155. врѣжение
156. врѣждение
157. въбрѣздание
158. въведение
159. въвождение
160. въгаждание
161. въглашение
162. въдоуновение
163. въдъхновение
164. въжагание
165. въжделение
166. въжделѣние
167. въжьжение
168. възвѣждение
169. възаконие
170. възбоуждение
171. възбоуѣание
172. възбьранение
173. възбѣшение
174. възварение
175. възвитие
176. възвращение
177. възвъшение
178. възвѣщение
179. възвѣѣание
180. възглавие
181. възглашение
182. възглѣдание
183. възгнѣшение
184. възграждение
185. възгрѣдѣние
186. въздание
187. въздаѣание
188. въздвижение
189. въздижение
190. въздрастение
191. въздращение
192. въздрѣвание
193. въздрѣжание
194. въздоухание
195. въздъхновение
196. въздъшение
197. въздъіхание
198. въздѣние
199. възимание
200. възискание
201. възлагание
202. възліѣание
203. възложение
204. възлѣгание
205. възлюбление
206. възмьздие
207. възмѣщение
208. възненавидѣние
209. възнесение
210. възникновение
211. възношение
212. възъвание
213. възъівание
214. възьрѣние
215. възятие
216. въкоушание
217. въкоушение
218. въложение

219. вълѣзениѥ
220. въмѣшениѥ
221. вънесениѥ
222. вънитиѥ
223. въпадениѥ
224. въплъщениѥ
225. въплъчениѥ
226. въпомъішлѥниѥ
227. въпрашаниѥ
228. въпрошениѥ
229. въпръвъзлѣганиѥ
230. въпрѣщениѥ
231. въряждениѥ
232. въселѥниѥ
233. въскликновениѥ
234. въсклицаниѥ
235. въсклонѥниѥ
236. въсконьчаниѥ
237. въскрилиѥ
238. въскрьсениѥ
239. въскрьсновениѥ
240. въскрѣшениѥ
241. въспитаниѥ
242. въсплащениѥ
243. въспоминаниѥ
244. въспомѧновениѥ
245. въспоплъзениѥ
246. въспоплъзновениѥ
247. въсприѩтиѥ
248. въспрѣщениѥ
249. въспрѧновениѥ
250. въспѣтиѥ
251. въставлѥниѥ
252. въстаниѥ
253. въстаѩниѥ
254. въстръжениѥ
255. въстрьмлѥниѥ
256. въстѧѕаниѥ
257. въсхлащениѥ
258. въсхождениѥ
259. въсхотѣниѥ
260. въсхъіщениѥ
261. въсшьстиѥ
262. въсъіновлѥниѥ
263. въсъінѥниѥ
264. вътъчениѥ
265. вътѣшениѥ
266. въхождениѥ
267. въчловѣчениѥ
268. въішениѥ
269. вьрѣниѥ
270. вьсеицѣлѥниѥ
271. вьсеплодиѥ
272. вьсепълъдиѥ
273. вьсесъжежениѥ
274. вьсетьлѣниѥ
275. вьсецѣлѥниѥ, вьсеицѣлѥниѥ
276. вьсъжежениѥ
277. вѣданиѥ
278. вѣдѣниѥ
279. вѣиѥ
280. вѣрованиѥ
281. вѣтвиѥ
282. вѣщаниѥ
283. вѣѩниѥ
284. гажданиѥ
285. гаждениѥ
286. гананиѥ
287. главиѥ
288. глаголаниѥ
289. глоумлѥниѥ
290. гнитиѥ
291. гнѣваниѥ
292. гобьѕиѥ
293. говорѥниѥ
294. говѣниѥ
295. гонезнѫтиѥ
296. гонѥниѥ
297. горѣниѥ
298. гостолюбиѥ

299. граблѥниѥ
300. гребениѥ
301. гроздиѥ
302. грозновиѥ, грезновиѥ
303. гръждениѥ
304. гръıзаниѥ
305. гръıзениѥ
306. грѣхопаданиѥ
307. грѣхопадениѥ
308. грѣхъопаданиѥ
309. грѣхъпаданиѥ
310. гѫдениѥ
311. гѫнаниѥ
312. даниѥ
313. дарованиѥ
314. даıаниѥ
315. двиганиѥ
316. двигновениѥ
317. движаниѥ
318. движениѥ
319. длъгослоужиѥ
320. длъготръпѣлиѥ
321. длъготръпѣниѥ
322. добровонїѥ
323. доброговѣниѥ
324. добродѣıаниѥ
325. доброродиѥ
326. доброславиѥ
327. добросътворѥниѥ
328. доброчьстиѥ
329. довьлѣниѥ
330. докапелиѥ
331. досаждениѥ
332. достоıаниѥ
333. дошьстиѥ
334. дръжаниѥ
335. дръзновениѥ
336. дръзнѫтиѥ
337. дрѫчениѥ
338. доуновениѥ
339. дъводоушиѥ
340. дъхновениѥ
341. дъıханиѥ
342. дьраниѥ
343. дѣиствиѥ
344. дѣланиѥ
345. дѣлѥниѥ
346. дѣниѥ
347. дѣтогоублѥниѥ
348. дѣтооубииствиѥ
349. дѣтооубииствиѥ
350. дѣıаниѥ
351. дѫбиѥ
352. евангелиѥ
353. ещѫдиѥ
354. желаниѥ
355. желѣниѥ
356. жестосръдиѥ
357. жесточаниѥ
358. жесточьниѥ
359. житиѥ
360. житомѣрѥниѥ
361. жрътиѥ
362. жьданиѥ
363. жьзлиѥ
364. жѧданиѥ
365. ѕвѣздочьтениѥ
366. заблѫждениѥ
367. забъвениѥ
368. забъдѣниѥ
369. забъıтиѥ
370. завидѣниѥ
371. загонѥниѥ
372. задлъжениѥ
373. зажьжениѥ
374. закланиѥ
375. заклепениѥ
376. заклинаниѥ
377. заклѧтиѥ
378. заколѥниѥ

379. законие
380. законодание
381. законоположение
382. законопрѣстѫпление
383. закъснѣние
384. замьдление
385. замѫдѣние, замоудѣние
386. замѫждение, замоуждение
387. западание
388. западение
389. заплъвание
390. заповѣдание
391. запрѣщение
392. запоустѣние
393. заскопие
394. застѫпание
395. застѫпление
396. затворение
397. затвръждение
398. затъчение
399. заоушание
400. заоушение
401. защание
402. защищение
403. зачатие
404. звонение
405. звѣщение
406. здание
407. здвижение
408. здрьжание
409. зеленование
410. зелие
411. землелѣгание
412. землемѣрение
413. зизание
414. знаменание
415. знамение
416. знание
417. зъвание
418. зълобие
419. зъловѣрие
420. зълодѣание
421. зълонравие
422. зъбание
423. зьдание
424. зьрѣние
425. идолие
426. идолослужение
427. избавление
428. избирание
429. избытие
430. избьрание
431. изведение
432. извитие
433. изволение
434. извращение
435. извръжение
436. извѣдание
437. извѣщание
438. извѣщение
439. изглавие
440. изгрѣбие
441. изгънание
442. издание
443. издравение, издравьнение
444. издречение
445. издръвание, издръвение
446. издрьвение
447. издрѣшение
448. издрѫчение
449. издъхание
450. излитие
451. излиание
452. изложение
453. излѣзение
454. излѣкование
455. изметание, измѣтание
456. измоуждение
457. измъждание
458. измъждение

459. измѣнiе
460. измѣненiе
461. измѣренiе
462. измѣтанiе
463. измѫжденiе
464. изношенiе
465. изноуренiе
466. изобрѣтенiе
467. изѣденiе
468. иманiе
469. именованiе
470. имѣнiе
471. инiе
472. иногласiе
473. иномъшленiе
474. иносъгласiе
475. иньнотрѣзвенiе
476. исказанiе
477. исканiе
478. исконьчанiе
479. ископанiе
480. искоушенiе
481. испитiе
482. исплъненiе
483. исповѣданiе
484. исправленiе
485. испровращенiе
486. испрошенiе
487. испоущенiе
488. испъитанiе
489. испьранiе
490. испьрѣнiе
491. истощенiе
492. истръганiе
493. истрѣблeniе
494. истъщанiе
495. истълѣнiе
496. истѣленiе
497. истѧжанiе
498. истѧзанiе
499. исхожденiе
500. исхѣщенiе
501. исцѣленiе
502. ицѣзенiе
503. ицѣзновенiе
504. ицьтенiе
505. ицѧдiе
506. ицѣленiе
507. каждenie
508. казанiе
509. каменiе
510. каменованiе
511. касанiе
512. каѣнiе
513. кланѣанiе
514. кликновенiе
515. клицанiе
516. кованiе
517. козьлогласованiе, козьлограниe
518. кокотоглашенiе
519. коленiе
520. колiе
521. коллирiе
522. колоурiе
523. колѣбанiе
524. комъканiе
525. коньчанiе
526. копанiе
527. копiе
528. косновенiе
529. крадenie
530. краѣобрѣзанiе
531. кромѣбъitiе
532. кроплenie
533. кротъкоприѧтiе
534. кроенiе
535. кръвоточенiе
536. кръвоѣденiе
537. кръмленiе

538. крьщениѥ
539. крѫжилиѥ
540. коумирослоужениѥ
541. коупованиѥ
542. коупьносѫщиѥ
543. коуроглашениѥ
544. коурѥниѥ
545. къни̑жиѥ
546. кънѧжениѥ
547. кънѧжиѥ
548. къснѣниѥ
549. къıселичиѥ
550. къıчениѥ
551. кѫпиниѥ
552. лакомиѥ
553. ласканиѥ
554. лаıаниѥ
555. лизаниѥ
556. листвиѥ
557. лихованиѥ
558. лиходѣıаниѥ
559. лихоиманиѥ
560. лихоимиѥ
561. лихоимѣниѥ
562. лихопитиѥ
563. лихоıадениѥ
564. лицикосновениѥ
565. лицемѣриѥ
566. лишениѥ
567. лиıаниѥ
568. лобъзаниѥ, лобъıзаниѥ
569. ловлѥниѥ
570. лозиѥ
571. лъжеоклеветаниѥ
572. лъжесъвѣдѣниѥ
573. льщаниѥ
574. льщениѥ
575. лѣплѥниѥ
576. лѣтаниѥ
577. люблѥниѥ
578. любодѣıаниѥ
579. любослъıшаниѥ
580. любостраньниѥ
581. лютосръдиѥ
582. лѫкавествиѥ
583. лѫчиѥ
584. малословиѥ
585. малосъпаниѥ
586. манасиѥ
587. маниѥ
588. мановениѥ
589. мардоуриѥ
590. маслиниѥ
591. *маıаниѥ
592. междоумѣриѥ
593. междоурамиѥ
594. метаниѥ
595. милованиѥ
596. милосръдиѥ
597. мимохождениѥ
598. млъвлѥниѥ
599. млъчаниѥ
600. млѣчиѥ
601. мръчениѥ
602. мъногобрачиѥ
603. мъногоглаголаниѥ
604. мъногоразличиѥ
605. мъıслѥниѥ
606. мъıтоиманиѥ
607. мъıшлѥниѥ
608. мьгновениѥ
609. мьдлѣниѥ
610. мьздовъзданиѥ
611. мьнѣниѥ
612. мьщениѥ
613. мьчьтаниѥ
614. мѣниѥ
615. мѣнѥниѥ
616. мѣрѥниѥ
617. мѣшениѥ

618. макъколѣганиѥ
619. масоѣдениѥ
620. мѫдрованиѥ
621. мѫдростиѥ
622. мѫдрьствованиѥ
623. мѫждениѥ, моуждениѥ
624. мѫчениѥ
625. наводениѥ
626. наваждениѥ
627. навечериѥ
628. наводиѥ
629. наводьнѣниѥ
630. навъıчениѥ
631. навѣждениѥ
632. надѣıаниѥ
633. назнаменаниѥ
634. назьданиѥ
635. наказаниѥ
636. наличиѥ
637. наложениѥ
638. намановениѥ
639. намѣрѣниѥ
640. намѣстиѥ
641. нападаниѥ
642. нападениѥ
643. напаıаниѥ
644. написаниѥ
645. напитѣниѥ
646. наплънѣниѥ
647. напоѥниѥ
648. направлѣниѥ
649. напрасниѥ
650. напьсаниѥ, написаниѥ
651. нарацениѥ
652. наречениѥ
653. наричаниѥ
654. нарѣкованиѥ
655. нарѣчиѥ
656. наржганиѥ
657. насаждениѥ
658. насилиѥ
659. насилованиѥ
660. наслажданиѥ
661. наслаждениѥ
662. наслѣдиѥ
663. наслѣдованиѥ
664. наслѣждениѥ
665. наставлѣниѥ
666. настоıаниѥ
667. насъıщаниѥ
668. насъıщениѥ
669. наоучениѥ
670. наоучениѥ
671. начинаниѥ
672. наъръстаниѥ
673. начатиѥ
674. небрѣжениѥ
675. небъıтиѥ
676. невидѣниѥ
677. неврѣдованиѥ
678. невѣданиѥ
679. невѣдѣниѥ
680. невѣриѥ
681. невѣрованиѥ
682. неглаголаниѥ
683. негодованиѥ
684. недовѣдѣниѥ
685. недостоıаниѥ
686. недооумѣниѥ
687. недѣıаниѥ
688. незавидиѥ
689. незълобиѥ
690. неискоушениѥ
691. неистовлѣниѥ
692. неистьлѣниѥ
693. некраеобрѣзаниѥ
694. немилованиѥ
695. немъвениѥ
696. ненавидѣниѥ
697. ненавистиѥ

698. ненадѣѧние
699. ненаученіе
700. необрѣзание
701. необрѣтение
702. неокроение
703. неоцѣщение
704. неплицевание
705. неплодие
706. непогонение
707. непогрѣшение
708. непокаѧние
709. непокорение
710. непомыслие
711. непослоушание
712. непостигновение
713. непощадѣние
714. неправьдосъторение
715. непротивление
716. непрѣложение
717. непьцевание
718. нераждение
719. нераздѣление
720. неразоумие
721. неразоумѣние
722. нерачение
723. нерождение
724. нестроение
725. несъврѣшение
726. несъвѣщание
727. несъгрѣшение
728. несъмъшление
729. несъпасение
730. несъстроение
731. несътворение
732. несътрѣпѣние
733. несѫмыслие
734. нетрѣпѣние
735. нетьлѣние
736. неудобие
737. неудръжание
738. неумѣние
739. неуподарение
740. неустроение
741. нецѣадѣние
742. нечаѧние
743. нечловѣколюбие
744. нечьстие
745. неѧдение
746. нивъчьжение
747. низъхождение
748. ницелюбие
749. новление
750. ношение
751. нѫждострадание, ноудострадание
752. нѫдохъщение, ноудохъщение
753. нѫждение, ноуждение
754. обавление
755. обаждение
756. обаѧние
757. обилие
758. обиноване
759. обиновение
760. обитание
761. обитие
762. обладание
763. облажение
764. облежение
765. облисцание ,облистание
766. обличение
767. обличие
768. обнажение
769. обновление
770. обоняние
771. обрадование
772. образование
773. обращание
774. обращение
775. оброщение

776. обрѣзаниѥ
777. обрѣтениѥ
778. обрѫчениѥ
779. обоушениѥ
780. объсръдованиѥ
781. объхождениѥ, обьхождениѥ
782. объıчениѥ
783. обьщеваниѥ
784. обьщениѥ
785. обьщиѥ
786. обьѥтиѥ
787. обѣданиѥ
788. обѣдениѥ
789. обѣтованиѥ
790. обѣщаниѥ
791. обѧзаниѥ
792. обѧтиѥ
793. обѧщрѥниѥ
794. овощиѥ
795. огавиѥ
796. огавьѥниѥ
797. оглавлѥниѥ
798. оглаголаниѥ
799. оглашениѥ
800. ограждениѥ
801. оделѣниѥ
802. одолѣниѥ
803. одръжаниѥ
804. одѣниѥ
805. одѣꙗниѥ
806. ожесточаниѥ
807. оживлѥниѥ
808. озарѥниѥ
809. озимѣниѥ
810. озълобениѥ
811. озълоблѥниѥ
812. озълѥниѥ
813. окаменѥниѥ
814. окаꙗниѥ
815. оклеветаниѥ
816. окопаниѥ
817. окроплѥниѥ
818. окроѥниѥ
819. окръвениѥ
820. окрѫжениѥ
821. окоушаниѥ
822. окоушениѥ
823. омъвениѥ
824. омъıваниѥ
825. опасениѥ
826. оплъчениѥ
827. оплѣнѥниѥ
828. оправьданиѥ
829. опоустѣниѥ
830. ораниѥ
831. орѫдиѥ
832. орѫжиѥ
833. освѣщаниѥ
834. освѣщениѥ
835. освѧщениѥ
836. оскврънѥниѥ
837. осклаблѥниѥ
838. оскѫдѣниѥ
839. ослаблѥниѥ
840. ослоушаниѥ
841. осльпениѥ
842. ослѣплѥниѥ
843. основаниѥ
844. осрамлѥниѥ
845. оставлѥниѥ
846. остатиѥ
847. остоꙗниѥ
848. остриѥ
849. остръганиѥ
850. остѫпаниѥ
851. остѫплѥниѥ, отъстѫплѥниѥ
852. осъıпаниѥ
853. осѣнѥниѥ
854. осѧѕаниѥ
855. осѫждениѥ

856. отишиѥ
857. отлъстѣниѥ
858. отравлѥниѥ, отровлѥниѥ
859. отровениѥ
860. отроуиѥ
861. отрѣшениѥ
862. отъвалѥниѥ
863. отъвращениѥ
864. отъвръжениѥ
865. отъвѣщаниѥ
866. отъгънаниѥ
867. отъданиѥ
868. отъдаѭниѥ
869. отъдъшениѥ
870. отъдъıханиѥ
871. отъкръвениѥ
872. отълаганиѥ
873. отъложениѥ
874. отължѹениѥ
875. отъметаниѥ
876. отъмьстиѥ
877. отъмьщениѥ
878. отъмѣтаниѥ
879. отъпадениѥ
880. отъплащениѥ
881. отъпоущениѥ
882. отъреѹениѥ
883. отъриновениѥ
884. отърицаниѥ
885. отъръваниѥ
886. отъстжплѥниѥ
887. отъсѣѹениѥ
888. отъѹаниѥ
889. отъѹаѭниѥ
890. отъшьстиѥ
891. отѧтиѥ
892. ооупъваниѥ
893. охлажданиѥ
894. охоплѥниѥ
895. оцоущениѥ
896. оцащениѥ
897. оцѣщениѥ
898. оѹицениѥ
899. оѹютиѥ
900. паданиѥ
901. падениѥ
902. пакъıбъıтиѥ
903. палѥниѥ
904. памѧтиѥ
905. писаниѥ
906. писканиѥ
907. питиѥ,
908. питѣниѥ
909. пиѭниѥ
910. плаваниѥ
911. пладьниѥ
912. плаканиѥ
913. плетениѥ
914. плиновениѥ
915. плодоносиѥ
916. плодоношениѥ
917. плодоприношениѥ
918. плодътворѥниѥ
919. плоутиѥ
920. плъниѥ
921. плъваниѥ
922. плѣнѥниѥ
923. плюновениѥ
924. плѧсаниѥ
925. повѣждениѥ
926. повелѣниѥ
927. повинованиѥ
928. повиновениѥ
929. повѣданиѥ
930. повѣстиѥ
931. поглаголаниѥ
932. поглъщениѥ
933. погребениѥ
934. погрѣбаниѥ
935. погрѣшениѥ

936. погрѫжение
937. погоубление
938. погъѵбение
939. подавление
940. подалие
941. подание
942. подаѣание
943. подвигновение
944. подвижание
945. подвижение
946. подвизание
947. подобие
948. подобление
949. подолие
950. подражание, подрѣжание
951. подражение
952. подроужие
953. подръжание
954. подъгорие
955. подъземие
956. подъложение
957. подъножие
958. подъпадание
959. подъписание
960. подъпьсание
961. подъстрижение
962. подъстѫпление
963. подъточилие
964. подъѧтие
965. подѣлие
966. пожагание
967. пожежение
968. пожелание
969. пожирание
970. пожръствие
971. пожрѣтие
972. пожьдание
973. пожьжение
974. позлащение
975. познание
976. позъвание
977. показание
978. покаѣание
979. покланѣание
980. поклонѣение
981. покорѣение
982. покоуждение
983. покоушение
984. покъѵвание
985. покъѵновение
986. полагание
987. полиѣание
988. положение
989. полоудьние
990. полоуношие
991. полоучение
992. полъспѫдие
993. польжение
994. полладование
995. помавание
996. помазание
997. помаѣание
998. помилование
999. поминание
1000. помование
1001. поможение
1002. поморие
1003. помрачение
1004. помръцание
1005. помъшлѣение
1006. помьнѣние
1007. помѣние
1008. помѣнение
1009. помановение
1010. поновление
1011. поношение
1012. пооцрѣение
1013. попечение
1014. поплъзение
1015. поплъзновение

1016. поплъваніе
1017. попоученіе
1018. попьраніе
1019. попьрѣніе
1020. пораженіе
1021. порѣченіе
1022. порожденіе
1023. порочініе
1024. пороученіе
1025. порадіе
1026. пораженіе
1027. поржаніе
1028. поржщеніе
1029. поржученіе
1030. поскръбѣніе
1031. послоужение
1032. послоухованіе
1033. послоушаніе
1034. послѣдованіе
1035. пособіе
1036. поспѣшеніе
1037. посрамленіе
1038. поставленіе
1039. постиженіе
1040. постоѭаніе
1041. постраданіе
1042. пострашеніе
1043. постриженіе
1044. пострѣкновеніе
1045. посоуленіе
1046. посъланіе
1047. посѣщеніе
1048. посѣченіе
1049. посѫжденіе
1050. потроуждение
1051. потръпѣніе
1052. потрѣбленіе
1053. потрѣбованіе
1054. потрасеніе
1055. потрасновеніе
1056. потъщаніе
1057. потъченіе
1058. пооувръзеніе
1059. пооущаніе
1060. пооущеніе
1061. пооученіе
1062. пооученіе
1063. похваленіе
1064. похотѣніе
1065. похоуленіе
1066. похъщеніе
1067. поценіе
1068. поцѣадѣніе
1069. почоуждение
1070. почьтеніе
1071. початіе
1072. поѭадение
1073. поѭасаніе
1074. правленіе
1075. правовѣріе
1076. православіе
1077. правословіе
1078. правостоѭаніе
1079. правьданіе
1080. претории, прѣтории
1081. прибавленіе
1082. приближаніе
1083. приближеніе
1084. прибъітіе
1085. прибѣганіе
1086. приведеніе
1087. привидѣніе
1088. привожденіе
1089. привъкоуплѣніе
1090. привазаніе
1091. пригвожденіе
1092. придвьріе
1093. придроужение
1094. прижитіе
1095. прижьженіе

1096. призъваниѥ
1097. призъıваниѥ
1098. призьрѣниѥ
1099. прииманиѥ
1100. приисканиѥ
1101. приключениѥ
1102. прикосновениѥ
1103. прикръвениѥ
1104. прикоуплѥниѥ
1105. прилежаниѥ
1106. прилежениѥ
1107. приложениѥ
1108. прилѣплѥниѥ
1109. прилюблѥниѥ
1110. приморие
1111. примръцаниѥ
1112. примъıшлѥниѥ
1113. примѣнѥниѥ
1114. примѣшениѥ
1115. принесениѥ
1116. приничениѥ
1117. приношениѥ
1118. приображениѥ
1119. приобрѣтениѥ
1120. приобьщениѥ
1121. припаданиѥ
1122. приплождениѥ
1123. пририщениѥ
1124. присвоѥниѥ
1125. присканиѥ
1126. присностоıаниѥ
1127. приставлѥниѥ
1128. пристаниѥ
1129. пристѫпаниѥ
1130. пристѫплѥниѥ
1131. присѣщениѥ
1132. присѧжениѥ
1133. притъıканиѥ
1134. притѧжаниѥ
1135. прихождениѥ
1136. причьтениѥ
1137. причѧстиѥ
1138. причѧщаниѥ
1139. причѧщениѥ
1140. пришьстиѥ
1141. приıѧтиѥ
1142. проавлѥниѥ
1143. прободениѥ
1144. пробъıтиѥ
1145. провидѣниѥ
1146. провлѣчениѥ
1147. провождениѥ
1148. провѣщаниѥ
1149. провѣщениѥ
1150. проглаголаниѥ
1151. прогнѣваниѥ
1152. прогонѥниѥ
1153. прогънаниѥ
1154. проданиѥ
1155. продаıаниѥ
1156. продлъжениѥ
1157. прозьрѣниѥ
1158. прозѧбениѥ
1159. прокажениѥ
1160. проклѧтиѥ
1161. пролитиѥ
1162. пролиıаниѥ
1163. проложениѥ
1164. промъıшлѥниѥ
1165. пронъıриѥ
1166. проображениѥ
1167. прообразованиѥ
1168. прописаниѥ
1169. проповѣданиѥ
1170. пропѧтиѥ
1171. прорастениѥ
1172. прорасъмотрѥниѥ
1173. проречениѥ
1174. прорицаниѥ
1175. просвѣщениѥ

1176. проскоумисаниѥ
1177. прославлѥниѥ
1178. прослоутиѥ
1179. просмраждениѥ
1180. пространиѥ
1181. прострътиѥ
1182. прострѣтиѥ
1183. простьрениѥ
1184. просѣдениѥ
1185. протаꙗниѥ
1186. противлѥниѥ
1187. протлъкованиѥ
1188. прооучаниѥ
1189. прооучениѥ
1190. прохлаждениѥ
1191. прохождениѥ
1192. прощениѥ
1193. прочитаниѥ
1194. прошениѥ
1195. проꙗшнѥниѥ
1196. пръвовъзлежаниѥ
1197. пръвовъзлежениѥ
1198. пръвовъзлѣганиѥ
1199. прѣбъıваниѥ
1200. прѣбъıтиѥ
1201. прѣвождениѥ
1202. прѣграждениѥ
1203. прѣгрѣшениѥ
1204. прѣданиѥ
1205. прѣдаꙗниѥ
1206. прѣдиканиѥ
1207. прѣдолѣниѥ
1208. прѣдъвидѣниѥ
1209. прѣдъвратьниѥ
1210. прѣдъдвориѥ
1211. прѣдъдвьриѥ
1212. прѣдъзъваниѥ
1213. прѣдъложениѥ
1214. прѣдъпьсаниѥ
1215. прѣдъсловиѥ
1216. прѣдъставлѥниѥ
1217. прѣдъстолиѥ
1218. прѣдъстоꙗниѥ
1219. прѣдъсѣданиѥ
1220. прѣдътечениѥ
1221. прѣдѣꙗниѥ
1222. прѣждевидѣниѥ
1223. прѣждевъзлѣганиѥ
1224. прѣждевѣдѣниѥ
1225. прѣждезъваниѥ
1226. прѣждеосѫждениѥ
1227. прѣждесѣданиѥ
1228. прѣзьрѣниѥ
1229. прѣканиѥ
1230. прѣклонѥниѥ
1231. прѣколожениѥ
1232. прѣкословесиѥ
1233. прѣкословиѥ
1234. прѣкращениѥ
1235. прѣлаганиѥ
1236. прѣложениѥ
1237. прѣломлѥниѥ
1238. прѣльщениѥ
1239. прѣлюбодѣꙗниѥ
1240. прѣмаганиѥ
1241. прѣмѣнѥниѥ
1242. прѣнемаганиѥ
1243. прѣнесениѥ
1244. прѣношениѥ
1245. прѣображениѥ
1246. прѣобрѣтениѥ
1247. прѣпинаниѥ
1248. прѣпладьниѥ
1249. прѣподобиѥ
1250. прѣполовлѥниѥ
1251. прѣпоꙗсаниѥ
1252. прѣпростиѥ
1253. прѣпьрѣниѥ
1254. прѣрѣканиѥ
1255. прѣселѥниѥ

1256. прѣслоушание
1257. прѣспѣние
1258. прѣспѣѭание
1259. прѣставление
1260. прѣстание
1261. прѣстигновение
1262. прѣстоѭание
1263. прѣстжпление
1264. прѣстжпоклатие
1265. прѣсѣдание
1266. прѣтечение
1267. прѣторие
1268. прѣтрѣпѣние
1269. прѣтѣкновение
1270. прѣтѣчение
1271. прѣтѣыкание
1272. прѣхождение
1273. прѣщение
1274. прѣшествие
1275. пржтие
1276. пщение
1277. пѣвание
1278. пытание
1279. пьрание
1280. пьрѣние
1281. пьсание, писание
1282. пьхновение
1283. пьцевание
1284. пѣние
1285. пѣтие
1286. патикостие
1287. работание
1288. равение
1289. равьнание
1290. равьние, равение
1291. равьнение
1292. радование
1293. раждежение, раждьжение
1294. раждисание
1295. раждитие
1296. раждие, рождие
1297. раж'дение
1298. разболѣние
1299. разварение
1300. развращение
1301. развръзение
1302. разграбление
1303. раздание
1304. раздвижение
1305. раздирание
1306. раздражение
1307. раздроушение
1308. раздрѣшение
1309. раздьрание
1310. раздѣлие
1311. раздѣление
1312. различение
1313. различие
1314. разлиѭание
1315. разлжчение
1316. размоуждение, размжждение
1317. размъслие
1318. размъшлѭание
1319. размѣшение
1320. размжждение
1321. разорение
1322. разоумие
1323. разоумѣние
1324. расварение
1325. раскаѭание
1326. раскропление
1327. распадание
1328. распадение
1329. распаление
1330. распачение
1331. распечение
1332. расплащение
1333. распьрѣние
1334. распатие

1335. распѫтие
1336. расрѣдие
1337. растворѥние
1338. растрѣгание
1339. растрѣзание
1340. растѣлѣние
1341. расоутие
1342. расхождение
1343. расхѣщение
1344. расѣмотрѥние
1345. расѣчение
1346. расѣкание
1347. расѫждение
1348. рацѥние
1349. рацитание
1350. ревение
1351. реждение
1352. ремение
1353. речение
1354. рование
1355. роение
1356. рождение
1357. рождие
1358. рѣпѣтание
1359. рѣыдание
1360. рѣыкание, рыкание
1361. рывьние, рывение
1362. рывьнование
1363. рывьнѥние
1364. рꙗвение
1365. рѣзание
1366. рѣпие
1367. рѣшение
1368. ражджие
1369. ржгание
1370. ржжение
1371. ржкопьсание, ржкописание
1372. ржкотворѥние
1373. сандалие
1374. сверѣпие
1375. сверѣпѣние
1376. свирепиние
1377. свистание
1378. свобождение
1379. свьтѣние
1380. свѣщение
1381. свѫщение
1382. свѫщенынодѣиствие
1383. селѥние
1384. ситие
1385. сиѭание
1386. скакание
1387. скарѫдие
1388. сквръньнолюбие
1389. сквръньноѭдение
1390. сквръньнѥние
1391. скотожитие
1392. скочение
1393. скръбѣние
1394. скрьжьтание
1395. скжднѣние
1396. славлѥние
1397. славословесие
1398. славословествие
1399. славословие
1400. славословлѥние
1401. словесие
1402. словопьрѣние
1403. словословесие, словословлѥние
1404. слоугование
1405. слоужение
1406. слоутие
1407. слъшание
1408. слѣдование
1409. смиѭание
1410. смокъвиние
1411. смѣѭание
1412. спѣние
1413. спѣшение

1414. спѣѭание
1415. срамословие
1416. срѣбание
1417. срѣдовѣчие
1418. срѣдокрьстие, срѣдохрьстие
1419. срѣдопостие
1420. срѣдохрьстие
1421. срѣдоудворие
1422. ставлѥние
1423. стажание
1424. стание
1425. стеблие
1426. стенание
1427. стение
1428. стлъпотворѥние
1429. стоѭание
1430. страдание
1431. странолюбие
1432. страньнолюбие, странолюбие
1433. страньноприѩатие
1434. страстотрѣпие
1435. страхование
1436. строѥние
1437. стрѣпѣтание
1438. стрымлѥние
1439. стрѣкание
1440. стрѣлѥние
1441. стоудодѣние
1442. стоудодѣѭание
1443. стоудоприобрѣтение
1444. стъідѣние
1445. стьблие
1446. стѫпание
1447. стухие
1448. соуѥтие
1449. събирание
1450. съблажнѥние
1451. съближение
1452. съблюдение
1453. съблѫждение
1454. събѣгтие
1455. събьрание
1456. съвитие
1457. съвлачение
1458. съвлѣчение
1459. съвращение
1460. съврѣстие
1461. съврѣшение
1462. съвѣкоуплѥние
1463. съвѣплѣчение
1464. съвѣпрашание
1465. съвѣдѣние
1466. съвѣствование
1467. съвѣстьствование
1468. съвѣщание
1469. съвѣщение
1470. съвазание
1471. съгласие
1472. съглашение
1473. съгладание
1474. съгнитие
1475. съграмаждение, съгромаждение
1476. съгрѣшение
1477. съдравие
1478. съдроужение
1479. съдрѣжание
1480. съдѣіхание
1481. съдѣлание
1482. съдѣѭание
1483. съжежение
1484. съжитие
1485. съѕвѣздение
1486. съѕвѣздие
1487. съзидание
1488. съзъдание
1489. съзьдание
1490. съказание
1491. съконьчание
1492. съкроушение

1493. съкръıванию
1494. съкоуплению
1495. съличию
1496. съложению
1497. съломлению
1498. съмирению
1499. съмотрению
1500. съмръзению
1501. съмъıшлению
1502. съмьнѣнию
1503. съмѣнию
1504. съмѣрению
1505. съмѣрѥномѫдростию
1506. съмѣшению
1507. съмѧтению
1508. съмѫщанию
1509. съмѫщению
1510. сънабъдѣнию
1511. сънаждению
1512. сънисканию
1513. сънитию
1514. съниѥ
1515. сънѣдению
1516. сънѧтию
1517. съпадению
1518. съпанию
1519. съпасению
1520. съписанию
1521. съплесканию
1522. съповѣданию
1523. съподоблению
1524. съпоущению
1525. съразоумѣнию
1526. сърѣзанию
1527. сърѣтанию
1528. сърѣтению
1529. съставлению
1530. състарѣнию
1531. състоıанию
1532. сътворению
1533. сътечению
1534. сътръпѣнию
1535. сътьлѣнию
1536. сътьрению
1537. сътѧжанию
1538. сътѧѕанию
1539. сътѫжанию
1540. сътѫжению
1541. съхождению
1542. съхранению
1543. съцѣнѥнию
1544. съчетанию
1545. съчинѥнию
1546. съшьстию
1547. съıноположению
1548. съисканию
1549. сьребролюбию
1550. сьребролюблению
1551. сѣданию
1552. сѣдению
1553. сѣдѣнию
1554. сѣнию
1555. сѣтию
1556. сѣтованию
1557. сѣıанию, сѣнию
1558. сѫгласию
1559. сѫждению
1560. сѫжитию, съжитию
1561. сѫмьнѣнию, съмьнѣнию
1562. сѫпротивию
1563. сѫпротивовѣтрию
1564. сѫпрѫжию
1565. сѫщию
1566. сѵкаминию
1567. таканию
1568. творению
1569. тврьдостанию
1570. тврьдостоıанию
1571. тепению
1572. течению

1573. тимѣние, тьмѣние
1574. тисие
1575. тлъкование
1576. тлъцание
1577. тлѣние
1578. тождеимение
1579. томление
1580. топаньзие
1581. точение
1582. требрлчие
1583. трепетание
1584. тривлие
1585. трогждание
1586. троупие
1587. трѫзание
1588. трѫние
1589. трѫпѣние
1590. трѫстие
1591. трѫтрание
1592. трьбрачие
1593. трьстие
1594. трѣбование
1595. трѣзвение
1596. трѣзвѣние
1597. тржбление
1598. тоуждерождение
1599. тоумпанзие
1600. тъкание
1601. тъцание
1602. тъцеглашение
1603. тъцеславие
1604. тьлѣние
1605. тьмѣние
1606. тѣлопьсание, тѣлописание
1607. тѣшение
1608. тажание
1609. тажение
1610. тжжение
1611. тупаньзие
1612. оубивание
1613. оубииствие
1614. оубитие
1615. оубиение
1616. оубожие
1617. оувѣжание
1618. оувѣждение
1619. оувѣдѣние
1620. оувѣцание
1621. оугаждание
1622. оугашение
1623. оугодие
1624. оугождение
1625. оуготование
1626. оугрызение, оугрызновение
1627. оудавление
1628. оударание
1629. оударьание
1630. оударение
1631. оудивление
1632. оудлъжение
1633. оудолѣние
1634. оудохъщение
1635. оудръжание
1636. оудрѫчение
1637. оудоушие
1638. оудьление
1639. оужасение
1640. оужесточение
1641. оуиставление
1642. оуицение
1643. оуказание
1644. оукорение
1645. оукрашение
1646. оукрѣпление
1647. оукоуцение
1648. оуловление
1649. оулоучение
1650. оулачение
1651. оумаление
1652. оумиление

1653. оумлъѵание
1654. оумолѥние
1655. оумрътвие
1656. оумрътие
1657. оумръцвлѥние, оумръцвение
1658. оумъвение
1659. оумъножение
1660. оумъвание
1661. оумъшлѥние
1662. оумѣние
1663. оумѫчение
1664. оунъіние
1665. оунъінѥние
1666. оупвание
1667. оупитие
1668. оупование
1669. оуподобие
1670. оуправлѥние
1671. оупражнѥние
1672. оупъвание
1673. оураждение
1674. оусилие
1675. оусилование
1676. оускорѥние
1677. оускрьсение
1678. оускрѣшение
1679. оуслъшание
1680. оуспение
1681. оуспѣние
1682. оуспѣшение
1683. оусръдие
1684. оуставлѥние
1685. оустие
1686. оустрашение
1687. оустроѥние
1688. оустръблѥние
1689. оустрымлѥние
1690. оусоушение
1691. оусъмоцрѥние
1692. оусъновение
1693. оусъпение
1694. оусърѣтение
1695. оусъшение
1696. оусъінѥние
1697. оусѣкновение
1698. оусѣѵение
1699. оусѫждение
1700. оутвръждение
1701. оутрие, ютрие
1702. оутѣшение
1703. оутагновение
1704. оутажание
1705. оуоужение
1706. оуфание
1707. оуцѣние
1708. оуѵение
1709. оуѵинание
1710. оуѵинѥние
1711. оуѵрѣждение
1712. оуѵастие
1713. оуѣдение
1714. фамьфилие
1715. фоулактирие
1716. фулактирие
1717. хвалословесие
1718. хвалословие
1719. хвалословлѥние
1720. хвалѥние
1721. хождение
1722. хотѣние
1723. хранѥние
1724. хоулѥние
1725. хъіцение
1726. цедрѣние
1727. цвѣтие
1728. цвѣтѣние
1729. цѣлование
1730. цѣломѫдрие
1731. цѣломѫдрование

1732. цѣлъıваниѥ
1733. цѣлѥниѥ
1734. чародѣıаниѥ
1735. чаıаниѥ
1736. четвероножиѥ, четвороножиѥ
1737. чинѥниѥ
1738. чицениѥ
1739. чловѣколюбиѥ
1740. чръвлѥниѥ
1741. чръпаниѥ
1742. чрътаниѥ
1743. чрѣвиѥ
1744. чрѣждениѥ
1745. чудодѣниѥ
1746. чудодѣıаниѥ
1747. чудотвориѥ
1748. чудотворѥниѥ
1749. чьтениѥ
1750. чадоприжитиѥ
1751. шествиѥ
1752. шипъниѥ
1753. шоумѣниѥ
1754. шьпътаниѥ
1755. шьстиѥ
1756. шатаниѥ
1757. ıаблъниѥ
1758. ıадениѥ
1759. ıаждениѥ
1760. ѥдиногласиѥ, ѥдьногласиѥ
1761. ѥдинодоушиѥ
1762. ѥдинолюбиѥ
1763. ѥдиномъıслиѥ
1764. ѥдиномъıшлѥниѥ
1765. ѥдиносръдиѥ
1766. ѥдиносѫщиѥ
1767. ѥдинѥниѥ
1768. ѫдолиѥ
1769. ѫханиѥ
1770. ѭтиѥ

3.2. -ьstvo

- vyhledávaná forma: *ьство

- počet vyhledaných slov: 245

- počet vyřazených slov: 2

- počet relevantních hesel: 243

1. анагностьство
2. апостольство
3. архиепископоупьство, архиепископьство
4. бальство
5. безбожьство
6. безмлъвьство
7. безоучьство
8. безоумьство
9. безълобьство
10. бесмрътьство
11. беспечальство
12. бесъмрътьство
13. благоговѣиньство
14. благодарьство

15. благокоуцѣньство
16. благообразьньство
17. блаженьство
18. ближиуьство
19. блѫдьнитьство
20. блѫдьниуьство
21. богатьство
22. божьство
23. братолюбьство
24. братрьство
25. братьство
26. браучьство
27. бѣжьство
28. великуьство
29. вещьство
30. владъıуьство
31. влъшьство
32. воиньство
33. воєводьство
34. врачевьство
35. врауьство
36. възмазьство
37. въплъство
38. въсмажьство
39. вьдовьство
40. вьседръжителъство
41. вьсиауьство
42. вѣуьньство
43. говѣиньство
44. господьство
45. гоубителъство
46. гъıбѣльство
47. дарьство
48. дебельство
49. дивьство
50. дидаскальство
51. диѧконьство
52. доблъство
53. доброродьство
54. довьльство
55. достоиньство
56. дроужиньство
57. дрѫхльство
58. дѣвьство
59. дѣтьство
60. евангѣльство
61. епископъıство, епископьство
62. еретиуьство
63. женьство
64. жестосръдьство
65. жестоуьство
66. жидовьство
67. жьрьуьство
68. завидьство
69. завистьство
70. законьниуьство
71. заобразьство
72. заоутрьство
73. зеленьство
74. землъство, земьство
75. зълобьство
76. зъловѣрьство
77. избавьство
78. избъıтъчьство
79. изводьство
80. изгнильство
81. инокостьство
82. иноплеменьство
83. иноуьство
84. искрѣньство
85. казньство
86. калоугерьство
87. коварьство
88. колиуьство
89. кръмьчьство
90. крьстиѧньство
91. къзньство
92. лакомьство
93. лихоимьство
94. лицемѣрьство

95. лжкавьство
96. матерьство
97. маторьство
98. младьньство, младеньство
99. моторьство
100. мрътьство
101. мънишьство
102. мъногобожьство
103. мъножьство
104. мъитарьство
105. мждростьство
106. мждрьство
107. мжжеложьство
108. мжжьство
109. мжучителъство
110. наглъство
111. напрасньство
112. невиньство
113. невѣдьство
114. невѣждьство
115. невѣрьство
116. невѣстьство
117. недостоиньство
118. незавидьство
119. неистовьство
120. нелюбьство
121. неплодьство
122. непороучьство
123. неприязньство
124. непрѣзорьство
125. неравьньство
126. несъвѣтьство
127. несъмрътьство
128. несъитьство
129. неуоувьство
130. новьство
131. обидьливьство
132. обильство
133. обьцьство
134. оимьство
135. отроучьство
136. отьучьство
137. патриаршьство
138. печальство
139. пиянъство
140. поганьство
141. погъибѣльство
142. подобьство
143. поповьство
144. попьство
145. породьство
146. порождьство
147. послоушьство
148. послѣдьство
149. поспѣшьство
150. посъланьство
151. правовѣрьство
152. праздьньство
153. презвутерьство, прозвутерьство
154. приставьство
155. пришьльство
156. проказьство
157. проклатьство
158. пронъирьство
159. пророучьство
160. проскоупьство
161. проспѣшьство
162. пространьство
163. противьньство
164. противьство
165. пръвѣньство
166. пръвѣньучьство
167. прѣвладъиучьство
168. прѣдъпраздьньство
169. прѣзорьство
170. прѣмъножьство
171. прѣподобьство
172. прѣсвѣтьльство
173. равьньство

174. различьство
175. размꙑсльство
176. разꙑньство
177. ремьство
178. риторьство
179. родительство
180. родьство
181. рожденьство
182. рождьство
183. розьство
184. сверѣпьство
185. свѣтьльство
186. сватителъство
187. свацьеньство
188. сиротьство
189. скврънъство
190. скотоложьство
191. скрѣньство
192. скжпьство
193. слоужителъство
194. собьство
195. сръдоболъство
196. срѣдовѣчьство
197. срѣдовѣчьство
198. старѣишиньство
199. страньнолюбьство
200. страньство
201. строителъство
202. стръпътьство
203. стоудоложьство
204. соугоубородьство, соугоуборождьство
205. съвѣдителъство
206. съвѣдѣтелъство
207. съльство
208. съмѣрьеномждростьство
209. съничьство
210. съньмьство
211. съродьство
212. сꙑновьство
213. сьребролюбьство
214. сжботьство
215. сжпротивьство
216. сжцьство
217. таиньство
218. трибожьство
219. тръжьство
220. тръпѣлъство
221. оубожьство
222. оуродьство
223. оучителъство
224. храбрьство
225. хоудожьство
226. хоульство
227. хждожьство
228. цедрьство
229. цѣсарьство, цьсарьство, царьство
230. цатоимьство
231. чистителъство
232. чловѣколюбьство
233. чловѣчьство
234. чръноризьство
235. чрънъчьство
236. чоувьство
237. юнотьство
238. юношьство
239. ѥдиньство
240. ѥстьство
241. ждольство
242. жжичьство
243. жродьство

3.2.1. -ьstvije

- vyhledávaná forma: *ьствиѥ

- počet vyhledaných slov: 126

- počet vyřazených slov: 0

- počet relevantních hesel: 126

1. акровьствиѥ
2. безгодьствиѥ
3. безмлъвьствиѥ
4. бесквасьствиѥ
5. беспечальствиѥ
6. бещьствиѥ
7. благовѣрьствиѥ
8. благодарьствиѥ
9. благодателъствиѥ
10. блаженьствиѥ
11. богатьствиѥ
12. богословествиѥ
13. богословьствиѥ
14. божьствиѥ
15. болѩрьствиѥ
16. братолюбьствиѥ
17. величьствиѥ
18. владъчьствиѥ
19. влъшьствиѥ
20. воиньствиѥ
21. възмьдьствиѥ
22. възмьздьствиѥ
23. въплъствиѥ
24. въшьствиѥотвъшьстиѥ
25. вьседръжителъствиѥ
26. вьсеможьствиѥ
27. вѣчьньствиѥ
28. горьчьствиѥ
29. господьствиѥ
30. диѧконьствиѥ
31. добродарьствиѥ
32. дошьствиѥ
33. жесточьствиѥ
34. жидовьствиѥ
35. законопрѣстжпьствиѥ
36. зеленьствиѥ
37. зълобьствиѥ
38. избъıтъчьствиѥ
39. ишьствиѥ
40. коварьствиѥ
41. количьствиѥ
42. кръмьчьствиѥ
43. кънажьствиѥ
44. лакомьствиѥ
45. лихоимьствиѥ
46. лицемѣрьствиѥ
47. лжкавьствиѥ, лжкавествиѥ
48. милосръдьствиѥ
49. мъножьствиѥ
50. мждрьствиѥ
51. мжеблажьствиѥ
52. наслѣдьствиѥ
53. наочшьствиѥ
54. нашьствиѥ
55. невиньствиѥ
56. невѣждьствиѥ
57. невѣрьствиѥ
58. незълобьствиѥ
59. непришьствиѥ
60. неочувьствиѥ
61. нечьствиѥ
62. нечьстьствиѥ

63. отроуьствиѥ
64. отьуьствиѥ
65. ошьствиѥ, ошьстиѥ
66. пакъıпришьствиѥ
67. печальствиѥ
68. пиѣньствиѥ
69. плодьствиѥ
70. поганьствиѥ
71. подобьствиѥ
72. послоушьствиѥ
73. послѣдьствиѥ
74. праздьньствиѥ
75. пришьльствиѥ
76. пришьствиѥ
77. пророуьствиѥ
78. пространьствиѥ
79. противьньствиѥ
80. противьствиѥ
81. прѣвладъıуьствиѥ
82. прѣдъшьствиѥ
83. прѣкословесьствиѥ
84. прѣкословьствиѥ
85. прѣподобьствиѥ
86. пѫтьшьствиѥ
87. разлиуьствиѥ
88. разьньствиѥ
89. расрѣдьствиѥ
90. родьствиѥ
91. рождьствиѥ
92. скотоложьствиѥ
93. срамословьствиѥ
94. срѣдовѣуьствиѥ
95. страньнолюбьствиѥ
96. стоудоложьствиѥ
97. соуѥтьствиѥ
98. съвѣдѣтельствиѥ
99. съмрътьвьствиѥ
100. съмрътьствиѥ
101. съмѣрѥномѫдрьствиѥ
102. съшьствиѥ
103. съıнобожьствиѥ
104. сьребролюбьствиѥ
105. сѫщьствиѥ
106. таиньствиѥ
107. трѣпѣливьствиѥ
108. трѣпѣльствиѥ
109. тѣльствиѥ
110. оушьствиѥ
111. хвалословьствиѥ
112. хѫдожьствиѥ
113. цедротьствиѥ
114. цедрьствиѥ
115. цѣломѫдрьствиѥ
116. цѣсарьствиѥ, цьсарьствиѥ
117. чловѣколюбьствиѥ
118. чловѣуьствиѥ
119. чоувьствиѥ
120. ширауьствиѥ
121. широуьствиѥ
122. шьствиѥ
123. юношьствиѥ
124. ѥдиньствиѥ
125. ѥстьствиѥ
126. ѫжьствиѥ

3.3. -lo

- vyhledávaná forma: *ло

- počet vyhledaných slov: 74

- počet vyřazených slov: 13

- počet relevantních hesel: 61

1. бръıсало
2. весло
3. възъвало
4. възъıвало
5. въчѧло
6. дѣло
7. жѧло
8. забрало
9. зачѧло
10. зръцало
11. зъло
12. искрачило
13. кадило
14. канъдило
15. коло
16. крило
17. кръмило
18. крьстило
19. масло
20. мъıло
21. мѣрило
22. наковало
23. начѧло
24. носило
25. одѣло
26. одѣıало
27. окришло
28. орало
29. осило
30. отъпѣло
31. покръвало
32. покръıвало
33. почръпало
34. правило
35. пьсало
36. рало
37. ръıло
38. свѣтило
39. свѣщило
40. свѧтило
41. село
42. сило
43. солило
44. ставило
45. стрѣкало
46. стьбло
47. стькло
48. соушило
49. сѣдало
50. точило
51. тръло
52. тьло
53. тѣло
54. оувивало
55. хранило
56. хрищало
57. цвѣтило
58. чело
59. число
60. чрънило
61. чрѣсло

3.4. -ę

- vyhledávaná forma: genitiv *ѧтє

- počet vyhledaných slov: 11

- počet vyřazených slov: 0

- počet relevantních hesel: 11

1. агнѧ, ѣгнѧ
2. въноучѧ
3. жрѣбѧ
4. звѣрѧ
5. клюсѧ
6. козьлѧ
7. овьчѧ
8. осьлѧ
9. отрочѧ
10. скотѧ
11. телѧ

3.5. -išče

- vyhledávaná forma: *ищє

- počet vyhledaných slov: 67

- počet vyřazených slov: 0

- počet relevantních hesel: 67

1. агодахранилищє, ѣгодахранилищє
2. блѫдилищє
3. врѣтищє
4. вълагалищє
5. въмѣстилищє
6. вѣтилищє
7. гноищє
8. годищє
9. гребищє
10. гробищє
11. дѣтищє
12. жилищє
13. жищє
14. жоупищє
15. игрищє
16. исходищє
17. капищє
18. кровищє
19. крьстилищє
20. ловищє
21. ложищє
22. молитвищє

23. нъѵрище
24. обитѣлище
25. позорище
26. позрачище
27. покоище
28. покровище
29. попьрище
30. послоушалище
31. привѣжище
32. приисходище
33. пристанище
34. приѧтилище
35. проходище
36. пръпьрище
37. прѣходище
38. пъпьрище
39. пьприще
40. сватилище
41. селище
42. сметище
43. станище
44. стражище
45. съборище
46. съкровище
47. съметище
48. съмище
49. съньмище
50. сърище
51. сѣдалище
52. сѫдиище
53. сѫдилище
54. сѫдище
55. таилище
56. тилище
57. топорище
58. тръжище
59. трѣбище
60. оубѣжище
61. оурочище
62. оучилище
63. хранилище
64. цръкъвище
65. чистилище
66. чьтилище
67. жзилище

Anotace

Jméno a příjmení: Bc. Marie Minksová

Katedra a fakulta: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Název práce: Produktivita slovotvorných sufixů ve staroslověnštině

Název v angličtině: Productivity of word-forming suffixes in Old Church Slavonic

Počet titulů použité literatury: 34

Počet znaků: 220 241

Počet příloh: 55

Jazyk práce: čeština

Anotace práce:

Tato diplomová práce se zabývá výskytem a produktivitou staroslověnských slovotvorných sufixů. Tematicky navazuje na monografii R. M. Cejtlin – Leksika staroslavjanskogo jazyka, která analyzuje staroslověnské lexikum z hlediska slovotvorných sufixů a vychází přitom ze Slovníku nejstarších staroslověnských památek. Cílem práce je podat komparativní a zároveň rozšiřující pohled na tuto problematiku, jelikož vyexcerpovaný jazykový materiál se bude zakládat na Elektronickém slovníku jazyka staroslověnského, který obsahuje úplnou slovní zásobu.

Klíčová slova:

staroslověnština, slovotvorné sufixy, produktivita sufixů, staroslověnské slovotvorné sufixy, Slovník jazyka staroslověnského, excerpce, staroslověnské lexikum

Anotace v angličtině:

This thesis is about the occurrence and productivity of Old Slavonic word-forming suffixes. Thematically, it follows the monograph of R. M. Cejtlin – Leksika staroslavjanskogo jazyka, which analyzes the Old Slavonic lexicon in terms of word-forming suffixes and is based on the Dictionary of the oldest Old Slavonic texts. The thesis aims to provide a comparative and, at the same time, expanding view of this issue. The extracted language material will be based on the Electronic Dictionary of the Old Slavonic language, which contains the complete vocabulary.

Klíčová slova v angličtině:

Old Slavonic, Old Church Slavonic, word-forming suffixes, suffixes productivity, Old Slavonic word-forming suffixes, Dictionary of the Old Slavonic language, Old Slavonic lexicon